



ИЗДАТЕЛ

научно списание за книгата

година IX

2007 / брой 3-4



В БРОЯ _____

**КИРИЛИЦАТА В ДУХОВНОСТТА
НА ЕВРОПЕЙСКАТА ИНФОРМАЦИОННА ЦИВИЛИЗАЦИЯ**

**КУЛТУРНАТА РЕЦЕПЦИЯ
НА ЖЕНСКИЯ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ В БЪЛГАРИЯ**

**ЗА ПРИРОДАТА НА СЛЕДОСВОБОЖДЕНСКИТЕ МЕМОАРИ
С КРАЕВЕДСКО СЪДЪРЖАНИЕ**

**КНИЖАРЯТ ДИМИТЪР АНДРЕЕВ (ГАНДИ) –
ДУХОВНИЯТ, ПРОСВЕТИТЕЛЯТ, МЪДРИЯТ**

**“БЕРТЕЛСМАН” – ЕДИН ОТ ЛИДЕРИТЕ
НА СВЕТОВНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ**

ПРИНОСНИ ПРОУЧВАНИЯ ЗА ИСТОРИЯТА НА РУСЕ

ДИРЕКТОР

проф. д.ик.н. Стоян Денчев

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Главен редактор

доц. д-р Лъчезар Георгиев

проф. д-н Пламен Легкоступ

проф. д-н Иван Стоянов

доц. д-р Стефан Коларов

доц. д-р Мария Младенова

Графичен дизайн

Иван Иванов

Технически редактор

Райна Карабоева

Коректор

Цветанка Рашкова

Научни консултанти

проф. д-н Ани Гергова

проф. д-р Анчо Калоянов

ISSN 1310-4624



5000 Велико Търново

ул. „Теодосий Търновски“ № 2,
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“



1784 София

бул. „Цариградско шосе“ № 119

Специализирано висше училище по
библиотекознание и информационни технологии



ИЗДАТЕЛ
ИЗДАТЕЛ

НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА

ГОДИНА IX, № 3-4, 2007

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ

„СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

СПЕЦИАЛИЗИРАНО ВИСШЕ УЧИЛИЩЕ

ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

СЪДЪРЖАНИЕ

Кирилицата в духовността на европейската информационна цивилизация	2
Ритъмът на времето. Нестинарството. Информационна карта	4
Шеста национална конференция Библиотеки, четене, комуникации	9
<i>Доц. д-р Жоржета Назърска</i> Културната рецепция на женския периодичен печат в България (30–60-те години на XX в.): опит за реконструкция по данни от частен архив	11
<i>Доц. д-р Лъчезар Георгиев</i> Две книги от Йоан Павел II в България	21
<i>Живка Радева</i> За природата на следосвобожденските мемоари с краеведско съдържание	32
<i>Стела Асенова</i> С нова визия сред печатните медии у нас	39
<i>Емилия Димитрова-Колева</i> Книжарят Димитър Андреев (Ганди) – духовният, просветителят, мъдрият	43
<i>доц. д-р Мария Гуленова</i> „Бертелсман“ – един от лидерите на световното книгоиздаване	46
<i>Иво Братанов</i> Приноси проучвания за историята на Русе	59
<i>Надя Владимирова</i> III Студентска научна конференция и изложба на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии ...	61
<i>доц. д-р Лъчезар Георгиев</i> Цялостен биографичен портрет на Владиката Григорий Доростолски и Червенски, сътворен от двама автори	64



КИРИЛИЦАТА В ДУХОВНОСТТА НА ЕВРОПЕЙСКАТА ИНФОРМАЦИОННА ЦИВИЛИЗАЦИЯ

На 1 ноември 2007 г., в рамките на традиционните културни празници в столицата – Дните на българските будители, в Националния дворец на културата в столицата бе проведена Шестата национална научна конференция с международно участие на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии под наслов „Кирилицата в духовността на европейската информационна цивилизация“. Съорганизатори на впечатляващата проява бяха дирекция „Книга и библиотечно дело“ при Министерството на културата, Националният дворец на културата и издателство „Захарий Стоянов“. Добри думи за отличната организация заслужава катедра „Книга и общество“ при СВУБИТ и лично нейният ръководител доц. д-р Кристина Денчева, която води и първото заседание на първа секция „Книгата и медиите – диалог на XXI век“.

При откриването на конференцията приветствие към участниците поднесе проф. д.ик.н. Стоян Денчев – ректор на СВУБИТ. От страна на правителството с приветствени думи се обърна и министър Гергана Грънчарова. Сред пленарните доклади бяха този на проф. д-р Надежда Драгова „Старобългарската азбука **кирилица** – интегриращ инструмент за хилядолетна духовна общност в Югоизточна Европа“, на проф. д.ик.н. Стоян Денчев и доц. д-р Кристина Върбанова-Денчева „Времето в кирилицата – измерения на глобалната епоха“, на проф. д-р Томас Бътлър от Харвардския университет, САЩ, „Музикална реставрация на Методиевия „Канон на Св. Димитър Солунски“, представен от маестро Валентин Бобески, и на проф. д.ф.н. Ани Гергова „Памет и писменост“.

Сред участниците от страна на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ свои доклади представиха доц. д-р Лъчезар Георгиев: „Пътят на две книги от Йоан Павел II в България“, доц. д-р Елена Георгиева: „Елиас Канети – пример за европейска съвместимост“, Стела Асенова: „Списание „Езда“ – ново лице в медийния и рекламния свят“.

Във втора секция „Библиотечни трансформации в обществото на знанието“ с модератор доц. д-р Донка Правдомирова, авторски колектив в състав проф. д.ик.н. Стоян Денчев, доц. д.п.н. Александра Куманова и ст. н.с. II ст. д-р Никола Казански представи темата „Универсалност на хуманитарното знание: Когнитивен библиографски контекст на анфосферата в антропологичните трансформации на времето“, като се прочетоха и други интересни доклади на автори от СВУБИТ, СУ „Св. Кл. Охридски“, ЦБ на БАН, НБКМ. Второто заседание бе ръководено лично от декана на Висшето училище доц. дфн Мария Младенова, в което доклади представиха зам.-ректорът на СВУБИТ доц. д-р Севдалина Гълъбова, както и преподавателите доц. д-р Елена Павловска, доц. д-р Иванка Янкова и др. Работата на трета секция „Културно-историческото наследство на България в европейски контекст“ също впечатли с доклади с участие на преподаватели от отлични и чужди университети. Темата на доклада за планетарната информационна среда за културата, върху опита за прочит на нестинарството, с автори проф. д.ик.н. Ст. Денчев, доц. д.п.н. Ал. Куманова и ст. н.с. д-р Н. Казански бе онагледен и като самостоятелен филм (текстът на сценария представяме в този брой на сп. „Издател“).

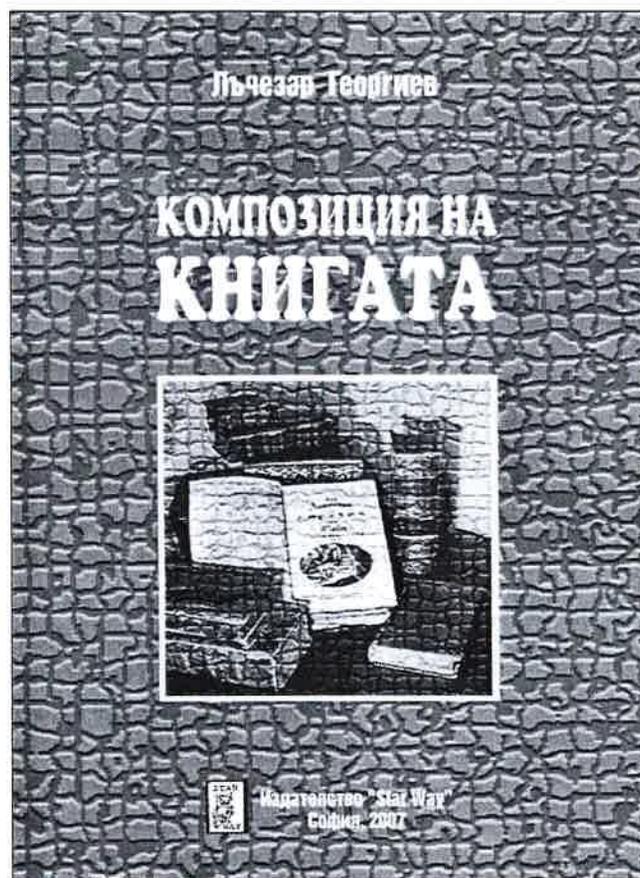




ЗА СЪВРЕМЕННИТЕ КОМПОЗИЦИОННИ ПРИНЦИПИ ПРИ ОФОРМЛЕНИЕТО НА КНИГАТА

Неотдавна излезе от печат „Композиция на книгата“ (С., Star Way, 2007. 123 с.) от доц. д-р Лъчезар Георгиев. Макар изданието предимно да е предназначено за студенти и по-тесен кръг специалисти, то има значение за развитието на специализираната книговедска мисъл, тъй като у нас не са много книгите, издадени пред последните години от български автори в тази област на научното знание. Затова и „Композиция на книгата“ със своите приложни аспекти и с компетентната научна информация е навременна и актуално.

Още в уводната част авторът се спира на елементите на книгата, като разглежда функциите на футляра, капителбанда, тифона, форзаци, видове подвързии с оглед на тяхната функционалност и оформителски подходи. Най-отчетливо място Л. Георгиев отделя на принципите при композиране на изданията, като се спира специално на форматите, обема на книгата, класификациите на шрифтовете и принципите при оформяване на изданията, на магиналиите, инициала, бележките под линия и отстъпите, както и на специфичните оформителски средства. Разгледани са съотношенията между бели и наборни полета, илюстрацията, филиграните, орнаментите, различните оформителски стилове в изкуството на книжното



оформяне. Интерес за специалистите представлява четвърта глава, която е посветена на композирането на заглавните страници в книгата. Текстът е онагледен със схеми и илюстрационни примери. Пета глава ни отвежда към композиция на въвеждащите текстове – посвещение, мото, предговор, а шеста глава разглежда композирането на справочните, и спомагателните текстове в книгата, мястото на международния стандартен книжен номер ISBN. Естествен заключителен акорд внася последната седма глава „Полиграфически процеси при композицията и производството на книгата“.





РИТЪМЪТ НА ВРЕМЕТО

НЕСТИНАРСТВОТО. ИНФОРМАЦИОННА КАРТА

На вниманието на научната общественост се поднася обобщена рационална карта на прочитане на нестинарството чрез методологичното ниво на концепцията „информационна среда“ във формата на специален вид документ – сценария на едноименния научно-документален филм (състоящ се от три фрагмента, отразяващи се един в друг: философски – технологичен – антропологичен; самите тези фрагменти са дедуцирани чрез изведени в единство от много равнища изоморфни заглавия.

На 1 ноември 2008 г. в НДК – София, по време на националната конференция за Деня на будителите, бе прожектиран научно-популярният филм „Ритъмът на времето“ (Нестинарството: Информационна карта). Творческият коректив на фирма е:

Продуцент – БУЛФИЛМ ЕООД, Проф. Стоян Денчев

Идея и концепция – Проф. Стоян Денчев

Сценаристи – Александра Куманова, Милен Куманов

Режисьори – Александра Куманова, Андрей Алъпармаков

Оператор – Стефан Алъпармаков

Консултанти – Проф. Николай Цв. Кочев (София)

Проф. Мишел Виевиорка (Париж)

Проф. Франческа Брези (Рим)

Г-жа Елиза Вилфрид (Фрайбург)

Проф. Николай Яръмов (София)

О. Мариуш Полцин (София)

Езикова редакция – Никола Казански, Антон Даскалов

Сцените от нестинарската култова обредност са документално свидетелство за естествения цикъл на ритуала днес в Странджа.

Всички участници в кадрите са местни жители и гости, уловени от обектива на камерата през 26 май – 4 юни 2007 г. Свирните и ритъмът са автентично ритуални и са записани по време на самата нестинарска обредност.

Озвучението е от естествени природни шумове на вятъра, водата, огъня, птиците и животните, стъпките на хората...

Посвещава се на усилията да се прониква в явното и неявното знание за всяка информационна среда, чрез което тази среда се трансформира в нейна говореща ни карта-пътеводител, неизключваща нито един от информационните планове на битието и съзнанието, обхващаща ги в единство, достигащо до планетарна значимост и космичност

Използвани са и творбите на Джоакино Росини „Stabat Mater“ и на Добри Христов „Милост за света“. Природните панорами, архитектурните съоръжения, населените местности и интериорите от храмовете и светилищата са от Странджа.

I. Дух Светий

(Любов: Интеракции)

*„И Духът Божий се носеше над водата“
Бит. (1: 2)*

Пътят между Европа и Мала Азия на Балканския полуостров ни отвежда в Странджа планина – най-големия природен парк на България, за да открием в **образи** и **понятия** нейната **информационна среда** – **физическа, биологична, културна: знанието** – **явно и неявно** за **същността** на **реалиите** – **духовни и материални** в естествена връзка с хилядолетията, обгърнати в традициите с предания, легенди, тайнственост. Тези пластове, обхванати чрез **концепцията информационна среда**, посочват **космичност...**

Странджа е изградена от стари триаски и юрски метаморфити и гранитоиди, покрити от вечнозелена растителност с тучни пасища. Насочени навътре – от североизточната част към центъра на планината, достигаме река

Велека сред лунгози от ясен, бряст, дъб, бук; увивни растения; водни лилии, зеленика. Срещат се благороден елен, сърна, дива свиня; влечуги; 41 вида сладководни и проходни риби; 260 вида птици. Над нас е птичето трасе **Виа Понтика**. Екологичното многообразие е планетарно значимо.

Ниска планина, Странджа таи **култови тракийски комплекси – могили** от края на VI–V в. пр. Хр., често недостъпно обраснали. Характерното растение **медениче** (стимулирано от медните окиси, сочи рудата) било известно на римляните, имащи рудодобивна дейност тук. Известни са и геоложките, и картографските проучвания на френски и австрийски учени през XIX в. За региона са писали древногръцките мислители Херодот, Ксенофонт, Тукидид; в ново време – български културни дейци (Петко Р. Славейков), чуждестранни учени (чешкият историк Константин Иречек (Jireček C.) и много други в най-ново време.

Слабо заселена, българската територия на Странджа от 1161 km² днес има 21 селища, от които – само 2 са малки градчета; останалите 19 – села, сред тях – Българи (*др. назв.*: Ургари, Ургури, Вургари), Кости, Бродилово, Кондолово, Сливарово, Граматиково... Устройството им е с център, формиран от площад с **църква – „Св. св. Константин и Елена“** в Българи, **„Св. св. Кирил и Методий“** в Кости, **„Св. Пантелеймон“** в Бродилово...

През вековете името на планината е **Монс Астикус** (от местното племе **асти** – XIII–I в. пр. Хр.) – **отстранена, затворена, мистична...** И днес архаична, планината е жива среща на времената, отворена към етно-демографските особености на **източно-рупска принадлежност**.

През II хилядолетие пр. Хр. в Средиземноморието (към което принадлежи Монс Астикус) на базата на предноазиатски и египетски вярвания се оформя като вяра и обредност **орфизъм** (свързан с култа към поета на древността Орфей). Устен по форма, **тракийският орфизъм** се изповядва в **езическа фолклорна обредност**, и е последван от установяването на **християнството**. Посочените пластове са преплетени в синкретични следи на времената в предания, песни, игри, танци, сред които са и рудиментите от **нестинарска обредност** (*древногр. през гр.*: анастенари/анестинари – в огнището; и други *етимологии*).

Гледища за нестинарството, разпръснати в документални свидетелства и живата традиция, са:

– изразената от Църквата позиция на християнското учение – на **отхвърляне** – като суеверна практика (1);

– убеждението, че се явява далечна **реминисценция** от древна култова традиция с родина – Изтока (2);

– установяването на **анalogии**, сближаващи загадъчната старина с устройството на магическо-религиозни посвещения у първобитни и напреднали народи по земното кълбо през различни културни трансмисии (3).

Нямаме задача да осветяваме догматичната и етическата страна на култа на нестинарите самостоятелно, както и да го реставрираме или надстрояваме с развитото религиозно учение на християнството (в досег с което екзистира). Завладени сме от **мисълта рационално да реконструираме посланието на феномена като фиксираме неговата информационна среда, даваща основания за многообразни прочити, в цялостното съпоставяне на които, възможно, се крие кодът на многомерната реалност на битието и съзнанието на човека, трансформираща се в метаморфозиращи се стадии**.

Идеята – да възстановим смисъла на информационното единство на нестинарството – провеждаме:

– **по о с т а реминисценции – аналогии** в пространния ареал на планетата (I);

– **по в е р т и к а л а на времената (минало – настояще)** като културна вечност (II).

Привлечени сме от гледището на българския изследовател на религиозните култове и фолклора акад. Михаил Арнаудов, видял в нестинарите – посветени на тайна вяра **жреци, изпълнени от висок дух пророци**, повикани (**ще доизкажем: от Дух Свети**) да приобщят към благодатите. Искрите **божествени отблясъци**, уловени от учения малко преди да започне ликвидирането на нестинарството в началото и в хода на XX в., съотнасяме с рудиментите, останали от обряда днес – **на първична чистота. „Жизненото“ („дионисиево“)** в нестинарската обредност съотнасяме с изводите на българския траколог проф. Александър Фол за тракийския орфизъм, и установяваме, че то е олицетворение на **„извънвременото начало на духа“** (понятие на руския философ и историк Вяч. И. Иванов).

В античната митологична обредност бог Аполон (Феб) е израз на **единството** като стихия, и същността му е **монада**; бог Дионис (Вакх) – обозначава **множествеността – диада**. Диадата (отделяне) предшества монадата (обединение). Гръцкият философ Прокъл (Proclus) синтезира: необходимо е въздействието на стихията на Аполон върху стихията на Дионис в човешките прояви, за да се предотврати в тях саморазточителството.

Чрез Орфей Дионис е предвъзхищение на синовната ипостас – на небесния Отец (Бог–Син), страдащ, жертващ целокупното си божествено битие. Стихията Орфей – Дионис през Античността още не може да се слее цялостно – в любов. Орфей олицетворява мистичния синтез на **откровенията – Дионисово и Аполоново**, преосмислени от Е. Кант (Kant I.) – Й. Хюйзинга (Huizinga J.) – М. Епштайн (Epstein M.) до игрите „**play**“ (**многовариантните – относителни – решения: Дионис**) и „**game**“ (**единствените – абсолютни – решения: Аполон**) на Homo Ludens`а. Така – чрез Орфей – Дионис се приобщава към мировото мъченичество, отричайки се от собствената си воля, подчинявайки я на Отцовската (Бог–Отец).

Християнство възприема формата и практиката на Тайнствата („Кръщение с вода“ – „Кръщение с огън“), изпълвайки ги с ново съдържание: субстратите-символи „вода“ (памет) и „огън“ (дух) нямат материалистични конотации (като в политеистичната митологемност). Дейността за осветението на хората чрез Дух Свети започва след Възнесението на Исуса Христа в деня на Петдесетница (когато Дух Свети се открива във вид на огън: „огнени езици“ – **Слово – Бог-Слово**).

Френският философ и литературовед Гастон Башлар (Bachelard G.) – изследовател на значенията на огъня в единство на времената, осмисля: „**Любовта, смъртта и огънят се сливат в един определен момент. Чрез своята саможертва в сърцето на пламъка, преходното ни дава урок за вечност. Пречиштането чрез огъня е гаранция за цялостно преминаване отвъд. Губиш всичко, за да спечелиш всичко.**“

Катарзисният синкретизъм **любов – смърт – огън**, фиксиран от нестинарския обред, е съпреживяване на **преминаването на човека през вечността**. И ако **любовта и смъртта** – като израз на **духовния аспект** на това преминаване – са индивидуално измерими, то **огънят** – като **материален субстрат**, притежава абсолютни физични свойства: гори, пречиства, топли и свети (както абсолютни – в **идеален план** – са реалните действия на **Дух Свети**: изгаря греховете, пречиства сърцата, топли студените и просветлява заблудените).

Нестинарството в момента на **танца в огъня** (всеки танц е обяснение в любов, според Ф. М. Достоевски!) слива физичното и идеалното в цялост: реален акт-образ на причастност към извънвремената вечност (в отминалото прозира днешното, в днешното – проблясва отминалото). Тези времена са **ритъм-дихание** на вечността, прекосявана посредством антропологичната траектория **любов – смърт**.

II. Огън

(Материя: **Технология**)

„И *ходеха сред пламъка*“
Дан. (3: 24)

Трансформирането чрез огъня на енергията на човека и космоса като единен свят се определя чрез **комплекса на Емпедокъл** (Empedocles) – древногръцки философ, поет, лекар, политически деец. В неговата хилозоистична натурфилософия корените на всичко са четирите вечни неизменни първовещества (**земя, вода, въздух, огън**), а движещите сили – **любовта и враждата**, под действието на които космосът ту се съединява в единно безкрайно кълбо, ту се разпада...

Изразът „*Pro aries et focus*“ („*За олтари и огнища*“) – Цицерон (Cicero) в труда „*За природата на боговете*“ – е метафора на съществуването, защото **огънят – като олтар** – е свещен жизнен, първоосновен елемент и символ на живота, на светлината и топлината, на домашното огнище и семейството. В зората на човечеството, преди милиони години, обуздаването именно на огъня бележи началото на **културата**. Овлабяването на първата **технология (огъня)** инициира появата на техносферата като социосфера – антропосфера. Огънят е единствената стихия, която човекът може сам да получи, така че огънят изначално е свидетелство за родеенето на човека с космоса – и в природния, и в социалния аспект на антропосферата. Огънят притежава качеството на „*пречистващия пламък*“, който унищожавя всяко зло и има крайна абсолютна същност да ликвидира телесността; той излъчва благодатна енергия, свети в мрака, и в нестинарството изразява човешката **грижа**, осигуряваща – чрез магически действия и думи – здраве, приплод на храна и добитък.

Срещан в различните континенти и краища на света, обрядът, при който се пристъпва с боси нозе в жаравата, първоначално, както и в по-ново време, е пречиствателен във връзка с обновлението на природата през пролетта. Сродни са ритуалите, свързани с игри в/около/прескачане (на) огъня във връзка с лятното слънцестоене срещу Рождението на св. Йоан Кръстител (Еньовден), наблюдавани в Западна, Южна и Източна Европа; Китай, Индия... Преобладаващата положителна оценка на „*живия пламък*“ – най-вече след неговото обуздаване, свързана с постиженията и напредъка на цивилизацията, се проявява както в поддържането на старинни обичаи, като факлени шествия, така и в паленето на свещи в развитите религиозни практики (в

църковния ритуал на християните запалените свещи край олтара при кръщение, причастие, погребение имат важна символична роля като изразители на духовната светлина – на връзката на човека с Бога).

Панагирите (*гр.*; *бълг.*: панаири) – съборите на нестинарството в Странджа имат уникален музикален съпровод – те са звуци на традиция със скромни нотации, чийто **ритмичен образ – субститут на св. св. Равноапостоли Константин и Елена – чрез удължено (неравноделно) време – е сакрален код**. Свирните са изпълнявани на **свещените тъпани и гайди**, прекадяване с тамян. Най-често звучащата мелодия е „Скопосът“ („на тръгване“) – с фиксиран константен модел в партията на тъпана, насочващ към митологемата за **Началото – Края**, следвана от **сакралното ходене – прекосяване на пространството: църквата – черквицата („конака“) – извора („аязмото“) и обратно**.

Сливането човек – природа в ритуала е във **вгълбеното мълчание** (на подчертано разговорчиви хора), съпроводяно с припламнали искри от **звуци и възклициания**. Доминира **ритъмът на медени и сребърни звънчета и старинни монети**, обкичващи иконите. Характерна за **ритуалния ход около огъня** преди и по време на **сакралната игра е темпото на ритмичната бързина – психофизическо – обредно – измерение – трансцендентно архетипно състояние на духа. Танц-ритмичното прекосяване на жаравата е в траекторията на описване на осите на кръста и фигурите на летеж**.

Вечерта, преминаваща в нощ – аналог на вечността, спусната над **жертвения кръг на огъня** (олицетворяващ и слънцето, и луната, и изначалния принцип на безкрая), чиято, **погазена-изтъпкана жарава се обгражда от ритуалното хоро**, фокусира в единство **импулса на въртенето на колело (тленно – непреходно; битие – мироздание) на естествено – свръхестествено преминаване през различните планове на пространството: „горно“ (небесно) – „долно“ (земно); външно – вътрешно; божествено – човешко**.

Тази **въртяща се сфера** обозначава **цикличността, кръговрата, космичното ниво на повторемостта: ритъм-дихание на физичното – метафизичното** в категорията **„дълго време“ и разпръсква енергия**.

Кълбото от въпроси за нестинарската обредност като свита информационна карта на културните пластове се завихря около нямащи еднозначно решение **дилеми**:

– широко разпространен религиозен езически култ или шаманска обредност?

– планетарно значими верски смесвания или локален фолклорен феномен?

III. Слънце (Енергия: Фонд)

„Ще изгрее Слънцето на правдата“
Мал. (4: 2)

Има писмени свидетелства, че от средата на XIX в. нестинарските села празнували **неделята (27 май)** след деня на **св. св. Равноапостоли Константин и Елена (21 май)** и **Рождението на Св. Йоан Кръстител (Еньовден) (24 юни)**. Описания през XX в. на етнолозите (проф. А. Калоянов и др.) фиксират още три празника в **календара** им:

– в деня на **св. Йоан Кръстител** (7 януари);

– през нощта срещу **Атанасовден – св. Атанасий** (18 януари);

– в деня на **св. пророк Илия (Илинден)** (20 юли).

Атанасовден – Илинден очертават период, обхващащ 183 дни – полугодие, разполюващо полугодията, маркирани от **Гергьовден – Димитровден**: кръговрата на **съзвездие** **Плеяди**. През ноември, когато съзвездие е „горе“, то съединява **Небе – Земя**; през май, когато е „долу“, – **Земя – Преизподня**. В средата на периода „долу“ е нестинарската обредност (прикрепена при хистиянизацията към празника на св. св. Равноапостоли Константин и Елена, в първия ден на чийто **месец – май** – те изписвали **кръст** с говежди тор на входните врати на къщите си). **Землището** се мисли във формата на **кръг**, през който преминава **мировата ос Небе – Земя – Преизподня**, свързваща вселенската уредба, по която нестинарите се „пренасят“ „отвъд“. Зримият образ на **прохода към Преизподнята е кладенецът-изворът („аязмото“)**...

Изворът-кладенец Голямото аязмо в местността Влахов дол (Влахово, Припор) в Голямата неделя (27 май) е свещеното общо пространство; към него се стичат по пет лъча **ритуални шествия** от околните села като към **прародина**.

Рано сутринта от църквите се съпровождат **иконите в „ризи“ от червен плат**. Шествията, водени от главната нестинарка (епитропа, музикантите, млади момчета, всички с имената Константин и Елена), потегляли към **Влахов дол**... Там се срещали и всяко село, както и днес, имало **ритуално място („одърче“** – дървена постройка, повтаряща най-древната представа за свещена), на което се поставяли иконите, хлябовете и кърпите, запалвали се свещи... **Спускането на шествията до извора, поръсването с изворова вода на иконите и хората завършва с танц и общата трапеза. ...„Жертве-**

ният бик“ (символ на бога на слънцето/огъня от тракийската обредност) (*днес*: агне) в съзнанието на християнското множество се припокрива със саможертвата на Спасителя: фигурата на пастира с жертвеното агне в ръце от олгара на църквата в село Българи е указание... В миналото тук не се палел ритуален огън... Днес мъже, сред които и пристигнали от Гърция (да почетат „Родината“!), и юношата Костадин Михайлов от село Бродилово изтъпкват жаравата... Костадин за втори път участва в ритуала; първият – е бил на храмовия празник на селото му; той има и голяма изпълнителска музикална дарба...

Седмицата между 27 май и 3 юни е осеяна с множество **събори** – край землищата на нестинарите, закриляни от **параклиси**, разположени **кръгово по периферията им** (изградени върху или до **тракийски светилища**): „Св. Троица“ край „Българи, „Св. Петка“ край Кондолово... Епитропите Костадин Илиев и Кирил Епитропов, Ради (Ралю) Иванов – син на четвъртата нестинарка от шестте от село Българи са наши събеседници...

Предаването на нестинарството не е по наследство (но има и такива случаи). Възприемана за сестра на „Светока“ (Св. Константин), главната нестинарка (или нестинар) се определят по уменията – и в жаравата, и в светостта („чисти праведници“). В миналото нестинарският огън бил пален от жив огън; в него влизали „прихванатите“ от Св. Константин (и Св. Елена). Огненият кръг е земният образ на слънцето – „и както за слънцето е трудно да се говори, така е трудно да се разкаже и за нестинарството“ – изрича Кирил Епитропов. Изпълнението на нестинарската обредност е подпомагане на космическите сили в **денонощния и годишен природен цикъл**. С постепенното ограничаване на обреда от местната власт, умират последните автентични нестинари (към 70-те години на миналия век), и на преден план излиза фигурата на епитропа (той може да не влиза в жаравата, но има роднинска връзка с нестинарски род)...

На **3 юни – събора в село Българи** – е шествието, обхождащо църквата и жаравата на жертвения огън, в която влизат, изтъпквайки я, нестинарите Михаил (Мишо) Иванов Георгиев, Веселина Илиева, Костадин Михайлов и други... След обряда ги виждаме – благи и свенливи, с природна чистота; не са разговорчиви за сакралната страна на ритуала.

Какво е посланието на ритуала се опитваме да узнаем, обръщайки се към неутрални, незастъпили вече изявени гледища за феномена, незанимаващи се пряко с него, учени:

– **проф. Мишел Виевиорка** (Michel Wieviorka) – Висш институт по обществени науки (High School for the Studies of Social Sciences) в Париж: **препраща ни към трудовете на философа на огъня Г. Башлар (Bachelard G.)**;

– **проф. Франческа Брези** (Francesca Brezzi) – Латерански университет (University Laterane) в Рим: **вижда връзки на женското начало на човешката душа с феномена на огъня**;

– **проф. Елза Вилфрид** (Elsa Wilfried) – Институт по обществени науки (Institut für Wissenschaft) във Фрайбург: **„Под огъня – разбираме светлина и всичко, което се явява тя“**.

Водещият поливалентен хирург-учен на България **проф. Николай Яръмов** (Nikolaj Jarmov) – Медицински университет (Medical University) в София коментира ключовия естественонаучен проблем – отсъствието на термични изгаряния: **„невро-хоморални и съдови промени, настъпващи за сметка на компенсаторните възможности на организма; за да разберем нестинарството, трябва да обърнем внимание на ендокринната и нервната система, които, традиционно проявяващи се синхронно, очевидно, невинаги вървят паралелно, което открива въпроса за знанието на пределите на човешките възможности“**.

Очевидно, към информационния фонд на нестинарството следва да причислим и онтологичният: за съответношението между човека и природата в рационален план, засягащ **в единство духовната, менталната и телесна сфера**.

Феноменът **„огън“** – корелиращ на нестинарството: – открива индоевропейски паралели (*санскр.*: agni; *литов.*: ugnis; *лат.*: ignis; *слав.*: огън);

– отвежда към съотнесеност на трансмисиите на култура и вярвания, преминали от Индия през Средна Азия към арабските и персийските паметници;

– препраща към култа на проникналия през Вавилон, Армения и Мала Азия и преминал в Рим в края на I в. **Митра** (*авест.*: „договор“, съгласие).

Без да е религия, фолклорната нестинарска обредност в Странджа е вкоренена в християнската религия през многообразни културни трансмисии, и въпросът – дали тя ще се разбере – зависи от осмислянето на целия ѝ **феноменологичен спектър**, включвайки и нейния **метафизичен план**, декодиращ религиозната ѝ одухотвореност. Възможно, в решаването на тази загадка е **кодът на хуманизъм**, проявяващ естественото родство на пластове и посоките на развитие на планетата – **космично заложен програма на филогенеза**.





ШЕСТА НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ „БИБЛИОТЕКИ, ЧЕТЕНЕ, КОМУНИЦИИ“

Шестата национална научна конференция „Библиотеки, четене, комуникация“ се проведе на 15-16 ноември 2007 г. във Велико Търново. Нейно мото бе *180 години от рождението на Петко Р. Славейков и 15 години от създаването на катедрата по Библиотекознание и масови комуникации при Великотърновски университет*. Традиционният научен форум бе отразен от регионалните медии, а телевизия „Евроком – Царевец“ подготви специално предаване, посветено на годиш-

нината от основаването на катедра „Библиотекознание и масови комуникации“ при Стопанския факултет на Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“. По време на специално подготвения сутрешен блок взеха участие организаторите на форума – нейният ръководител доц. д-р Лъчезар Георгиев и асистентите от катедрата докт. Марина Маринова и ст. ас. Теодор Иванов.

Самата научна конференция протече за шести пореден път и се проведе в голямата читалня на Регионалната библиотека „Петко Славейков“. Участие в нея взеха различни специалисти от различни научни области. Поздравления бяха отправени от г-н Иван Александров – директор на Регионалната библиотека във Велико Търново и от ръководителя на катедра Библиотекознание и масови комуникации – доц. д-р Лъчезар Георгиев, който представи и пленарния доклад на тема *„Славейковият модел на издателско-полиграфически комплекс“*, като към него бяха приложени схеми и модели на дейността на П. Р. Славейков в издателство-печатница „Македония“ и Българско печатарско дружество „Промишление“ – Цариград, както на и други сродни издателски структури преди и след Освобождението, следвали впечатляващия модел на бележития книжовник и издател.

Поздравителен адрес от ректора на Специализираното висше училище по библиотекознание и масови комуникации към участниците в конференцията прочете доц. д-р Севдалина Гълъбова – зам.-ректор на СВУБИТ. В него бяха отбелязани трайните ползотворни връзки между двете университетски институции:

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
година XX 2007 / брой 1-2

В броя:

- Осъществяване и първи стъпки на университетско издание „Св. св. Кирил и Методий“
- Книжовна и издателска дейност
- За библиографското изпитание, библиографите и читателите
- Една любима дума: ридвосметка
- Национална кръгла маса за освобождението на България
- Вестник „Наша днес“ през сцените
- Портрет във историята на ролното издателство

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
Катедра „Библиотекознание и масови комуникации“
Народна библиотека „П. Р. Славейков“ – Велико Търново

**БИБЛИОТЕКИ
ЧЕТЕНЕ
КОМУНИКАЦИИ**

Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“
Велико Търново, 2007



КУЛТУРНАТА РЕЦЕПЦИЯ НА ЖЕНСКИЯ ПЕРИОДИЧЕН ПЕЧАТ В БЪЛГАРИЯ (30–60-те ГОДИНИ НА ХХ В.): ОПИТ ЗА РЕКОНСТРУКЦИЯ ПО ДАННИ ОТ ЧАСТЕН АРХИВ

доц. д-р Жоржета Назърска

1. Домакинският печат в България (края на XIX – 60-те години на ХХ в.)

Домакинският печат в България (вестниците и списанията за дома и неговото поддържане и за жената с нейните проблеми и нужди) води началото си от края на XIX в. и съществува в автентичен вид до политическите промени в края на 40-те години на ХХ в.

Количественият анализ на българските списания за мода и домакинство, излизали през 1878–1944 г., установява, че от 76 заглавия само 44 се вмесват в тази категория. От тях 23% имат практически и литературен характер, 60% са редактирани само от жени или от жени в сътрудничество с мъже, над 95% са с адресат семейството, а не само жените. Само едно по-влиятелно списание е регистрирано преди войните – „Мода и домакинство“ на Елена Ушева¹. „Бумът“ на този тип печатни издания става в междувоенния период. Тогава се появяват списания с разнообразно съдържание, изпълващи страниците си с кулинарни и модни съвети, но също с художествени произведения, с материали за изкуството и здравето, с много реклами. Тясно профилираните или политически ориентирани списания имат мимолетно съществуване (1–3 г.) и трудно устояват на конкуренцията на издания, монополизирани читателския вкус и наложили се на пазара. Такива са „Економия и домакинство“ на Теодора и Стефан Пейкови² (1921–1944), „Вестник на жената“ на Пенка и Христо Чолчеви³ (1921–1944), „Модерна домакиня“ на Анастасия Митева⁴ (1924–1942), „Беседа / Дом и свят“ на Елисавета Консулова-Вазова⁵ (1934–1943), „Жена и дом“ на Нелма Сливополска (1938–1944).

Техните редактори са високо образовани, имат многостранни интереси, безспорни организационни качества и обществено признание, професионалисти са в областта на книгоиздаването и модата. Посочените издания пренасят на родна почва най-добрите традиции на европейския домакински печат и се списват така, че да отговарят на обществените очаквания и потребности. Те се стремят да работят за културното издигане на българката, за укрепване на нейното гражданско съзнание, за формирането у нея на специфични практически домакински умения, за снабдяването ѝ с нужни здравни и педагогически знания като майка, за стимулиране на естетическия ѝ вкус и интереса към четенето и книжовния труд. Домакинският печат съзнателно страни от политизация и има амбиция да обхване „женския свят“, разбира се като дом – едновременно царство на жената, тихо пристанище на мъжа и възпитател на децата⁶. Контент анализът на теченията на „Модерна домакиня“ (1935–1938) и на „Вести за жената“ (1930) показва, че така набелязаните амбиции са добре защитени. Освен традиционните теми мода, ръкоделие и готварство, тези издания публикуват материали за хигиената, храненето и болестите (включително гинекологичните и венерическите), имат рубрики за гимнастика, сервиране и подредба на дома, поместват статии с педагогически характер, дискутират проблемите на семейството и семейните отношения, пишат за мястото на жената в дома, образованието и професионалния живот. На техните страници не са пренебрегнати нито обществените проблеми, нито

художествената литература. Тези издания вече са с солиден обем и много по-богато илюстрирани, ако се сравнят с пионерните „Женский свят“ и „Мода и домакинство“.

След 9 септември 1944 г. домакиният печат бързо се реорганизира, подобно на много обществени организации. На вниманието на новосъздадения Български народен женски съюз (БНЖС) още през ноември 1944 г. е внесено предложение за основаване на „обогатено и разширено“ списание за жени, което да отговори на „нуждите на нашата жена в културно-просветно отношение“ предвид „новите задачи пред женските обединени дружества“. Идеята е да се следват съдържателните насоки на дотогавашния домакиински печат с характерните кройки, плетива, рецепти, но изданието да популяризира мода „не фрапантна и луксозна, а практична и със скромни и семпли линии“, а готварството да се представя като „народно, достъпно за всички кухни“. В предложението се настоява за пласмент, радикално различаващ се от традицията (посредством задължителен абонамент на женските дружества), и за огромен тираж от 10 000 броя⁷. Сред поредица от обсъждания БНЖС стига до решение списанието да се казва не „Отечественофронтовка“, а „Жената днес“ и то да се редактира от „политическо ръководство“,

представящо всички сили в управляващия ОФ. За техническия уредник Хр. Чолчев не остава друго, освен да се подчини на резолюцията, че водещи в изданието ще бъдат обществено-политическият, социално-политическият, здравният и социологическият отдел за сметка на рубриците мода и домакинство⁸. От 20 000 начални екземпляра (1945) списанието достига до 50 000 (1950) и дори 260 000 (1958). След унищожаването на своите конкурентни издания през 1948 г. „Жената днес“ става монополист, но заради извънредно политизираното си съдържание, дълго време търпи загуби в пласмента, които дори задължителният абонамент не може да компенсира⁹.

2. Рецепцията на домакиинския печат в България (30-те – 60-те години на XX в.)

През 2006 г. случайно попаднах на частен архив на жена, абонатка и читателка на домакиински списания над 30 години. Архивът е сравнително добре запазен и съдържа теченията на сп. „Жена и дом“ (1938–1943, г. II–VII), „Обединени домакиински списания“ (1944–1948, г. I–V.) и „Жената днес“ (1962, 1964, 1968, г., г. XVII, XIX, XXIV), а също така книги, тетрадки, тефтери, записки, частна кореспонденция, много снимки, предмети и др. В допълнение направих няколко устни интервюта на



нейните синове и внуци. На базата на този материал е предложена по-долу реконструкция на рецепцията, която имат домакинските списания в България през 30-те–60-те години на XX в.

Притежателката на архива, Цветана Б., е родена през 1916 г., т.е. тя е част от генерацията, която се формира през 20-30-те години и има незавидната съдба да се реализира лично и професионално по време на Втората световна война и след нея. Принадлежността към това т.нар. „четвърто поколение“ предопределя формиране в доста променени условия за младежите и за жените в частност. То действително носи печата на континуитета, предаден му от родителите, но също така има добре очертан модернизационен капацитет, който го тласка към разграничаване с традицията и търсене на нови посоки в развитието си¹⁰.

Както при много от представителите на това поколение, Цветана расте като сирак и е отгледана от майка си – вдовица, и от своя дядо. Този неин социален и материален статус я приучава към крайна пестеливост, формира убеждението ѝ, че може да прогресира само със собствени сили, без да разчита на наследство и зестра, предопределя невъзможността ѝ да получи желаното високо образование. От друга страна, сирачеството е възможност за по-лесно отхвърляне на родителския контрол и предпоставка за тесните ѝ връзки в рамките на големия ѝ майчин род. Впоследствие именно примерът на нейните връстници-братовчеди ще бъде за нея по-сериозен ориентир, отколкото консервативните нагласи на родната ѝ майка.

Цветана отрасва в селска среда. Нейното родно място е Кнежа, смятано за най-голямото село в страната до обявяването му за град през 1943 г. То се намира в Северозападна България, в типичен земеделски район и наброява около 4 000 души. Селището пази традиционната култура чак до 50-те години на XX в., но е подложено на интензивен модернизационен процес в края на XIX и особено през 20-те години на XX в. То се превръща в транспортно средище, център на интензивно земеделие и скотовъдство, с постоянни връзки със съседните селища в Оряховско и Врачанско. Още от епохата на Българското възраждане в него има солиден процент грамотни хора, съществуват 6 начални училища, прогимназия, непълна реална гимназия и земеделско практическо училище. Голям е броят на получилите висше образование в Софийския университет и в чужбина, предимно по право, агрономство и ветеринарна медицина¹¹. Това се отнася и до представителите на нейния род.



Затруднена финансово и със земеделския си труд, майката на Цветана ѝ осигурява образование, много по-високо от собственото си, начално. Дъщерята завършва последователно началното училище (1923–1927), народната смесена прогимназия (1927–1930) и трите класа на непълната реална гимназия в родното си село (1930–1933). След година колебание и настоявания от страна на Цветана тя продължава учението си във Врачанската девическа гимназия (1934/1935) и в Оряховската реална смесена гимназия (1935/1936)¹².

Гимназиалните години имат изключително значение за оформянето на всеки човек. Така става и с Цветана. Откъсната задълго от дома¹³, тя попада в съвсем различна среда. Враца и Оряхово са големи градове (съответно с 14 000 и 7 000 души), числят се към най-развитите административни, стопански и културни центрове. Ученичката крачи по улици с европейска архитектура, учи в гимназии с богата традиция, включва се в интензивния живот на местната младеж. Много от снимки от този период я представят на излети в планината (част от дейността на местните туристически дружества), на поклонения в деня на Ботев, на ученически шествия по случай 24 май, на общоградски празненства. Фотографиите са запечатали участието на местната интелигенция в младежките компании, нейните книги – увлечението ѝ по поезията и първите ѝ стихотворни опити, записките –

трайното ѝ пристрастие към старите градски песни, които по-късно пее на синовете си и под чиито звуци танцува в редки моменти. Немалко са и снимките и „сувенирите“, подарени ѝ от съученички, общуването с които несъмнено обогатява нейния кръгзор¹⁴.

„Огражданването“ на Цветана води и до решението ѝ да продължи образованието си. Тя си взема препоръки за записване в Учителския институт в Дупница и в Пловдив, но под влияние на близките си се разколебава. През 1937 г. кандидатства в Софийския университет, но не е приета и по липса на средства не заминава с приятелката си Велика да следва зъболекарство или медицина в Югославия, макар това да е силното ѝ желание.

„Връщането“ от големия град и трайното усядане в родното ѝ село е посрещнато от девойката със силно разочарование. „На Кнежа няма нищо сензационно, животът си тече сиво и монотонно“¹⁵, пише тя, и споделя разбиранията на една своя братовчедка, че „страшно нещо е да се живее в село без среда ... скуката е невъзможна“¹⁶. Тази скука Цветана се мъчи да разсее посредством участието в местния читалищен хор, с ходене на кино и на разходки, с посещение на събори, вечеринки и балове (на което силно се противопоставя строгата ѝ майка), с кореспонденцията, която води със своите роднини и приятелки в Пазарджик, София, Белград и дори в Берлин. За нея именно големият град, „там, гдето е водовъртежът на живота с всичките му развлечения!“¹⁷, си остава непостигнат идеал.

Вероятно връзката с „цивилизацията“, където хората не са „прости“ като селяните ѝ, е един от мотивите през 1938 г. Цветана да се абонира за новоизлязлото на пазара списание „Жена и дом“¹⁸. Други предпоставки могат да се търсят във вече трайния ѝ навик за четене и получаване на периодични издания. Като дете тя е преглеждала останалите от бащината ѝ библиотека течения на сп. „Библиотека“ (1905–1907). Като гимназистка и членка на Ученическото въздържателно дружество „Мракоборец“ тя е абонирана за сп. „Наука и живот“ (г. IV, 1931–1932), за сп. „Трезвеност“ (г. XIV, 1932) и за изданията на библиотека „Трезвен студент“. По това време тя се интересува от сказките на проф. Ас. Златаров, учи есперанто и чете поезия и „Пол и характер“ на Вайнингер. В този период ѝ попада и едно интересно домакинско списание – „Домакия и майка“. Излязло през 1933–1940 г. под редакцията на Лили Масопуст – Янакиева, то е едно от най-типичните за своя профил: предлага във всеки брой модни и домакински съвети, модели за ръкоделие, безплатен роман и вестник, а в края на годишнината – подарък готварска книга.

„Жена и дом“ е списание, подобно по замисъл на „Домакия и майка“. Негова главна редакторка, Нелма Сливополска¹⁹, прилага работещата „рецепта“ на домакинския печат, като се ориентира към разнообразната, четивна и интересна информация. Освен списанията, Цветана получава пълен набор от романите от „Библиотека за жената“, литературният вестник „Огнище“, сп. „Пчелица“ и „Детски свят“ (ред. Ст. Чилингиров) и три премии за редовни абонатки – „Книга за жената (като мома, съпруга, майка)“ в превод на Д. Чолаков (Стоевски), „Календар по готварство“ (1938, II изд.) от Стефана Христова и „Албум с български шевици“²⁰.

Цветана става абонат на списанието на 22-годишна възраст, все още неомъжена, и черпи от съдържанието му до 28-годишна възраст, вече съпруга и майка. Акуратно подвързани и подредени, тя пази повече от шест десетилетия броевете в своята стая²¹, а практическите пособия – в кухненския бюфет. И макар че не успява да привлече за читател своята консервативна и слабограмотна майка, тя прилага прочетеното спрямо самата себе си и в своите отношения със съпруга и децата си.

Една от основните теми в „Жена и дом“ е модата, представена в широк аспект – за деца и възрастни, за всички сезони и възрасти. Чрез модели, снимки и кройки се утвърждава практичната и елегантна градска дреха, ушита или изплетена. Тук се причисляват също съветите и рекламите на модни аксесоари и козметика (пудри, червила, кремове и др.)²². Многото снимки на Цветана ясно показват как през моминството си, вероятно под влияние на видяното в журналите, тя се превръща от „грозна пате“ в „лебед“. Или, както ѝ пише нейна приятелка, „истина ли си станала най-красивата госпожица и красотата ти се носела като легенда в България“²³. Тя оформя прическата си с модната средна дължина, къдри и боядисва косите си, подчертава веждите и устните си, употребява пудра, та дори си слага модна бенка! Кореспонденцията ѝ с връстнички, приятелки и братовчеди е изпълнена с поръчки за платове и обувки, които държи непременно да ѝ се доставят от София, с размяна на идеи за модели и кройки, със замисли да пазарува дори от Пловдивския мострен панаир. Вече омъжена, тя споделя със съпруга си всяка новост в гардероба си, има одобрението му тя да поръчва неговите балтони, костюми и обувки, настоява да ѝ бъде подарено кожено палто, защото в дори „в Кнежа има много такива..., дори и госпожиците ги вече носят“²⁴.



Убеждението, че добрата дреха не може да се ушие у дома (както мисли майка ѝ), а при местна или софийска шивачка остава непоколебимо през годините, когато до пределна възраст тя не се доверява на конфекция и собствено производство. Страстта да се следва модата може да се открие и в облеклото на двамата ѝ сина, на които плете актуални и хигиенични костюмчета.

Основна тема в „Жена и дом“ е създаването на образцов дом, съобразен с новите утилитарни и здравословни стандарти²⁵. За целта списанието публикува много полезни съвети, планове за интериорна подредба, модели за декоративни плетива, рецепти за ястия, статии по цветарство и градинарство. Цветана пълни години наред една своя тетрадка със схеми на модните дантели „мильо“. Тях (моделите „Дъбови листа“, „Бадеми“, „Мимоза“ и пр.) тя разучава, плете на няколко куки и впоследствие застила като кувертюри, салфетки и покривки в дома си. Същото е и увлечението ѝ по българската бродерия и истинската ѝ страст по отглеждането на оранжерийни градински цветя, каквито са

например хортензиите. По-трудно изкуство се оказва кулинарията. Освен настолния „Календар по готварство“, са запазени 4 нейни тетрадки „по готварство и сладкарство“, в които начинаещата домакиня старателно преписва всичко полезно и подходящо за научаване. Началото на тези записки е поставено едва след омъжването ѝ, което потвърждава спомените на нейните деца, че младата госпожица изобщо не е била допускана от властната си майка до кухнята или най-много е изпълнявала функции на помощник. Това сякаш обяснява липсата на рецепти за традиционни гозби, концентрирането върху „модни“ за времето си и „градски“ сладкиши и консерви (торти, бишкоти, кексове, пандишпани, сладка, желета, компоти, ликьори) и уменията да ги приготвява само с помощта на своя своеобразен справочник. От домакинските списания Цветана черпи идеи и за подреждането на новия си съпружески дом. Тя лично поръчва мебелите и настоява час по-скоро да се въведе в него електричество²⁶.

Домакинският печат влияе на своята абонатка и в здравен аспект. Тя има отдавнашна склонност към естествените науки и не се е простила с мечтата си да учи медицина. Затова, както личи от запазения екземпляр, „Книга за жената (като мома, съпруга, майка)“ става за Цветана настолна – в нея има подчертавания в разделите за женските и детските болести, за повиването на пеленачетата, за здравословното хранене. Не помалко полезни са рубриките в списанието „За младите майки“, „Докторът отговаря“, „Здраве във вашия дом“. Тази тенденция за премахване на табу върху проблема личи и в писмата си Цветана. Тя подробно обсъжда със съпруга си своята бременност, посещението на гинеколози в столицата, телесните си неразположения²⁷.

Не на последно място „Жена и дом“ помага на младата жена и майка да формира своята идентичност. Тя следи с нескрит интерес рубриката „Да погледнем в женската душа“, където се дават съвети по „сърдечни“ проблеми на читателки, и поредиците „Между нас, мъжете“ и „Да чуем какво мисли един мъж“. Прелюбопитни за умонастроението ѝ са два материала. В анкетата „Идеалният съпруг“ (бр. 18, 1939, с. 14) тя го описва като трудолюбив, умен, красив по свой начин, елегантен напълно, горд и влюбен. За нея не е необходимо той да бъде богат, но никога не би му простила да е прикрит и „да бъде развратник“. От статията „Курс по щастие за нея и него“ (бр. 55, 1943, с. 5) Цветана си е подчертала, че търси не само „влюбен съпруг, но и силен и отговорен водач“ и че „естествеността и доверието са най-добрият залог за щастие“. В писмата, които тя разменя с ухажори и приятелки, личи вече оформената ѝ позиция да направи брачния си избор лично и според разума (повечето ѝ познати я описват като „здравомислещ човек“ и „интелигентна жена“²⁸). Тя отхвърля редица предложения за кандидати, които искат ръката ѝ само, защото „Вашата външност много ми се понрави“²⁹, или пък се изказват, че „жената не трябва да работи нищо друго, освен това да се самообразова дотам и да умее ... да подтиква мъжа си в неговата работа“³⁰. В крайна сметка тя предпочита пред „буен и склонен на бохемства, крайно нетактичен и на който му липсва държание“ мъж по-предпазливия, тактичния, по-интелигентния, изобщо този, „който цени в теб една природна интелигентност ... и е твърде уверен, че ще има една вярна съпруга“³¹.

Краят на войната и политическата промяна на 9.09.1944 г. не слага край на хобито и навика на Цветана да следи домакинския печат. Макар абонаментът да е

поскъпнал рязко (от 150 лв. през 1938 г. до 420 лв. през 1944), младата домакиня продължава да получава „Обединени домакински списания“, шапката под която са се обединили, за да оцелеят доскорошните лидери на женския печат „Економия и домакинство“, „Жена и дом“, „Модерна домакиня“, „Дом и свят“. Екипът на списанието обединява твърде опитните Анастасия Митева, Лили Масопуст-Янакиева, Стефана Христова и Антон Шишков, а оставя „зад кулисите“ изпадналите в немилост заради свои роднини, съдени от Народния съд, Н. Сливополска, Ел. Консулова и семейство Пейкови. Това не лишава изданието от отличните му дългогодишни сътрудници (В. Златарева, Ю. Белов, Р. Големанова, Хр. Въргов, О. Чавова, М. Ницкевич) и от традиционните насоки на домакинския печат – мода, кулинария, ръкоделие, полезни съвети, възпитание, здравна рубрика, безплатни приложения с кройки и романи. Всичко това е гарнирано, според „повелята на времето“, с политически статии, утвърждаващи образите на жената-груженичка и общественичка. Читателките като Цветана, предимно домакини и майки, се запознават с „новата народна седянка“, с първата българка министър, с „бригадата като възпитателно средство“, с празници като 1 май и 8 март. Това обаче не ги разколебава да получават точно това списание, а не „Жената днес“. Защото то остава автентичното, като съхранява рубриките, оформлението, съдържанието, приложенията, накратко традицията. Не случайно през 1948 г. официозът „Работническо дело“ заклеява „Обединени домакински списания“ като „безотговорно“ издание, стоящо на „реакционни, мистични и неотечественофронтовски позиции“, пълно с „материали за чара на жените“ и с „блудкави, сладникави разкази“, вместо с образа на „новата жена-героиня – бригадирка и ударничка“. Списанието, заключава комунистическата преса, „отклонява вниманието от големите задачи“ и „тروви съзнанието на абонатите“³².

Малко след това, през март 1948 г., броевете престават да пристигат до адресатите си. Така е прокарана една отчетлива граница в живота дори на домакините от т.нар. четвърто поколение. Те трябва да прекарат следващите 40 години при несвобода, където нямат възможност да избират дори периодичното издание. Въсъщност домакинската преса престава да съществува в истинския си вид именно тогава, за да бъде заменена с единственото³³ женско списание – „Жената днес“.

Цветана също престава да получава списания. Тя и семейството ѝ се числят по убеждения към „легалната опозиция“, която все повече е притискана и върви към



унищожаване. Скоро съпругът ѝ, наклеветен в опозиционна дейност и шпионаж, е арестуван и въдворен на „трудова повинност“ в с. Ореш, а след това и в с. Бръшлян, Силистренско (1949). Останала сама с две малки деца, младата жена нито има средства, нито желание да се абонира за списанието на „врага“. След щастливото освобождаване на съпруга ѝ пък настъпва драматичен за семейството момент. Лишен от правото на адвокатска практика, той започва да изхранва семейството си като „частник-земеделец“. Понеже до 1956 г. цялата фамилия отказва да влезе в ТКЗС, всички, включително Цветана, са принудени да обработват на лозя и царевични масиви, да отглеждат крави и овце. Реабилитирането на съпруга ѝ и връщането му на работа като адвокат, както и „включването“ на земите им в ТКЗС, е посрещнато с облекчение от Цветана. Това не значи, че тя променя умонастроенията си. Напротив, в спомените на своите синове, тя се превръща във „вечния опозиционер“ в семейството – твърде бдителна при контакти с външни хора³⁴, слушаща нощно време забранени западни радиостанции, дълго очакваща „скорошната промяна“ и запазила монархическите си пристрастия.

Сред посочените причини могат да се търсят мотивите за решението на Цветана да получава сп. „Жената днес“ през 60-те години. Вероятно то е продиктувано предимно от конюнктурата – абонаментът е задължителен по ОФ линия, а съпругът ѝ е приел ръководна функция в местното ядро и само така би неутрализи-рал спомена за предишното си опозиционно минало. Не е невъзможно и желанието да е изхождало от самата Цветана. Тя отново е домакиня и има потребност от обикнатото си четиво³⁵. Наистина „Жената днес“ от 1962–1964 г. е казионно издание, с подчертан обществено-политически профил и менторски тон, наистина то налага образа на жената – майка, труженичка и общественичка³⁶, но все пак е единственото на женска тематика. Списанието не впечатлява опитния читател. То е сглобено от много преводни материали от руски, възхваляващи съветската култура, бит и строителство, от статии с възпитателна, пропагандна и организаторска насоченост, от репортажи на „политически подготвени другарки с добра обща култура и непосредствено свързани с ОФ“, и от режисирани или официозни фотографии³⁷. На кориците са поставени снимки на депутатки, учителки, монтажистки, потюнорботнички.

Доминират рубриците „Да си поговорим за комунизма“, „За повече битова култура у дома“, „Против отживелиците и еснафщината в нашия живот“, „Разговор с новите хора“, „Ферма за комунистически труд“, „Връстници на свободата“ и др. Статиите за Червената армия, мира, социалистическите страни заемат повечето страници за сметка на модата, кулинарията и полезните съвети, представени с петит и поместени в края на списанието³⁸. Тъй като от този период почти не е запазена кореспонденция на Цветана (унищожаването ѝ или прекъсването на комуникация е естествена последица от страха от репресия), реконструкцията на нейната рецепция е затруднена. Ако се сравнят кройките от списанието с малкото запазени нейни снимки, се забелязва, че от онази жена, толкова увлечена от модата в младостта си, няма и следа. Строги костюми, едноцветни и тъмни материи, спуснати или вързани с кърпа, небоядисани коси, липса на украшения – това е резултатът не само от тежък живот, но и видимо подчинение на новата нормативност, налагана в сферата на обличането и облеклото, която е заклеймила „буржоазния лукс“ и модата като „продукт на капиталистическото общество“ и е утвърдила „пролетарския стил“³⁹. Всъщност Цветана не използва вече списанията като източник на интелектуално удоволствие и формиране на естетически вкус, а предимно като предмет на умствено упражнение и желание да се знае „какво мисли врагът“.

Съхранените в архива ѝ годишници показват и друга тенденция. Ако тези от 30-те години са почти пълни, като са запазени дори приложенията с кройки, тези от началото на 60-те са спорадично отлагани (не мисля дори, че са събирани) и за тях не са полагани специални грижи (много броеве са надраскани).

По-различно изглежда течението от 1968 г. То впечатлява не само с променена визия, но и с вътрешна трансформация. Летописците на „Жената днес“ твърдят, че в периода 1965–1980 г., когато начело му стои Соня Бакиш, списанието рязко сменя своите послания, обръща се с лице към социалната тема, не премълчава реалните проблеми на българката, реабилитира женствеността, привлича забележителен екип, печели огромна популярност и се превръща в семейно списание⁴⁰. Действително, в този период „Жената днес“ започва бавно да се „връща“ към добрите традиции на домакинския печат от 30-40-те години. В него има отново кройки, рецепти, полезни съвети, илюстрации, фотографии, съвети за възпитанието на децата, диалог с читателските писма, появява се сериозната проза и поезия,

представят се популярни творци⁴¹. Или, както пише Т. Живков в писмото си до редакцията през 1970 г., списанието е станало „дребнобуржоазно“, „еснафско“, без „класова позиция“ и дори „феминистко“⁴². Допускам (пак поради липсата на автентични писмени следи), че това е причината след толкова дълго прекъсване Цветана отново да се обърне към т.нар. женски печат, но вече не по задължение, а с желание. Спомените на нейните близки от този период неизменно я свързват със списанието в ръце, с плетките и изрезките на здравни съвети, които намира по страниците му. Някои снимки от 70-те години представят вече прехвърлилата 50 години Цветана с фризура, с брошка или закачливо фишу. Гостите на нейния дом пък са впечатлени от извадените от раклите и застлани дантели „мильо“, от изкуствените цветя в интериора и от свободно наредените на библиотечната лавица романи от „Библиотека за жената“, получавана от времето на „Жена и дом“.

3. Заключение

Направеният анализ показва, че културната продукция, издавана от жени и предназначена за жени, т.нар. домакински списания, се различава по своето съдържание и предназначение в рамките на две епохи – до и след Втората световна война – и на два политически режима – авторитарния и тоталитарния. Ако в първия период домакинските списания има еманципаторска и модернизаторска функция, във втория женския печат е напълно политизиран и губи до голяма степен облика си.

Това предопределя и различията в рецепцията на този вид периодични издания от българската дамска публика. До края на 40-те години реципиенти са предимно гражданки и образовани селянки, които търсят в този тип конкуриращи се издания възможност да обогатят културата си, да получат нужни им знания и умения, да компенсират откъсването си от традиционната култура. Затова е несъмнено, че благодарение на домакинския печат се формират хигиенни, здравни, педагогически, естетически познания и навици, и така се ускорява културната и социална модернизация.

След 1948 г. потребителят на женската преса няма определена социална, а ясна партийна принадлежност. Абонаментът се прави задължително, без избор и свободна воля, а съдържанието на единственото списание не цели да промени условията на живот и менталитета на своите читателки, колкото да ги обработва идеологически. Тук вече се задейства рефлексът на изборност, като стоящите на различни политически позиции потребители го приемат само за сведение.

БЕЛЕЖКИ

¹ Елена Ушева (1872–1941) е родена в Стара Загора. Учи там основно образование, след което завършва приложни изкуства в Брюксел. Става учителка в Габрово, директорка на стопанското училище „Мария Луиза“ в София на Дружество „Майка“ (1893–1898), специализира в Париж (1898), открива частно училище, организира много изложби с народни шевици и бродерии в сраната и чужбина. Авторка на учебници по шев. Тиражът на „Мода и домакинство“ е голям за времето си – до 8 000. За нея вж. **Стойков, Л.** Българската мода през ХХ в. Щрихи към динамиката на вкуса и елегантността. – В: Алманах на българската мода. С., 2000, 10–11; **Същият.** Модата. – В: Алманах България 20 век. С., 2003, 936–937; **Сливополска, Н.** Майка на професионалното образование у нас. – Жена и дом, бр. 17, 1939, 29–30; **Василчина, В.** Ранните перипетии на българския художествен текстил и приносът на жените. – Проблеми на изкуството, 2002, № 4, 40–41.

² Стефан Пейков (1888–?) е роден в Ловеч, завършва Военното училище и има кариера на офицер артилерист до уволнението си през 1922 г. Учи право, финанси и литература в Брюксел, публикува разкази, спомени, импресии в печата, превежда романи от немски и френски, участва в редакционния комитет на военните издания и в Управителния съвет на Военно-издателския фонд, собственик е на модерната печатница „Книпиграф“. Теодора Пейкова е родена в Бургас, завършва гимназия в София и учи пиано и литература във Виена и Брюксел. Там завършва домакински курсове. Публикува в печата разкази и пътеписи, превежда романи, разкази, повести и мемоари от немски, френски и руски. Издава пособия по готварство и шев, запалена тенисистка и шофьор. За тях вж. **Полувековна** България, 1878–1928. С., 1929, 254, 259; **Първанова, А.** Дядовци на Мария Блажева писали конституцията. – Стандарт, № 4652, 18.12. 2005. Редакцията на „Економия и домакинство“ се състои от 16 души, има добра система на привличане на абонати чрез търговски пътници и на дистрибуция. Сътрудници на изданието са известни автори като Д. Габе, Змей Горянин, Е. Багряна, Евг. Марс, А. Шишманова, Ал. Балабанов, М. Арнаудов, А. Каралийчев и др. Тиражите на списанието се движат от 1300 (1921) до 60 000 (30-те години), и са сравними с тези на най-големите вестници. Вж. **Цанков, Г.** Сеячът на златни зърна. С., 2004, 39–49.

³ Христо Чолчев (1887–1977) е роден в с. Свещен, Карловско. Завършва гимназия във Варна, военен кореспондент по време на войната. Пенка Чолчева (1897–1987) е по образование детска учителка, прекъсва работа след омъжването си, води кулинарната рубрика, превежда от руски и френски. Вестникът излиза на 16 страници седмично с тираж 3000 (1921) до 20 000 (1924), списва се от 8 души, но привлича широк кръг от сътрудници – Г. Михайлов, Г.П. Стаматов, Й. Стубел, Й. Стратиев, повечето известни поетеси и писателки. След 1944 г. съпрузите са привлечени в оформянето на сп.

„Жената днес“. Вж. **Димитрова, Бл., Й. Василев.** Младостта на Багряна. С., 1993, 275–280; **Нецова, М.** Вестникът на баща ни пръв откри Багряна. – Вестник за жената, 13.02.1998.

⁴ Анастасия Митева-Каракашева (1899–?) е родена в Казанлък, през 30-те години се движи в интелектуалния кръг на художничката Руска Маринова, преводачката Невяна Розева и политика Никола Петков.

⁵ Елисавета Консулова-Вазова (1881–1965) е родена в Пазарджик, завършва Държавното рисувално училище при проф. Вешин и специализира в Академията на Дружеството на художниците в Мюнхен. Известна художничка на натюрморти, фигурални композиции, преводачка за библиотека „Мозайка от знаменити съвременни романи“ от немски, френски и английски, пише приказки, критика и спомени. Първата българка със самостоятелна художествена изложба, членува в дружество „Родно изкуство“, Секцията на художниците при Дружеството на българките в висше образование, туристическото дружество „Кукурмяк“, дружеството за домашна култура „Български дом“ (1936–1945), Клуба на българските писателки, UNIMA (Международната федерация на кукловодите). Създателка на българския куклен театър, публицистка в много вестници. В „Беседа“ привлича автори като Елин Пелин, М. Арнаудов, Ек. Каравелова, Д. Габе, Багряна. Вж. **Николова, Б., Ц. Лавренов, Елисавета Консулова-Вазова.** С., 1956; **Зографова, К.** Феноменът Елисавета Консулова-Вазова. – В: Многоликата българка. С., 2006, 72–87.

⁶ **Пейков, Ст.** Произход, развитие и роля на домакинския печат от Освобождението до днес. – В: Полувековна..., 254–258; **Пейкова, Т.** Домакинските списания като фактор за разпространение на художествената литература. – Пак там, 259–262.

⁷ ЦДА, ф. 7, оп.1, а.е. 30, л. 219–221.

⁸ Пак там, л. 204–204 гр.; 205 гр.; л. 206 гр.; 207. В първата редколегия през 1945 г. са избрани Дарина Бояджиева, Ана Йовева, Санда Йовчева и Мара Кинкел, а главен администратор става Свобода Чардафонова. През 1950 г. главен редактор е Маня Белчева с помощнички Паулина Станчева и Люба Стойкова. През края на 50-те години главен редактор е Рената Натан, до средата на 60-те – Рада Тодорова, до 1980 г. – Соня Бакиш и през 80-те – Елеонора Турлакова. Вж. ЦДА, ф.7, оп.1, а.е. 26, л.172; а.е. 27, л. 69; ф.28, оп.15, а.е. 27, л.159.

⁹ ЦДА, ф. 7, оп.1, а.е. 14, л.42; а.е. 26, л. 37–38,84; а.е. 27, л. 9; а.е. 42, л. 27.

¹⁰ Срв. **Попова, Кр.** „Народностно обединена, духовно самобитна, стопански самостоятелна и военно мощна“ (Плановете за бъдещето сред младежта и идеята за национално обединение в началото на 40-те години). – Балканистичен форум, 1996, № 1–2, 196–198; **Същата.** Мъжете от двадесети набор. – Социологически проблеми, 1998, № 3–4, 111–116; **Гончарова, Г.** Българският поколенчески дискурс –

идеологическа матрица на социалното време (края на 19. – първата половина на 20. век). – В: *Културата: граници и съседства*. В чест на проф. Ив. Стефанов. С. 2005, 294–297.

¹¹ Трифонов, Тр., Ст. Петров. История на град Кнежа. Кнежа. 2006, 61–115.

¹² Архив на Цветана Б., свидетелства за завършен клас и диплома за средно образование.

¹³ Отпускната ѝ книжка показва, че се е връщала на село само за големите ваканции.

¹⁴ Срв. Попова, Кр. „Пожелавам ти Европа вместо селото!“ Девическата гимназия: общуване и жизнени планове в началото на ХХ век. – Балканистичен форум, 2004, №1–2–3, 55–57.

¹⁵ Архив на Цветана Б., писмо до Георги Н., 10.1941.

¹⁶ Пак там, писмо от Ганка В., 12.1939.

¹⁷ Пак там, писмо до Георги Н., 09.1941.

¹⁸ За рекламата в това списание и тяхното въздействие вж. Ангелова, М. „Да бъдеш очарователна – това е дълг!“. „Модерната жена“, рекламата и „женският“ печат в България, 1939–1944. – В: Тя на Балканите. Блр., 2001, 246–253.

¹⁹ Родена е в Турну Мъгуреле. Баща ѝ Димитър Танев е държавен контролор в Княжевската спиртна фабрика. Майката ѝ Елисавета е румънка. Семейството има 6 деца. Нейни братя са художникът Никола Танев (1890–1962) и журналистът Стефан Танев, главен редактор на в. „Утро“. Омъжена е Йордан Сливополски-Пилигрим (1884–1969), писател и журналист, редактор на хумористичните сп. „Българан“, „Монокъл“, „Пътека“ и др. Сливополска работи у дома, в свой кабинет, на ул. „В. Априлов“. Домът ѝ е средище на интензивен културен живот. През 40-те години редактира вестника на своя брат, „Утро“. Вж. Димитрова, С. Спомените на една змеица. С. 1998, 137; Първанова, М. Никола Танев и Стефан Танев. – В: Неизвестно за известни български родове, личност и събития. Т. 2. С., 2006, 209–218; Танев, Ст. Дневник. С., 2005, 1173.

²⁰ Тиражът на списанието е 14 000–24 000, най-високият сред другите от домакинската преса.

²¹ Срв. Попова, Кр. От манастирска килия към кабинет. Представителност и интимност в индивидуалното домашно пространство в българската градска култура в края на ХІХ – началото на ХХ в. – Балканистичен форум, 2006, №1–2–3, 109; Улф, В. Собствена стая. С., 1999. Наличието на собствена стая и абонирането за списания бележат не само навлизането на градската култура на село, но и засилващата се еманципация на селската девойка.

²² За тях вж. Ангелова, М. Цит.съч., 249.

²³ Архив на Цветана Б., писмо от Велика П., 03.1939.

²⁴ Пак там, писмо до съпруга ѝ, 12.1942.

²⁵ Срв. Ангелова, М. Селският дом във фокуса на официалната нормативност – средата на 30-те – средата на 40-те години на ХХ в. – Балканистичен форум, 2002, №1–2–3, 70–86.

²⁶ В списанието многократно се рекламират електрическите крушки „Осрам“.

²⁷ Архив на Цветана Б., писма до съпруга ѝ, 08.-12.1942.

²⁸ Пак там, писмо от Първан К., 12.1941; писмо от Иван Дж., 02.1942.

²⁹ Пак там, писмо от Светослав Н., 03.1942.

³⁰ Пак там, писмо от Димитър Б., 05.1940.

³¹ Пак там, писмо от Първан К., 09.1941.

³² Цит. по Деянова, Л. 1948. Символна еуфория, символен терор. – В: http://liternet.bg/publish14/l_deianova/1948.htm

³³ Поне до 1952 г., когато се появява „Божур“, и до 1959 г., когато излиза „Лада“.

³⁴ За страха, автоцензурата и раздвоеният „аз“ при социализма вж. Лулева, А. „Женският въпрос“ в социалистическа България – идеология, политика, реалност. – В: *Социализмът: Реалност и илюзии*. Етнологични аспекти на всекидневната култура. С., 2003, 169–170.

³⁵ За промяната на статуса на жените домакини от градовете и включването им в пазара на труда през средата на 50-те и за нуждата на социалистическата жена да компенсира свръхнатоварването си в труда в сферата на семейството и домакинството вж. Марчева, И. Мъжките момичета в кръговрата на промените: българката през втората половина на ХХ в. – В: *Граници на гражданството: Европейските жени между традицията и модерността*. С., 2001, 323, 328.

³⁶ За този образ на жената вж. Лулева, А. Цит. съч., 161.

³⁷ ЦДА, ф. 7, оп. 1, а.е. 14, л. 12; 42; а.е. 26, л. 13; а.е. 27, л. 96; ф. 28, оп. 15, а.е. 27, л. 159. За фотоилюстрациите в списанието вж. Гаджева, К. „Женският мотив“. Из илюстрациите в съветския и българския периодичен печат (1948–1956). – *Проблеми на изкуството*, 2006, № 4, 30–35.

³⁸ Единствено сп. „Лада“ (1959) поставя в центъра на изданието модата, представена с качествени фотографии и модели родно производство. Разликата на това „lifestyle“ списание с „Жената днес“ е очевидна и подсказва защо не то е предпочетено в дома на Цветана. За него вж. Минева, М. Разкази и образи на социалистическото потребление (Изследване на визуалното конструиране на консумативната култура през 60-те години в България). – *Социологически проблеми*, 2003, № 12, 158160.

³⁹ Стойков, Л. *Алманах...*, 14–16; Попова, Г. Звеноводката Радка и по-късните пиратки. Преодоленият пол. – В: <http://grosnipelikani.net/modules.php?name=News&file=article&sid=331>

⁴⁰ „Жената днес“ – жена с минало. – *Жената днес*, 2005 = http://www.jenatadnes.com/read.php?name=jenata_na&lang=bg

⁴¹ За съдържанието на списанието в края на 60-те вж. Гончева, М. Женствеността като тема и метафоричност в тоталитарния и посттоталитарния печат. – В: *Тя на Балканите...*, 422; Кръстева-Благодеева, Е. Образи на българката в епохата на социализма. – В: *Социализмът...*, 185–186.

⁴² „Жената днес“ – жена с минало...





ДВЕ КНИГИ ОТ ЙОАН ПАВЕЛ II В БЪЛГАРИЯ

Страници от репертоара на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“

Доц. д-р Лъчезар Георгиев

В средата на 90-те години на XX век Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ се утвърждава като най-голямата издателска структура на извънстоличен университет. По своята управленска характеристика то носи спецификата на издателско-полиграфически комплекс, който разполага с компютърна зала за предпечат, редакторски екип, печатница, маркетингово направление, ръководено от организатор по книготърговските въпроси и рекламата с изградена дистрибуционна мрежа за разпространение, на книжната продукция и две собствени книжарници на територията на великотърновския университет. Управленският модел впечатлява и тук идват за обмен на опит и за проучване на структурата представители на ръководствата на Шуменския университет „Константин Преславски“, Габровския технически университет, Благоевградският университет „Неофит Рилски“, като впоследствие създават свои издателства и развиват успешна дейност през годините.

В този период Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ намира своето подобаващо място в националния книгоиздателски процес, и то във време за утвърждаване на новите демократични ценности и формиране на издателски структури с нагласи към издаването на научна и учебна литература за висшите училища. По това време обаче великотърновското университетско издателство издава продукция не само в тези две специфични за академичната книга области. Издателският съвет, като ръководен орган, провежда редовни месечни заседания, в които обсъжда представянето на издателството на националните и между-

народните панаири и базари на книгата, утвърждава своеобразни PR-кампании за промоции на книгата по медиите, националната телевизия, библиотеките в страната. Най-важна част от тази дейност обаче е свързана с издателския репертоар. В него има и други тематични направления, освен традиционните, като издаването на краеведска литература, на документална и историческа книжнина, част от която с публицистичен характер, на художествена литература. Появяват се библиотечните поредици „Диоген“ – за философска и социологическа книжнина, и „Проглас“ – за историческа и историкопублицистична литература; започва издаването на четири научни списания и един студентски литературнонаучен алманах.

В края на 1994 г. Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ вече е оформило своя първоначален облик, издало е солидни научни книги, сборници, учебници и дори художествени издания. Управленските решения се вземат от членовете на Издателския съвет, които са членове на отделните факултети, а екипът на издателството се стреми своевременно да ги изпълни. Своеобразната маркетингова стратегия включва участие в Коледния панаир на книгата от 13 до 17 декември 1994 г. Изработен е поредният издателски каталог, който демонстрира удачния репертоар и дава възможност на книготърговците да се ориентират за заглавия, рубрики и тематични направления, цени на дребно. Заедно с това е решено да се проучат възможностите, да се регистрира и издаде книгата на Йоан Павел II „Да прекрачиш прага на надеждата“, в превод от полски, „като за целта се потърси съдействието на

папския апостолически нунций в София и по възможност се откупят на максимално изгодни цени авторските права за издаването¹.

Идеята за издаването идва от преподавателката по полски език във Великотърновския университет Мария Шанца, която запознава ръководството на издателството с впечатляващата книга, в която Йоан Павел II отговаря на въпроси на италианския журналист Виторио Месори. Ситуацията във връзка с издаването е усложнена от няколко фактора. На първо място, от някои членове на Издателския съвет, които възразяват срещу едно издание на български с мотива, че то би било отстъпление от православните традиции в подкрепа на католическата пропаганда у нас. Другото мнение, което надделява, е – Йоан Павел II има съществен принос във връзка с налагането на Кирило-Методиевото дело пред целия цивилизован свят и открояване мястото на България в него. Решено е в българския вариант на книгата да се постави на самостоятелна вътрешно-титлулна страница текстът с посвещение: *„На светия отец Йоан Павел II“ за енцикликата „Slavorum Apostoli“ и за провъзгласяване на светите братя Кирил и Методий за покровители на Европа*“.

Реакциите на съпротива срещу издаването на книгата донякъде са продиктувани и от позицията на италианските медии през 80-те години на века, които продължават да предизвикват сензации с т.нар. „българска следа“ в атентата срещу папата, акцентирайки и върху участието на българина Сергей Антонов в покушението. Изминали са само няколко години от началото на демократичния преход и болезненият спомен за несправедливото намесване на името на страната ни е все още жив. Част от Издателския съвет е разколебана, независимо от решението си на 18 ноември 1894 г. Тогава на помощ идва и маркетинговият мотив – освен реалния престиж, издателството би получило и добър приход от поръчаното издание, в случай че то бъде спонсорирано от апостолическата нунциатура в София. Направена е предварителна калкулация за разходите, като е заложена и печалба от 20 процента над общата стойност на вложените издателски разходи, които биха се употребили за издръжка на издателството, както и за реализиране на по-трудно продаваеми книги с научен характер. Заедно с това е осигурена и евентуалната възможност за пълното преотстъпване на авторските права от страна на първия издател – миланското издателство „Арнаaldo Мондадори“, както и от страна на Католическия университет в

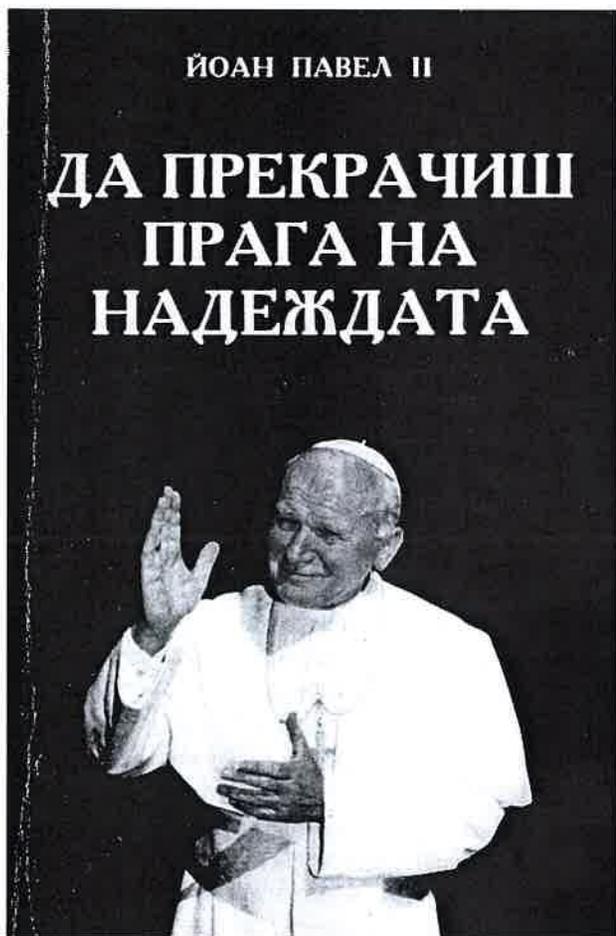
Люблин, Полша, реализирал полското издание. Действително, в този период за издателството е по-приемливо да реализира книгата в превод от полското издание, като по този начин се акцентира и върху славянския произход на Светия отец. Дори в очите на защитниците на източното православие приносът на Йоан Павел II за популяризирането на светите братя Кирил и Методий като покровители на Европа изглежда една важна стъпка към сближаване между двете църкви, а пък за научните среди в университета това е път към нелекото утвърждаване на кирилицата в глобалното съвремие. При това идеята за европейско членство на страната ни е все още в зародиш. Затова и от днешни позиции издаването на „Да прекрачиш прага на надеждата“ е своеобразен мост между народите в европейското пространство, един път на завръщане към съкровениите религиозни чувства на доскоро преследваните заради убежденията си. Самият Йоан Павел II отбелязва в книгата си: „В другите страни този процес на връщане към религията или придържане към Църквата се формира пропорционално на това каква е била ситуацията на Църквата по време на комунистическия гнет, а в известна степен и в зависимост от старите традиции. Това лесно може да се провери, наблюдавайки обществата в Чехия, Словакия, Унгария, а също и предимно православните Румъния и България.“²

Разбира се, над всички тези обществено-политически фактори, идеята за формиране на висок издателски имидж е приоритет и надделява в полза на издаването на „Да прекрачиш прага на надеждата“ на български език, въпреки опасенията за реакция от страна на Светия синод и източноправославната ни църква. Има и още едно обстоятелство – единствено преводачката Мария Шанца, с полски произход, е сподвижник на католическата църква. Затова пък тя дава предимство на българското университетско издателство да проведе една солидна кореспонденция с апостолическата нунциатура и издателство „Арнаaldo Мондадори“ от Милано.

Следващата 1995 г. е период на интензивни преговори. Представител на италианското издателство „Мондадори“ – Милано, е Емануела Канали. От един от главните издателски офиси в предградията Сегрейт, на 9 март 1995 г. тя изпраща до Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ писмо до главния редактор, в което отбелязва, че според взаимната договореност, с приложения документ – договор, се гарантира спо-

разумението за безвъзмездно предоставяне на българските права за книгата „Varcare La Soglia Della Speranza“ („Да прекрачиш прага на надеждата“) от папа Йоан Павел II³. Към писмото до търновските издатели е приложен меморандум за споразумение между „Арналдо Мондадори едитор“ с адрес *Via Blanca di Savoia 12, 20122 Милано, Италия* с малко по-ранна дата – 22 февруари 1995 г.⁴ Текстът обаче е на английски език, като само някои специфични заглавни текстове са на италиански. В меморандума за споразумение между двете издателства се посочва, че собственикът дава на българските издатели изключителното право да отпечатат и публикуват книгата на български език като том за разпространение за петгодишен период, а издателите от своя страна дават съгласие за публикацията на български език, която да се осъществи в 12-месечен срок, с писмено уведомяване на собственика. Интересно е, че миланското издателство само освобождава авторските права безвъзмездно, без да подпомага издаването по какъвто и да е начин, а Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ трябва да преведе, издаде и отпечата за своя сметка книгата на Йоан Павел II, при това направен точно и вярно, без никакви съкращения, добавки и промени без съгласието на собственика. Преводът следва да се представи за одобрение от собственика. Под влиянието на европейската традиция в защита на интелектуалната собственост и поспециално на т.нар. морални, т.е. неимуществени права, името на автора трябва да е отпечатано на видно място на корицата, заглавната страница и на подвързията на книга. Тук италианските издатели са стриктни и по отношение на композиционно-оформителското редактиране, като държат заглавието на книгата на италиански език да се постави под българското заглавие или на обратната страна на заглавната страница на всяко копие, заедно с оригиналното съобщение за авторските права⁵. Сред задълженията на издателите е да снабдят собственика с десет безплатни копия от българското издание на книгата, както и да му дадат възможност да купи с търговска отстъпка колкото пожелае екземпляри. Това фактически дава възможност да Университетско издателство „Св. Кирил и Методий“ да осъществи една добра книготърговска сделка при гарантирана допълнителна покупка, като се реализира и съответният реален приход, който на практика неутрализира опонентите относно осъществяването на книгата на български. Същевременно, в съзвучие с международните спогодби

и конвенции за защита на интелектуалната собственост е и посочването на обстоятелството, че издателите са упълномощени от собственика да провеждат преговори за допълнителни права, за които следва обаче да се има и писменото становище от негова страна – това са правата за публикация в периодично издание, права за антологии и цитати и правата за издаване на справочници, както и права върху прякото излъчване по радио и телевизия⁶. Все пак издателство „Мондадори“ уточнява, че настоящият меморандум не дава по никакъв начин на издателите театрални или телевизионни права за книгата или в областта на аудио-визуалните комуникации, които си остават право на италианския собственик. Тук се упоменава като задължително предоставяне на правата върху българско издание на книгата, че то следва да стане от печат не по-късно от шест месеца. „Книгата ще се смята, че е излязла от печат тогава, когато копията на търговското издание на издателите са под 200 броя в наличност“ и че са достъпни за продажба за широка публика, при това в едно добро състояние, а когато са налице непродадени екземпляри, споразумението ще се счита за отменено⁷. За отмяна на споразумението се счита и непоправянето на нанесени щети върху споразумителните клаузи, при това в 30-дневен срок от препоръчаното писмо на собственика. За отменено се счита и споразумението в случай на банкрут от страна на издателите, като те следва да възстановят лицензираните права. Същите права не могат да се прехвърлят на трета страна без писмено съгласие от миланското издателство. Както се вижда, откъм всяка една страна „Мондадори“ се застрахова и изисква строго да се съблюдават процесите по производството и разпространението на нейното издание. Неслучайно в точка 13 се уточнява, че „това споразумение се управлява от италианските закони“ и че противоречията между тях се изясняват пред миланския съд. Нека да добавим и това, че Република Италия е една от държавите в Еуросоюза, които имат десетилетни традиции по управление на авторските и сродните права и по охраната на интелектуалната собственост, което те неотменно отстояват и в Европейския съюз. Българската страна в лицето на Университетското издателство „Св. св. Кирил и Методий“ поема един голям и нелек издателски риск с реализирането на „Да прекрачиш прага на надеждата“. Българите обаче не са сами. Апостолическата нунциатура в България покрепя идеята за книгата и дори оказва съдействие на редакционния екип. Отго-



варяйки на писмото на главния редактор от 25 ноември 1994 г. относно превода на български на книгата на Йоан Павел II „Да прекрачиш прага на надеждата“, на 17 февруари 1995 г. апостолическият нунций у нас монсеньор Марио Рици изпраща посочения меморандум за споразумение, в което пише: „Приложено Ви изпращаме писмо от издателска къща „Мондадори“, която има авторските права, в което се изразява разрешение за бесплатно издаване“, и пожелава добра работа на великотърновското издателство⁸.

Меморандумът за споразумение е подписан и от страна на Великотърновския университет. На 12 април главният редактор на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ изпраща до Емануела Канапи в Милано подписания договор и съпроводително писмо: „Уважаема г-жо Канапи,

Изпращам ви подписан договора между издателството на Великотърновския университет „Св. св. Кирил

и Методий“ и издателството на г-н Арналдо Мондадори в Милано, Италия, с който ни отстъпвате безвъзмездно авторските права и ни упълномощавате да издадем на български език книгата на негово светейшество Папа Йоан Павел II „Да прекрачиш прага на надеждата“. С подписването на този договор нашето издателство се счита упълномощено да започне работа по издаването на това интересно и значимо издание, което ще бъде ценен принос в нашата преводна книжнина и ще спомогне за укрепване на българо-италианските културни връзки.

Използвам повода да изразя нашето желание за едно по-тясно сътрудничество с вашето издателство, в интерес на по-нататъшното развитие на нашите отношения, и най-сърдечно да благодаря за оказаното ни разбиране и съдействие във връзка с издаване на книгата на негово светейшество Папа Йоан Павел II.⁹

Сега, когато се връщаме назад към този интересен момент от издателската дейност на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, не можем да отминем приноса и личността на апостолическия нунций в София Марио Рици. От висотата на своя сан той поддържа кореспонденция с великотърновското университетско издателство, въпреки опитите и на други български издателства да се възползват от благоприятната възможност за подобна реализация, насърчава го в усилията му по придобиване на издателските права за книгата на Йоан Павел II, като съдейства това да стане по най-изгодния и удобен начин за българската страна. Свидетелство за това е неговото писмо до главния редактор още на 15 декември 1994 г., в което изразява удовлетворение от първите стъпки към общото книжовно-издателско начинание:

„Получих Вашето любезно писмо от 26.11., с което ми представяте желанието на Вашето издателство да преведе книгата на негово светейшество Йоан Павел II „Да прекрачиш прага на надеждата“, искайки безплатно предоставяне на авторските права. Много издателства също изявяват желание и предоставиха проекти за превод на книгата, която продължава да буди интерес по целия свят.

Щастлив съм да Ви доверя, че дадох своите преференции на запитването на Вашето издателство, изпращайки го до Ватикана с моята гореща препоръка. Не мога обаче да гарантирам до този момент положителен отговор за безплатни авторски права, знаейки факта, че някои източноевропейски издателства са

закупили правата срещу минимални суми (всички приходи от производението, както е известно, са предназначени за децата от Руанда, Босна и Херцеговина и невинните жертви на подобни войни).

Като Ви уверявам, че не ми липсва желание и съм запознал с писмото Ви по-висшите инстанции, изпращам сърдечните си поздравии за Новата 1995 година!

Марио Рици
Апостолически нунций¹⁰

Внимателният, а може би предубеден читател би открил в намерението на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ да издаде „Да прекрачиш прага на надеждата“ единствено комерсиални подбуди и дори безхаберие спрямо желанието на Ватикана да реализира приходи от книгата, предназначени за бедстващите деца в съвременните локални войни. На подобен въпрос следва да отговорим, че самото издателство не се надява на подобен щедър жест от страна на папската институция – безвъзмездно предоставяне на авторските права върху книгата на Светия отец. То е поставено в условията на конкуренция за придобиването на тези права сред далеч по-силни финансово български издатели, но пък печели симпатии с възможностите на университетската издателска институция и надеждния редакционен екип. Самият Марио Рици някак е добронамерен спрямо старата столица и нейното университетско издателство. Дял за това несъмнено има и преводачката Мария Шанца, която великолепно борава с италиански и полски език и дори превежда част от текста предварително, за да го представи на папския нунций, като по този начин печели доверието му. Допускаме и известна съпричастност към младото издателство от старата столица от страна на монсеньор Марио Рици, която удивлява със своята безкористност и добронамереност. В нея обаче вероятно по-висшите среди на Ватикана са прозряли една добра възможност за институционализиране и популяризирането на своята дейност и в университетска среда, сред интелектуалния елит на една немалка академична общност, а и са били впечатлени от значимите прояви на издателството на панаирите на книгата в НДК и изявите в печатните и електронните медии. Вижда се, че самият апостолически нунций у нас не е съвсем сигурен в успеха на посредническата си мисия, дори все още дава уклончив отговор за безплатните авторски права върху „Да прекрачиш прага на надеждата“. Считаме обаче,

По повод на
50-годишнината от
ръкополагането ми
за свещеник



ЙОАН ПАВЕЛ II
Дар и Тайна

 Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“
Велико Търново, 1997

че самият Йоан Павел II лично е допринесъл за смекчаване позицията на издателство „Арналдо Мондадори“ и за положителния му меморандум до българските издатели¹¹.

Съвсем не е случаен фактът, че самият представител на висшето католическо духовенство у нас монсеньор Марио Рици се стреми да поддържа по време на цялостния издателски процес около издаването на „Да прекрачиш прага на надеждата“ нещо повече от обичайните формални и чисто служебни взаимоотношения. Той се стреми да запознае ръководството на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ с последните тенденции в издателската работа на Ватикана. В резултат на това от София с дата 6 август 1995 г. апостолическият нунций изпраща до главния редактор на великотърновското университетско издателство екземпляри от книгата „Dialogo della Salvezza“ („Диалог на спасението“) с българския превод на документите от

Втория Ватикански Вселенски събор, където особено актуална е темата за диалога между римокатолическата църква и източното православие. Тук Марио Рици подхожда професионално, осведомявайки и за свой личен принос в издаването, благодарение на написания увод към посоченото издание. Това едва ли е желание за себеизтъкване, а по-скоро жест, с който показва, че и Апостолическата нунциатура се занимава с издателската дейност, макар и в своята професионална област, което пък е знак за съпричастност към усилията на великотърновци да реализират по подобаваш начин авторитетното издание на „*Vagare La Soglia Della Speranza*“ от Йоан Павел II. Заедно с това Марио Рици добавя нови щрихи към личността на Йоан Павел II, чиято книга кореспондира с документите на събора по неоспорим начин, а това, както е видно от подтекста на писмото, следва да е важен критерий при подготовката на „*Да прекрачиш прага на надеждата*“:

„Уважаеми Господине,

Имам удоволствието да Ви изпратя няколко броя от книгата „*Dialogo della Salvezza*“ („Диалог на спасението“) издадена от тази Апостолическа Нунциатура.

Книгата съдържа българския превод на трите Документа на Втория Ватикански Вселенски събор (1962 – 1965) за Диалога т.е.: (1) *Unitatis Regintegratio* (Възстановяване на единството, за екуменически диалог; (2) *Nostra Aetate* (В нашето съвремие), за диалога между различните религии и (3) *Caudium et Spes* (Радостта и надеждата), за диалога между човека и съвременния свят.

Както ще видите, аз направих един кратък увод към горепосочените документи при представянето на настоящето издание (стр. 11–15).

С надеждата, че този братски жест ще бъде приет благосклонно от Вас, използвам случай да Ви засвидетелствам своите най-сърдечни чувства.

Ваш в Господа
+ Марио Рици
Ап. Нунций¹²

В отговор главният редактор на издателството на 29 септември 1995 г. изпраща писмо до монсеньор Марио Рици, в което се казва:

„Уважаеми господине,

Сърдечно Ви благодаря за изпратените екземпляри от книгата „*Диалог на спасението*“, издадена от Апостолическата нунциатура.

По повод на книгата на Светия отец Папа Йоан Павел II „*Да прекрачиш прага на надеждата*“, издавана

от нашето Университетско издателство във Велико Търново, Ви уведомявам, че тя ще излезе от печат около началото на месец октомври 1995 г. Книгата вече е в печатница „Абагар“ в нашия град под печат. Тя беше представена неотдавна от ръководството на издателството и по местното ефирно радио „Велико Търново“, имаше и публикация в регионалния вестник „Борба“. Предстои да направим премиера на книгата в нашия град, но това ще стане след излизането ѝ от печат.

Приемете сърдечните ми поздравии и благопожелания за спорна работа, за благото на нашите народи и църкви, както и за преуспяването на културните ни връзки.“¹³

С очевидно добронамерен характер и желание за развиване на културните комуникации между двете институции, е и писмото от 2 октомври 1995 г. на дон Бернардино Ауза, шарже д'афер Апостолическата Нунциатура в столицата.

„Уважаеми Господин Главен Редактор,
От името на Негово Преосвещенство Апостолическия нунций Монс. Марио Рици, имам удоволствие да Ви съобщя, че получихме книгата „*Самотна птица*“, която Виe толкова любезно ни подарихте.

Много се радвам да науча, че книгата на Папа Йоан Павел Втори, „*Да прекрачиш прага на надеждата*“, скоро ще излезе от печат от Вашата Издателска Къща.

От сега искам да Ви уверя, че с голямо удоволствие ще участваме на премиерата на книгата. Пожелавам Ви голям успех с Вашата книга „*Самотна Птица*“ и използвам случая за да Ви уверя за моето най-дълбоко уважение.

Дон Бернардино Ауза
(Шарже д'афер)¹⁴

Тук следва да посочим и някои особености на редакционно-издателския процес, свързани с подготовката на „*Да прекрачиш прага на надеждата*“. В първото тримесечие на 1996 г. книгата е преведена от полски език и редактирана в българския ѝ вариант от Мария Шанца и Мира Костова, съгласно споразумение с издателството. Особеност при българското издание е, че освен предговора на журналиста Виторио Месори, който на с. 7–27 (от новото издание) разказва за творческия път около създаването на книгата и за срещите си с Йоан Павел II, сега е включен и послесловът „*Tues Petrus... Йоан Павел II и делото му*“, написан от Мария Шанца. Послесловът е набран със същия кегел и светъл курсивен шрифт, както и предговора, разграничаващи се от шрифта, с който е набран основният текст на произведението. Шанца се

стреми да очертае цялостно, с биографични щрихи и един добър научно-публицистичен език и стил портрета на Карол Войтила. Изтъква се, че той е роден на 18 май 1920 г. в малкото градче Вадовице в Южна Полша, учи теология през Втората световна война в нелегално продължаващия да функционира Ягелонски университет в Краков, като работи и тежка физическа работа в каменоломна и химическа фабрика, но се включва и в театрална трупа за патриотични и религиозни спектакли, ръкоположен е на 1 ноември 1946 г., следва в Рим, а след завръщането си е свещеник в полските градове Негович и Краков, преподава етика в теологическия факултет на Ягелонския университет. След закриването на факултета от комунистическите власти, от октомври 1954 г. е лектор по етика в католическия любелски университет. Написва творбите „Любов и отговорност“ и „Личност и акт“. През 1964 г. е назначен от папа Павел VI за краковски архиепископ, а през юни е ръкоположен за кардинал. В послеслова си М. Шанца изтъква участието на Войтила във Втория ватикански събор, където е избран за член на Съвета на архиепископите, акцентира върху избора на кардинал Войтила за Папа, приел името Йоан Павел II, с което в продължение на години върши значими и богоугодни дела, сред които е неговата икуменическа програма, както и енцикликата „*Slavorum apostoli*“ от 1985 г. по случай смъртта на Методий и „*евангелизаторската дейност на светите братя Кирил и Методий*“. Подчертавайки славянския произход на Йоан Павел II, приносите му за ускоряване мисионерските задачи и отговорности на църквата към човечеството, авторката на послеслова се спира и върху значението на най-популярната творба на Светия Отец: „Към света, в който е все по-трудно да намерим надежда, Йоан Павел II адресира книгата си „Да прекрачиш прага на надеждата“. Да повярваш в надеждата, въпреки надеждата. Генезисът на книгата е уникалното по своята същност в историята на папството интервю на Светия Отец, взето от журналиста Виторио Месори. Тази книга стана бестселър. Издателите смятат, че това ще бъде бестселърът на столетието. Да се замислим защо точно тази книга искат да прочетат днес милиони читатели? (тиражът ѝ надхвърли 20 млн. екземпляра)... Тя е не само бестселър, но и истинска Блага Вест за човека на нашето време – и на Запад, и на Изток. Тя е благата вест за Бога, Който е освобождаваща любов и за човека, когото Бог е пожелал заради самия него.“¹⁵

Книгата излиза според писмената договореност между издателство „Мондадори“ – Милано, и Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, както и в съответствие с лаконичните, но добронамерени препоръки на Апостолическата нунциатура в София. Отпечатана е във великотърновската печатница „Абагар“ ЕООД (доскоро Държавна печатница „Димитър Найденов“), макар и на недотам качествената и трайна вестникарска хартия. Независимо от това тиражът много бързо се изчерпва и от Междуритуалната епископска конференция в България нейният председател епископ Христо Проиков със специално писмо поръчва допечатването на още две хиляди екземпляра. В писмото до великотърновското университетско издателство се настоява:

„Уважаеми Господа,

Епископската Конференция на Католическата Църква в България, по искане на Апостолическата Нунциатура в София моли да бъдат допечатани още две хиляди броя от книгата на Йоан Павел II „ДА ПРЕКРАЧИШ ПРАГА НА НАДЕЖДАТА“.

Тялото на книгата да бъде допечатано на 80 грамова бяла офсетова хартия или друга подобна, но бяла.

При това условие, бихме искали да имаме Вашата оферта и Ви молим да я предадете на госпожа Мария Шанца, за да можем по-бързо да сключим договор.

Използваме случая, за да Ви поднесем нашите почитания.

1 март 1996 г.
София

Епископ Христо Проиков
Председател на конференцията“¹⁶

Издателството пристъпва към изпълнение на исканата от Апостолическата нунциатура – София поръчка за допечатка. В една съхранена чернова за калкулация по новия договор се упоменава тиражът от 2000 екземпляра, бяла хартия за отпечатването – 65–70-грамова, коригирана корица (тъй като в някои екземпляри към първото издание има неподходящи сенки и отенци около снимката-портрет на Йоан Павел II), срокът за изпълнение – два месеца, търговската отстъпка в размер на 25 на сто, предполагаемата единичната цена – 200 лева за екземпляр, както и предплата от нунциатурата за издателството в размер на 120 000 лева (по тогавашния курс), приведена по банков път. За контакти с Апостолическата нунциатура се посочва монсеньор Бер-

нардито Ауза, тъй като Марио Рици се завръща във Ватикана¹⁷.

В края на месеца в София се открива и осветява книжарница „Анджело Ронкали“. Във връзка с важното събитие в културния живот на Апостолическата нунциатура в столицата е предвидено да се представи и книгата на Йоан Павел II, като за целта е поканено ръководството на издателството. Във факса до редакцията се посочва:

„Католическите епископи в България и Апостолическият Нунций Негово Превъзходителство Монс. Архиепископ Марио Рици имат удоволствието да поканят Уважаемия Господин Лъчезар Георгиев, Главен Редактор на Университетско издателство при Представянето на Българското издание на книгата – интервю с Негово Светейшество папа Йоан Павел II „Да прекрачиш прага на надеждата“ по случай откриването на книжарница АНДЖЕЛО РОНКАЛИ, ул. Васил Левски, 92 София, понеделник, 25 март 1996 г. в 17 ч.

*По случай откриването на книжарницата ще бъде направена малка изложба на книги и творби на изкуството, с участието на Галерия Досев. Изложбата ще бъде отворена от 25 до 29 март 1996 г. от 15 до 18 часа*¹⁸.

Тържественото откриване на книжарница „Анджело Ронкали“ в столицата става с участието на издателското ръководство, като са изказани ласкави думи за българското издание, реализирано от Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“¹⁹. Великотърновските издатели се радват на внимание и от страна на медиите. Успехът и изграденото взаимно доверие кара Апостолическата нунциатура да сключи нов договор за издаването на мемоарнодокументалната книга на Йоан Павел II „Дар и тайна. По повод на 50-годишнината от ръкополагането ми за свещеник“. Издателството на Великотърновския университет пристъпва веднага към работа в началото на април 1997 г. Предпечатната подготовка – наборът, странирането, техническото редактиране се осъществяват през следващите месеци в компютърната зала на издателско-полиграфическия комплекс. Този път е решено отпечатването да стане в неговата собствена печатница. За целта се закупуват необходимите полиграфически материали и консумативи. Интерес представлява запазената докладна записка на директора на издателството проф. д.ф.н. Иван Радев до ректора на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – тогава доц. д-р Иван Стоянов с дата 21 юли 1997 г.:

„Във връзка с книгата на Йоан Павел II „Дар и тайна“, съгласно договор, бяха приведени авансово на 3 април

1997 г. 500 герм. марки в брой. От тях досега са изразходвани следните суми:

1. За сканиране на корицата – 30 000 лева
2. За печатни плаки 30 броя – 46, 50 герм. Марки.

*За окончателното завършване на книгата в Печатна база на ВТУ, моля да отпуснете сумата 280 000 лева за офсетова хартия 70-грамова.*²⁰

Върху докладната записка е дадена положителна резолюция и материалите са доставени скоро в университетската печатница на издателския комплекс (наричана в докладната Печатна база на ВТУ), където започва отпечатването на книжното тяло на неотдавна ремонтираната четвъртформатна офсетова машина „Хайделберг“ върху бяла офсетова хартия и сгъването на колите. В същото време в печатница „Абагар“ – В. Търново е отпечатана и многоцветната корица с образа на Йоан Павел II в папски одежди върху син фон. Художник-дизайнер на корицата е сътрудникът на издателството Мирослав Хинков. Подвързията е извършена в университетската печатница на неотдавна доставената швейцарска полуавтоматична книговезка биндер-машина. Книгата е завършена своевременно и с необходимото качество.

Художник на илюстрациите е Станислав Соболевски. Сканирани са от полското издание „Dar i tajemnika“ на Wydawnictwo Sw. Stanislawo BM, Archidiecezji Krakowskiej (Краков, 1996). От съвременни позиции може да имаме забележки към сканирането, но самото композиране на илюстративният материал е извършено съразмерно и хармонично – репродукциите на картините, свързани с полския период в живота на Светия отец, са разположени на нечетна страница; фронтисписът върху контратитула – снимка на Йоан Павел II със свещеници, кореспондира удачно с титулната страница, където заглавието е дадено с най-голям кегел, а подзаглавието и останалите текстове добре са степенувани в низходяща градация. Технически редактор на книгата е опитният оператор-редактор на компютърни системи Райна Карабоева. Под фронтисписа е поставен текст от Светия отец: „Свещеническата общност, която се основава на истинско братство е особено важна среда за нарастването и формирането на всеки духовен пастир“.

Преводачи от полски език и редактори на българското издание на „Дар и тайна“ са Мария Шанца и Мира Костова. В края на книгата е поместен послесловът „Вселенски пастир“ от Мария Шанца, която и тук не пропуска да акцентира върху общочовешките приноси

за изграждането на демокрацията и европейското единство, както и да изтъкне славянския произход на Йоан Павел II: „...Всички, начело с Михаил Горбачов, признават голямата роля на сегашния Папа в това дело (събарянето на комунизма – Л. Г.). Йоан Павел II е единственият държавник, който в края на седемдесетте години оспори решенията на Конференцията в Ялта. Папата не излезе като политик – той просто игнорира произтичащото от нея статукво. Направи го, защото решенията в Ялта не са теологична категория. Когато през юни 1979 г. в Гнезно (Полша) той подчерта единството на Европа, направи го, защото в теологичното време-пространство решенията, взети в Ялта, нямат обвързваща сила. Тогава Йоан Павел II каза: „Дали Христос не иска така, дали Светия дух не повелява така, че този Папа поляк, Папа славянин да покаже наяве именно сега духовното единство на християнска Европа, което съставляват двете големи традиции – западната и източната... Тогава се яви такъв Папа[...], който пред цялата Църква, пред Европа и пред света говори за тези често забравяни народи. Пристигна, за да се чуе силният му зов“. Впрочем Папата оспорва тези решения във всяка своя реч, поучавайки милиони хора да мислят за живота в теологични категории и по такъв начин да се спасят от властта на Realpolitik. Той оспорва тези решения и в редица теологически документи, например в енцикликата „Slavorum apostoli“ – за славянските покровители на Европа.“²¹ В края на послеслова М. Шанца цитира стихове на полския поет Юлиуш Словацки, с които още през 1848 г. той предсказва появата на славянския папа – първият славянски пастир на Вселенската църква, навлизаща в третото си хилядолетие²².

Нека да кажем няколко думи и за самата книга. Макар да разказва за живота си още от младежките години, за пътя си като свещеник, а по-сетне и като висш църковен служител, Йоан Павел II пише на един достъпен, понятен и четивен език, който дори и в превод звучи приятно и разбираемо. Той не е многословен, епизодите са композирани тъй, сякаш преливат и следват хронологията, но понякога и в разказаното за по-нови моменти от живота на Светия отец се появяват неочаквани ретроспекции. Обяснява разбираемо на читателя и за тайните на ритуалите в църквата, и за научната си работа, а в една от главите възкликва: „На тебе, църкво в Полша, благодаря!“. Книгата е поучителна, но звучи не витиевато, а приземено; тя е пример за любов към човечеството и родината, за всеотдайност към хрис-

тианския идеал, но и към общочовешките ценности. Йоан Павел II е олицетворение на човека, общуващ с Бога, а както всички останали свещеници има мисията да е посредник на милосърдието; човек на Божието слово, призван към святост, но е и личност, която непрекъснато усъвършенства познанията си, поддържа диалог със съвременната мисъл. Затова „Дар и тайна“ е своеобразна настолна книга не само за католическия, но и за православния свещеник – тя поучава с прости, но силни житейски примери и е едно от важните издания, които националната книгоиздателска традиция през годините е реализирала като преводна литература с мемоарно-документален и биографичен характер. Когато читателят се запознава глава след глава с „Дар и тайна“, сякаш пред очите му застава един обикновен свещеник, един младеж, един студент в Полша в трудните години на Втората световна война и непосредствено след възстановяването на разрушената държава. Биографичният наратив е увлекателен и поучителен. Работникът-семинарист Карол Войтила търси общуването с работниците във фабриката за сода „Солвей“ в Борек Фаленцки, сприятелява се с тях и те го насърчават да чете по време на почивките през нощните смени. „Сприятелих се с много работници – спомня си Йоан Павел II. – Често ме канеха в домовете си. Вече като свещеник и епископ кръщавах техните деца и внуци, благославях ги при встъпването им в брак и изпращах в последния им път много от тях...“ Тези обикновени житейски примери Светият отец привежда, сякаш за да ги противопостави на онези божи служители, които се отнасят надменно и високомерно с обикновените миряни. „Гордостта не е присъща на Божия служител“ – сякаш иска да ни каже Йоан Павел II, затова и днес тя звучи актуално и съвременно, като своеобразен контрапункт на онези прояви и западната, а и на източната християнска църква, които отдалечават човека от Бога, огорчават го, а понякога дори го унизяват.

С усещането, че изпълнява една своеобразна мисия, екипът на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ реализира две преводни издания на първия папа-славянин, на една от най-изявените световни личности, утвърдили делото на светите братя Кирил и Методий и защитили мисията им през вековете като съпокровители на Европа. Двете преводни издания бързо се изчерпват. Интересът е голям, а отзивите за тях са насърчителни. Тези издания утвърждават работата на издателството не само като регионално, но и като едно

от водещите университетски издателства в страната. Преодолявайки известна съпротива в своето академично обкръжение, без който и да било от издателството да изповядва католическата вяра, младият творчески и производствен екип се справя с две нелеки задачи и трасира пътя си към едно по-нататъшно развитие като сериозен издател в областта на хуманитарните науки, като достоен партньор на не една обществена институция за съвместна издателска дейност. Годишните доказват правотата на издателската доктрина и на репертоара, в който и днес „Да прекрачиш прага на надеждата“ и „Дар и тайна“ си остават едни от най-значимите и стойностни издания. Водената кореспонденция с италианското издателство „Мондадори“ и Апостолическата нунциатура издига престижа и самочувствието на младите издатели от Великотърновския университет, насърчава ги, свидетелства за едно голямо уважение към академичната общност и провежданата от нея издателска политика.

БЕЛЕЖКИ

¹ Протокол № 6. Заседание на Издателския съвет на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. Протокол № 16, 18 ноември 1994 г., т. 7 (личен архив на автора).

² **Йоан Павел II.** Да прекрачиш прага на надеждата. Йоан Павел II отговаря на въпроси на Виторио Месори. В. Търново, Univ. изд. Св. св. Кирил и Методий, 1995, с. 172.

³ Писмо до главния редактор на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, автор на настоящата публикация, от Емануела Канали с дата 9 март 1995 г., Сегрейт (Милано) на италиански език, върху официална бланка на италианското издателство. – Личен архив на автора.

⁴ Копие от този меморандум-договор, на италиански език, с подписите на тогавашния зам.-ректор доц. д-р Стоян Буров (по-късно професор и доктор на филологическите науки) и на главния счетоводител Благвеста Хаджипеткова, подписан и подпечатан и от италианска страна, е изведен като Договор №64/17.04.1995 г. на деловодството на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Копие от екземпляра се пази у автора на настоящата публикация. Другият оригинален екземпляр е върнат подписан и изведен, на издателството „Мондадори“, както се вижда, след средата на април 1995 г.

⁵ Пак там. В точка 4 от меморандума се посочва и начина на изписването: © 1994 *Arnaldo Mondadori Editore S. p. A., Milan*

⁶ Пак там.

⁷ Пак там.

⁸ Писмо на Mario Rizzi, Nuntiatura Apostolica in Bulgaria, №2647 (на италиански език), София, 17 февруари 1995 г. – Личен архив на автора.

⁹ Писмото е изпратено в превод на италиански език. Изпратено е с факс от ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“. Българският текст се съхранява у автора на настоящата публикация. Цитираният текст продължава със запитване от по-частен характер: *„Бих желал още да разбера вашето издателство интересува ли се от издаването на съвременни български автори на белетристика – сборници разкази, повести, романи, и какъв е редът за представяне на предложения от българска страна (респективно от името на наше българско издателство или автор за издаване в Италия, както и във вашето издателство?“*

Моля да приемете най-сърдечните ми пожелания за творчески успехи сполука на издателската ви дейност.

Оставам с най-добри чувства и уважение:

ГЛАВЕН РЕДАКТОР:

/Лъчезар Георгиев/

В. Търново, 12 април 1995 г.“

¹⁰ Писмото е на италиански език, върху бланка на Апостолическата нунциатура в България, под № 2249, София, 15 декември 1995 г. – Личен архив на автора на настоящата публикация. Тук е даден превод на писмото от италиански на български език.

¹¹ Авторът на настоящата публикация си спомня как в неформални разговори с ръководството на Апостолическата нунциатура бе споменат този принос на Светия отец, за което ние едва ли имаме право да се съмняваме – вече от позицията на преминалото време, както и от по-късните му добронамерени изяви, а и от самото му посещение в Република България малко преди неговата кончина.

¹² Писмото е на бланка на Nuntiatura Apostolica in Bulgaria, № 3294. В горния десен ъгъл: „София, 6 август 1995. Свето Преображение на нашия Господ и Спасител Исус Христос“. – Личен архив на автора на настоящата публикация.

¹³ Писмо на главния редактор Л. Георгиев, изх. № 99/27.09.1995 г. на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, с печат на издателството и негова бланка за изходящата кореспонденция. Копие от него е у автора на настоящата публикация.

¹⁴ Писмото е на бланка на Nuntiatura Apostolica in Bulgaria, № 3773. Личен архив на автора на настоящата публикация. Тук следва да уточним, че белетристичният ми сборник с разкази и новели „Самотна птица“, отпечатан през същата 1995 г. и излязал от името на издателство „Star way“, бе подарен в знак на добра воля на Апостолическата нунциатура, като стремеж да се засвидетелстват взаимни добри чувства на симпатия, в интерес на общата ни работа по реализирането на книгата на Йоан Павел II „Да прекрачиш

прага на надеждата“. Без да е търсен какъвто и да било дивидент от този съвсем спонтанен жест, сега оценявам, че той явно е направил впечатление в ръководството на Апостолическата нунциатура и тя е побързала да даде израз на благодарността и отзивчивостта си към него, с типичния си дипломатичен подход за случая. Няма да скрия, това ми достави искрена радост като творец и очевидно засвидетелстваше признание за скромната ми творческа работа по моята книга.

¹⁵ Йоан Павел II. Да прекрачиш прага на надеждата. Йоан Павел II отговаря на въпроси на Виторио Месори. В. Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 1995, с. 227.

¹⁶ Писмо №0011/96 с бланка на Междуритуалната Епископска Конференция в България. София, 1 март 1996 г. С подписа на епископ Христо Пройков. Оригинал. – Личен архив на автора на настоящата публикация.

¹⁷ Офертата е на гърба на факс от нунциатурата до главния редактор на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“. Написана лично от него, но без подпис. Предполагаемата дата за калкулирането е средата и края на март 1996 г. Вдясно са посочени бележки на главния редактор (автор на настоящата публикация): „Да се посочи факсът. Договорът, подписан и подпечатан, ще се върне в Търново. 1 екземпляр ще се върне в София след подпис на Ректора и тогава ще се приведе аванс. В понеделник да изпратя договора между 10–12 часа. Останалата сума се превежда при получаването на продукцията.“

¹⁸ Датата на получаването е 21 март 1996 г. Факсът е на български и на английски език. На гърба на същия факс е написана ръкописно от главния редактор споменатата калкулация за допечатката от 2000 екземпляра, осъществена не след дълго в печатница „Абагар“ – В. Търново.

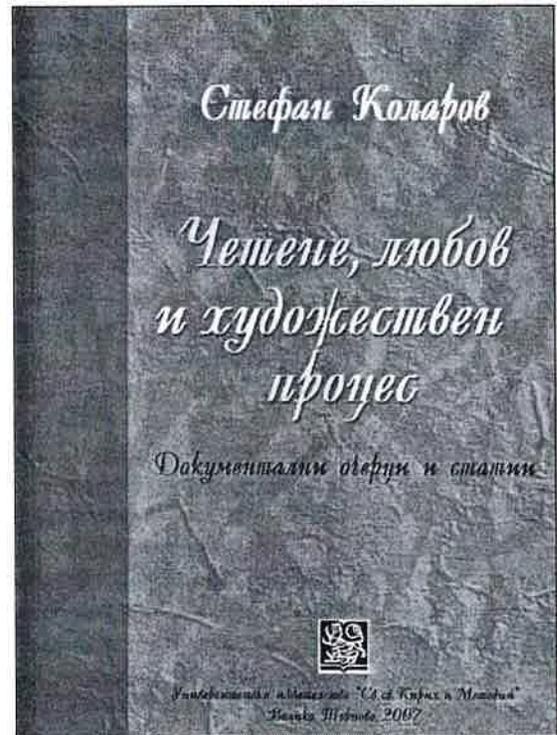
¹⁹ От страна на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“ присъстват директорът проф. д.ф.н. Иван Радев и главният редактор Лъчезар Георгиев, а сред висшите католически духовници у нас е епископ монс. Христо Пройков, който по-късно продължава и доразвива контактите между издателството, католическите епископи в България и Нунциатурата в София.

²⁰ Личен архив на автора на настоящата публикация. По това време доц. д-р Иван Стоянов (днес доктор на историческите науки и професор, завеждащ отдел „Научно-изследователска, художественотворческа и издателска дейност“ на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“) освен ректор на ВТУ, е и член на Издателския съвет на Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.

²¹ **Шанца, Мария.** Вселенски пастир. // Йоан Павел II. Дар и тайна. В. Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2007, с. 111.

²² Пак там, с.114.

ИЗЛЕЗЕ ОТ ПЕЧАТ „ЧЕТЕНЕ, ЛЮБОВ И ХУДОЖЕСТВЕН ПРОЦЕС“



Написани с проникновение и задълбочени анализи, документалните очерци и статии от новата книга на доц. д-р Стефан Коларов ни поднасят неочаквани гледища и оценки, вълнуващи ретроспекции и стремеж за обобщения по ключови въпроси на литературния процес в началото на ХХ век и периода между двете световни войни, но и проблеми на четенето, съвременната жълта вълна в книгоиздаването. Заедно с това авторът ни представя и студията си „Алберто Мангел и неговата „История на четенето“, посветена на актуални коментари върху книгата, читателя, четенето като многообразен и дълбок личен процес. Впечатляват проучванията на основата на нов изворов материал в студията „Любими автори вдъхновяват сърдечните чувства между Димчо Дебелянов и учителката Иванка Дерменджийска“. Проследени са страници от житейската и творческа съдба на Пейо Яворов, Петко Тодоров, Елин Пелин, Блага Димитрова. Не са спестени справедливи критични оценки за творчеството на не особено даровити кандидати за литературна слава в съвременния *напън* на издатели за бърза и лесна печалба.

Книгата е издание на великотърновското Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“.



ЗА ПРИРОДАТА НА СЛЕДОСВОБОЖДЕНСКИТЕ МЕМОАРИ С КРАЕВЕДСКО СЪДЪРЖАНИЕ

н.с. Живка Рагева

Мемоарите, в частност мемоарите с краеведско съдържание, принадлежат към личните документи на човека, които свидетелстват за неговия живот дори и след смъртта му (1). В същото време те са свободно изградени текстове – отделните описания в тях не са резултат от научно дирене, често се основават на детството и носят романтичната представа за махалата, селото, града. В този смисъл мемоарният дискурс се отличава със своята синкретичност, елементите завършеност, подреденост не са задължителни за него. Факторите, на които е подчинен, са други и сред тях на първо място ще посочим *преднамереността*, чиято проява е убедителна и повсеместна.

Тези трудове са резултат не от временна емоция, а от ясно определена цел, произтичаща от индивидуалните качества и личностната нагласа на мемоариста. Примерите за това са много. Българинът от Костур Пандо Кляшев притежава добро образование (завършил е Солунската гимназия), но не пристъпва към собственооръчно записване на спомените си. Причина за това можем да потърсим в индивидуалността на младежкия му темперамент (бил е само на 22 години) и в отдадеността на борбата за освобождение на Македония. Войводата носи в себе си съзнанието за обреченост и държи да документира важното от живота си. След разгрома на Илинденското въстание, в което взема дейно участие, той пребивава в София само няколко месеца. Често повтаря, че бърза да се върне в родния край, „за да сложи костите си в жертва на недоизкараното още народно дело“, но намира време и осъществява поредица от срещи с Любомир Милетич,



по време на които отговаря на предварително подготвени въпроси, и разказва преживяното с цел да бъде точно записано и публикувано. Три години по-късно той наистина загива в битка с турците (2). Ст. Заимов също оценява безпогрешно историческото значение на последните години от робството и революционните борби, затова води дневници и записва преживяното още от времето на второто си заточение. Запазени са три тетредки от 1876 и 1878 г. с данни за хайдушките чети, въстанието в Сливенско и за Ботевата чета (3).

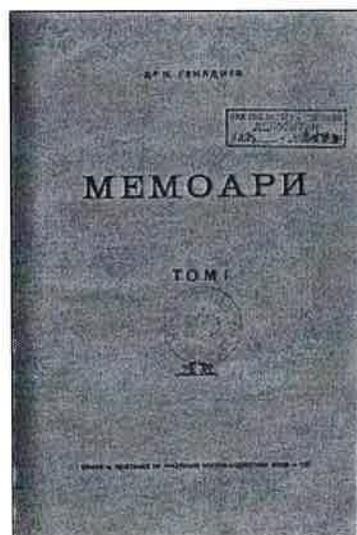
Доказателство, че в създаването на мемоарните текстове липсва спонтанност, е дългогодишната педантична работа, която най-често ги предхожда. Ако разграничим състоянията „спомням“, „припомням“ и „познавам“, ще отнесем процеса на създаването им към „волево действие, изискващо значителни усилия“ (4), чиято цел е създаване на собствен разказ за миналото с обозрими териториални граници. Към идеята за документиране на преживяното авторите пристъпват със съзнание за мисия и задълженост към съвременници и потомци. „Имах дневник, когото държах още от ученичеството си и акуратно записвах всичко по-важно от моя частен живот, както и обществените ни и политически работи...“ (5); „Още от детинството си, от 1852 г., имах навик да държа бележки и да записвам накратко всяко нещо, всяко явление, което е привличало вниманието ми по народните работи.“ (6); „Мисълта да напиша мемоарите си ме вълнува от няколко години...“ (7). Важните неща, които са записвани през значителна част от съзнателния живот, очевидно никак не са били малко, страниците са пълнили цели сандъци. За съжаление

ние не всичко е оцелявало, поради превратностите в живота на българина в робство.

Внимателният преглед на мемоарите с краеведско съдържание показва, че подходът при писане е различен. Тези от текстовете, които са предхождани от дневници и именно те лежат в основата на дискурса, се характеризират с по-голяма обстоятелственост и детайлизация. При тях най-често е приложен хронологичният принцип на въвеждане на краеведското. Други, които почиват само и единствено на спомени за отдавна преживяното, са по-фрагментарни и асоциативни. И за едните, и за другите обаче може да се каже, че разказаното (дори чрез характерните изразни средства) пише биографията на отминалото време.

Макар и свързани с емоционалния свят на отделната личност, краеведските мемоари са значими със своята конкретност – всеки спомен е географски определен, с открити териториални и хронологически рамки, а разказът назовава местата и хората с техните имена. На преден план излизат събития, свързани със средата, определяща историческия живот на народа. Силата на мемоарното описание е в детайлите, те именно го правят уникално, когато се изясняват местните нрави, нюансите в отделните обичаи, атмосферата в рода, в по-голямата общност на селото, града, региона. За тази черта от природата на мемоарите с краеведско съдържание могат да се дадат множество примери. Един от характеризиращите е автобиографията на Сава Доброплодни (8).

Фактор, който влияе върху изграждането на краеведския мемоар, е автентичността. В следосвобож-



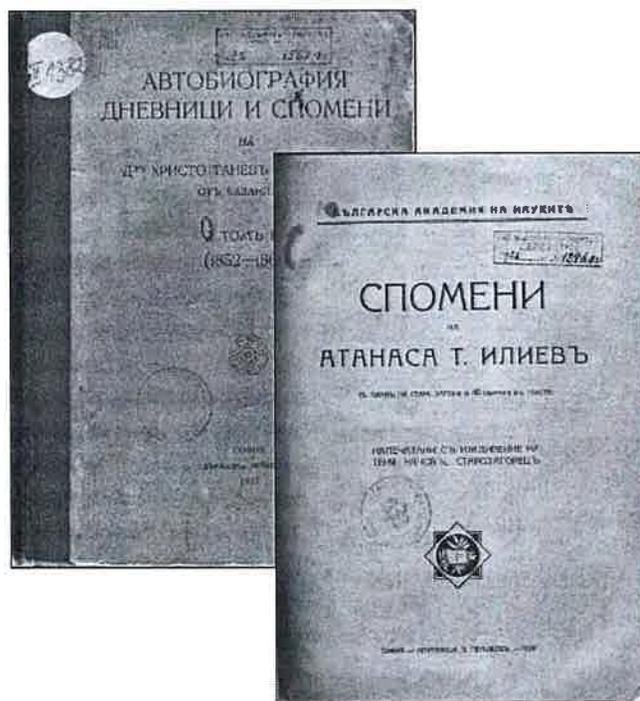
денската мемоарна практика се наблюдават два типа текстове. Първите са публикувани, докато авторите им са живи, те самите са „хора на перото“, с добро образование и езикова подготовка. Атанас Илиев (1852–1927 г.) е известен книжовник и етнограф, завършил славянска филология в Прага и Белград, член на Висшия учебен съвет при Министерството на народното просвещение, началник на Училищния отдел при Българската екзархия в Цариград, народен представител; д-р Хр. Стамболски (1843–1932 г.) е професор в Медицинското училище в Истанбул; Иван Церов е учител, училищен инспектор и дългогодишен кмет на Варна (9). Автентичността на такива текстове до голяма степен е предпоставена. Дори при препечатване приживе, те остават без промяна, така както са изглеждали първоначално, въпреки че (според авторите) в тях „се съглеждат“ тук-там слаби страни.

Има обаче случаи, в които дейците-мемоаристи са неграмотни или с първоначална писмена култура. Те пишат както говорят и сътвореното от тях има характеристиките повече на устен разказ. Във връзка с това още от Възраждането се налага практиката да се прави литературна преработка на мемоарите (Ангелаки Савич, Панайот Хитов), което им придава по-добра четивност, но разрушава колорита и автентичността им, а „всяко докосване до учената книжовност е вече изместващо, децентриращо истината“ (10). Затова и част от авторите променят своето становище при следващи издания. Ето един пример: Поради своята неграмотност Панайот Хитов първоначално се доверява на Петър Берковски и Любен Каравелов, но впоследствие, макар и все още със слаба писмена култура, решава сам да напише спомените си. Обяснение за това литературната критика намира отново в словото и в творческата нагласа на личността, която губи усещането, че чуждите думи изразяват пълноценно нейния живот. „Хитов не е могъл да не жали за своя, макар и недоद्याл, но точен разказ, за своята потулена зад каравеловските думи истина, все едно колко са били те красиви и дори изящни.“ (11)

Вторият тип мемоарни текстове с краеведска насоченост са публикувани след смъртта на авторите и това носи рискове относно тяхната автентичност. Намесите се формулират по различен начин, но могат да се общият като вмешателство. В стремежа си да представят темата обективно, редакторите правят корекции. Такъв е случаят със спомените на поборника Мито Анков,

издадени от БАН през 1936 година. Редакторът Н. Начов се позовава на известните от по-късно време в историческата наука факти и на мемоарите на други съвременници – Ст. Заимов, З. Стоянов. „Прегледах казаните забележки и изказах мнение, че – понеже те съдържат интересни исторически сведения за нашето освобождение – могат да бъдат приети и напечатани, но след като претърпят значителни поправки...“ (12)

Редакторските намеси в мемоарния текст могат да бъдат не само по отношение на събитийността и хронологията, но и езикови, и пунктуационни, когато „авторът, краен фонетик, не познава никаква граматика,



не употребява главни букви и препинателни знакове“ (13) Това до голяма степен повлиява върху автентичността на текстовете. Чрез преработката им се получава така, че жанрът, който е най-непредвидим като изграждане, се оказва доста еднообразен като структуриране.

Има случаи, в които мемоарът се подлага на литературна и стилова обработка, което показва желание той да се съотнася към художествените жанрове, да е под знака на естетическото. Представители на тази тенденция са Петко Славейков, Стоян Заимов, Захари Стоянов, Константин Величков, Иван Вазов, Пейо Яворов, Константин Константинов и др. Подобно разбиране за мемоара се успоредява с идеята той да се

изгражда като историческо четиво. Дори автори, които в известна степен вече са белетризирали спомените си, в следващо издание укрепват документалната страна на своя разказ. За второто издание на „Миналото“ Тончо Жечев уточнява: „Преди всичко Заимов е продължил да събира нови материали, да изправя редица фактически грешки. За изясняване на разни обстоятелства Заимов се обръща към много свидетели и участници.“ (14)

Ако се осъществи изцяло като художествена творба, подчинена на условността, измислицата, въображението, мемоарът с краеведско съдържание губи от жанровата си специфика. Срещат се и жанрови миксове, в които „максималното разнообразие на разказваческите типове образува взаимно осмислящо се цяло“ (15). При „Записки по българските въстания“ например, „различните жанрови синтети“ освобождават творбата от гравитация около жанровия комплекс от ограничения“ и създават „един по-свободен тип разказ – назоваващ“ (16). Според нас естетическото в мемоарите би следвало да изразява само нагласата на личността да възприема – например природата, но не и да замества фактите или да ги украсява. По-важна в случая е не стилната орнаментика, а простотата на изказа, защото е пряк път към действителните преживявания. За краезнанието по-значими са автентичните текстове, независимо от техните стилни недостатъци. В изследвания период има мемоари, публикувани след смъртта на своите автори, за които може да се каже, че автентичността е основна тяхна характеристика. Редакторската намеса е единствено като бележки под линия или в края на текста, където се допълват и коментират новите постановки, неяснотите, разминаването на оригиналния споменен текст с известните на науката документи (17).

Важен фактор в изграждането на краеведските мемоарни текстове е тяхната *документалност и фактологичност*. Тя е специфична и условна, различна от характеристиката на официалните документи. Основава се единствено на личното свидетелство на автора, че е очевидец на събитията, за които разказва или е участник в тях. „Понеже съм бил съучастник, свидетел и внимателен наблюдател.... моите записки хвърлят светлина върху станалото тогава и отразяват самата истина...“ (18); „... лично съм видял, слушал, работил и патил през време на многогодишната си скромна служба като учител и обществен деец.“ (19) Все със същата цел в

много от случаите още в заглавието на дискурса е уточнено мемоарното (изобразеното) време: „Въстаническото движение в Югозападна Македония (до 1904 г.)“ (Арсов, Славейко. С., 1926). На други места това уточнение се прави още в първите редове: „От петвековното робство, което българският народ прекара под турското завоевание, и аз бях свидетел цели 24 години.“ (20) Фиксирането на годините, превърнали се в обект на дискурса, допълнително уплътнява хронологията на събитията, мемоарната темпоралност и документалното звучене на текста.

В наблюденията си регистрирахме и случаи, в които авторът не е пряк свидетел на разказаното събитие. Тогава той използва преизказни глаголни форми, „по този начин не включва събитието, което е ненаблюдавано, в своето авторско време, а включва само разказа за събитието.“ (21) Така произведението не изгубва документалността си, само се разнообразява епическия му ритъм.

Все в същата посока на мислене в някои от мемоарите забелязахме интересен подход, който предполага фолклорно съзнание и у автора, и у предполагаемия читател – за да бъде по-убедителен, да докаже, че разказаното не е фикция, а действително се е случило, мемоаристът търси опора в песенния фолклор. В спомена за успешния отпор на котленци срещу кърджалиите Момчо Драганов цитира текста на народна песен:

*В Жеравна огън гореше, в Котел хоро играят,
на бардукуява поляна момите най-баш применени...*

Така постъпват Стефан Кисьов в разказа си за Анта войвода и Калофер и Еню Кърпачев в разказа за родолюбивия габровец Никола Сапунов (22). Когато представя местното (старото) население на Панагюрище Тодор Манев пояснява: „Заварените се наричаха Левенте... Момите пееха всякоя пролет във време на събиране на войска, по Благовец, песни: “Гради Тодор крайна кула, Тодоре Левент, Левентину...”“ (23) Успоредяването на двата типа мислене (мемоарно и фолклорно) усилват краеведското звучене на текста, тъй като освен за дееца или за събитието дискурсът дава информация за фолклорната (песенната) традиция в селището.

След Освобождението от мемоара не се е очаквало да обяснява психологията на събитията, смятало се е, че излагането на фактите е по-важно от техния анализ. Такива съвети в началото на 80-те години на XIX век дава и Иван Вазов: „Тия забележки направихме, като

чуваме, че се тъкмят да се направят истории на някои събития от близкото минало. Нам засега трябват колкото се може по-точни и по-сухо изложени фактове, без украшения и без претенции, които да послужат за данни на бъдещите наши историографи.“ (24) Водени от същото разбиране за естеството на мемоарния разказ, мнозина от авторите изграждат своите трудове така и през следващите десетилетия. Строгата фактологичност на мемоарния дискурс допринася описаното в него да се възприема като истина.

Поради личната потребност на авторите да изведат специфичното в българския начин на живот, да се утвърди неговата ценност, в някои от мемоарите с краеведско съдържание се стига до положение те да удостоверят не своите лични преживелици, а истинността на описаните събития, лица, нрави и обичаи. През 90-те години на XIX век се издават сборници със спомени, в които личността на разказвача остава в сянка, на преден план излиза желанието да се даде повече информация за бита в съответното селище. Това разбиране за мемоара го представя изцяло като документално четиво, в което краеведските материали са въведени в различна степен, така че влияят и определят жанровата му структура. В редица случаи той се възприема като документ-свидетелство и от автора, и от хората, до които достига. Описанията на бита и поминъка, на образователния и църковния живот в съответния регион са подробни. Стойността на такива текстове се увеличава от дистанцията на времето, при промяна в народопсихологията, в историческата ситуация и географската характеристика на местността, града, селото.

Автентичната и документално-фактологичната страна на краеведските мемоари пряко кореспондира с фактора *обективност* при яснота, че абсолютното ѝ постигане не е възможно: „... длъжен съм да изнеса фактичното положение на работата – обективните данни.“; „Едно само вярвам, а то е, че съм постигнал целта си: да бъда напълно искрен и правдив в разказа си.“ (25) Обективността е основополагаща в изграждане на краеведския мемоар поради ясно указаните му цели: да послужи като градивен материал за реконструкция на миналото – събития, процеси, явления. Това определя и познавателния характер на дискурса (26). Някои мемоари се създават именно, за да поправят предходни „небивалици“. В предговора към спомените си Арсени Костанцев споделя, че ще пише с „едната ръка на челото, а другата на сърцето“, за да не се отделя от ис-

тината, „защото като съвременник, виждал съм и виждам много „спомени“, издадени досега, но, за жал, и много небивалици и преувеличения съдържат те, с което списвачът е искал да придаде било на себе си, било другиму по-голямо значение. Употребил съм всички усилия да се запазя от такива грешки.“ (27) Авторът е склонен да приеме, че човек трябва да пише за живота си така, че да не „пощади и себе си“, защото само по този начин ще даде истинския ключ към събитията и към времето, и ще пренесе това познание в бъдещето. Очевидно е тук разбирането за мемоара като диалог между поколенията.

Диалогът има обаче и друга характеристика, и в нея се проявява факторът *откритост*. Дейците, които имат претенции да са свидетели и дейни участници в стопанския, политическия и културния живот на страната като цяло и на отделни региони, публикуват мемоарите си, за да изяснят своите приноси. Те желаят съвременниците да вземат отношение към написаното и в спора да се изясни истината. „От друга страна – споделя Никола Генадиев, – понеже целта ми е да излезе наяве истината, цялата истина, предпочитам моите спомени да станат достояние на обществото, додето са живи някои от лицата, засегнати в тях, и додето съм жив аз. Те ще имат възможност да възразят против това, което мислят, че е погрешно изложено от мене, аз ще мога да отговоря и по този начин бъдещият историк ще има пред себе си по-безпогрешни сведения и народа ще може по-добре да се осветли върху миналото и да разбере по кой път да тръгне в бъдеще.“ (28) Авторите не се задоволяват с това, че ще изложат събитията, както ги усещат. Те желаят спомените им да се приемат като истина за времето, а не единствено за отделния човек. Мемоарът започва да се осмисля не просто като изповед и памет за епохата, а като начин да се възприеме вярната позиция, необходима за бъдещите поколения. Паметта става законодателство. „Не се ръководех от никакви авторитети и правила: святата истина ми бе знамето“ – споделя Захари Стоянов. В следосвобожденските мемоарни текстове самочувствието относно значимостта на написаното е преплетено с желание за диалог, без авторите да възприемат себе си като последна инстанция и с очевидна готовност за дебат по представените мнения.

Двойствената природа на краеведските мемоарни текстове не изключва проявата и на още един фактор – *субективизъмът*. Той е от най-ценните им характерис-

тики, прави ги физиономични, явява се като задължителен компонент на всяка ретроспекция (29). Проявата му е до голяма степен закономерна и неконтролируема. Среща се там, „гдето чувствата, незаметно за нас, сами вземат връх над хладния анализиращ ум“ (30), а чувства в мемоарите винаги има – преживяното е изстрадано, преминало през сърцето, утаено във времето. Субективизмът е очаквана и естествена мемоарна черта, защото „личността на разказвача прекарва спомените през една цедка и то много важна – своя вкус, предпочитание, отношение, позиция... Тя може да не е далече от действителната, но не е абсолютната истина...“ (31)

Въпреки това разбиране мнозина възприемат субективизма като недостатък. Според Д. Подвързачов този тип текстове „обикновено се пишат по една класическа рецепта: взема се зрънце историческа правда, залива се с пълен котел вряло самохвалство и се бърка, докато стане на пяна, която се предлага на читателя за консумация. Дъвче се лесно, но някои по-чувствителни стомаси не я смилат“ (32). Самият Вазов, който препоръчва фактологичност на мемоарния дискурс, е съблазнен от художественото и субективното, и го показва в мемоара „Неотдавна“. Следването на фактите според него е трудно постижимо и би следвало още от самото начало да не се смесват история и литература. По повод книгата на А. Шопов „Десетдневно царуване“ (С., 1881) Вазов отбелязва, че авторът имал под ръка писма и дневници, „искал да пише за въстанието, но като видял, че това не му е по сила, се заловил да пише роман“ и то нескопосан. Неговата представа обаче за субективността и обективността е твърде литературна. Субективният избор и подход на мемоариста към явленията според него е възможен, стига те да са вероятни, т.е. да не противоречат на истината за обществото и народа (33). Поради това едно и също събитие в мемоарите добива различни лица. Такова е разбирането и на някои от съвременните изследвачи върху проблемите на колективната памет. В това си качество мемоарите са „настояще на миналото“ и се занимават с неговото представяне, не каквото то реално е станало, а такова, каквото е запомнено (34). И макар че мемоаристът е „дължен да предава добросъвестно, правдиво и честно обективната действителност, никой не може да му отнеме правото на субективно отношение към факти и събития“ (35). Стремехът да се лиши мемоарът от субективност в много голяма степен го обезсмисля, тъй

като значимото за този жанр е личността да разкрие своята гледна точка към събитията и явленията от епохата, да ги представи като свои преживявания.

Смятаме, че за краеведските материали в мемоарите субективизмът не е от първостепенна важност, тъй като не застрашава личността и нейната представителност в обществото. Създаването им е социален феномен – те са извикани за живот от реалните нужди на хората и времето, в което живеят техните автори. Силата на мемоарното описание е в изследване на родовите връзки, в истории от детството, обучението, празниците и бита в селището. В мемоарите субективизмът се изразява по отношение на събитията в родната среда, проявява се повече в идеята, че те са не само памет, но и поука, която може да се постигне, ако се изтъкват единствено достойнствата на българските нрави и обичаи. Именно разказът за действително случилото се и неговото личностно и емоционално осмисляне води до създаване на текстове с изключително ярка характеристика на времето. Има моменти в краеведския разказ, в които субективността добива „удивителна релефна очертаност“ – това е мигът, в който извън всяка историческа хронология се изтъкват стойностите от живота на някогашните хора (36).

Мемоарите с краеведско съдържание са осмислена, преживяна, изстрадана реакция на действително случили се събития. Това са текстове-изповеди, характеризиращи се с откровеност, призвани да допълнят документите, или да ги заместят, когато няма такива, и по този начин да населят историята с лица и характери. Отношението към факта в тях минава през личностния критерий за подбор, осъществен чрез проявите на паметта. „Да наложиш вето върху авторовата субективност при мемоарите, значи да поставиш под съмнение самия жанр“ (37). Субективни или не краеведските мемоари са искрени, изпълнени с дълбоки чувства. Те разкриват личността на самия автор от специфичен, неповторим ъгъл и историята не като документ, а като дискурс.

Разслоеното разглеждане на природата на мемоарите с краеведско съдържание показва, че независимо от стилового им изграждане, от различните степени на проявление на факторите, които ги определят и им придават, от една страна, историческа, а от друга, литературна стойност, знанието за края неизменно присъства. То се подразбира като необходимост и най-често то задава стойности за род, семейство, бит, нрави,

обичаи, които правят личността устойчива във времето. Чрез тях именно авторът се легитимира в обществото. Създаването на мемоар е резултат от целенасочено решение, плод на лична нагласа и дългогодишна работа. Логично е прилагането на добре очертан критерий за подбор какво да влезе и какво не, за какво точно да се разкаже и как. Краеведските сведения в мемоарните съчинения попадат по критерия „най-ценното, най-важното“. Това е причина познанието за края да бъде не статика (да се опише какво е било), а динамика на мисленето, определена философия, чрез която се дава живот на миналото.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

1. Вж **Георгиев**, Кънчо. Личните документи в историко-познавателния процес. – В: *Л и ч н и т е* документи като исторически извор. С., 1987, 9–63.
2. **Милетич**, Любомир. Освободителната борба в Костурско (до 1904 год.). По спомени на Пандо Кляшев. С., печ. П. Глушков, 1925. 136 с.
3. Вж **Шарова**, Крумка. „Миналото“ на Ст. Заимов и мястото му в българската историческа наука. От мемоари към история. – *ИДА*, № 50, 1985, с. 64; БИА НБКМ, ИА 9132, ИА 8656.
4. **Аткинсън**, Уйлям. Памет и суперпамет. С., 1993, с. 74.
5. **Доброплодни**, Сава. Кратка автобиография. Извлечена от пространната му, която описва частния, общ. и полит. живот на България от 1827 г. до днес заедно със своя си. С., 1893, с. 5.
6. **Стамболски**, д-р Христо Танев. Автобиография, дневници и спомени. Т. 1. (1852–1868 г.) С., 1927, с. 4.
7. **Генадиев**, Никола. Мемоари. С., 1923, с. 3.
8. Вж **Доброплодни**, Сава. Цит. съч., 49–56.
9. **Историята** на България в мемоарната литература. Ч. 1. Библиогр. указ. Състав. Ив. Петрова, Ив. Вангелова. С., 1985, с. 21, 29–31.
10. **Стефанов**, Валери. Записки по словесните въстания. – *Л и т м и с ъ л*, 1995–1996, № 3, с. 105.
11. **Хайтов**, Николай. – В: *Х и т о в*, Панайот. Как станах хайдутин. С., 1982, с. 8.
12. **Начов**, Н. Предговор. – В: *А н к о в*, Мито. Спомени на ... за размирните години (1872–1878). С., 1936, с. V.
13. **Пак там**, с. 22.
14. **Жечев**, Тончо. Стоян Заимов, Атанас Узунов и Тракийското съзаклятие. – В: *З а х а р и*, Стоян. Атанас Узунов. С., 1968, с. 9.
15. **Георгиев**, Никола. Как разказва Захари Стоянов в „Записки по българските въстания“ – В: *З а х а р и* Стоянов – нови изследвания и материали. С., 1980, 16–77.
16. По въпроса вж **Вучева**, Албана. За характера и поведението на „Записки по българските въстания“. – В: *П о в е с т в о в а т е л е н* спев. Българската мяра в литературата. С., 1998, 112–121.
17. Вж **Сборник** на „Калоферска дружба“. Кн. 2. С., печ. Б. А. Кожухаров, 1924; **Юбилеен** сборник по миналото на Копривщица (20 април 1876 – 20 април 1926). С., Копривщенско д-во 20 април 1876 год., Държ. печ., 1926; и др.
18. **Стамболски**, д-р Христо Танев. Цит. съч., с. 4.
19. **Груев**, Йоаким. Моите спомени. Пловдив, 1906.
20. **Андонов**, Иван. Из спомените ми от турско време. Пловдив, 1927, с. 5.
21. **Базова**, Цветана. Особенности на мемоарния жанр. – В: *З а х а р и* Стоянов – нови изследвания и материали. С., 1980, с. 149.
22. **Драганов**, Момчо. Спомени за изгорелия Котел или исторически, етнографски и други бележки за гр. Котел. Варна, 1898, с. 18; **Сборник** на Калоферска дружба. Кн. 2. С., 1924, с. 162; **Кърпачов**, Еня. Из ръкописите на ... С., 1932, с. 7.
23. **Манев**, Тодор. Панагюрище, неговото заселване, битие и въстание. Пловдив, 1906, с. 5.
24. **Вазов**, Иван. Събр. съчинения. Т. 19. С., 1979, с. 287.
25. **Церов**, Иван. Предходна дума. – В: Церов, Ив. Спомени и бележки. Кн. 1. Варна 1923, с. 3.; **Кисов**, С. И. Българското опълчение в освободителната руско-турска война. Възпоменания на запасния полковник. С., 1902.
26. По въпроса вж **Рикьор**, Пол. Обективност и субективност в историята. – В: *Р и к ъ р*, П. История и истина. С., 1993, с. 15; **Гоф**, Жак льо. Знание и власт: обективност и манипулация на миналото. – В: *Д у х ъ т* на „Анали“. С., 1997, 105–109.
27. **Костанцев**, Арсени. Спомени. С., 1917, с. 7.
28. **Генадиев**, Никола. Цит. съч., с. 4.
29. Вж **Черноморский**, М. Н. Источниковедение истории СССР. М., 1976, с. 243.
30. **Заимов**, Стоян. Миналото. Очерки и спомени из дейността на българските тайни революционни комитети от 1869–1877 г. С., 1983, с. 19.
31. **Полянов**, Владимир. Среци по дългия път. С., 1984, с. 5.
32. **Подвързачов**, Димитър. Избр. произведения. С., 1981, с. 393.
33. **Вазов**, Иван. Събр. съчинения. Т. 21. С., 1950, с. 126, 134.
34. Вж **Лавабр**, Мари-Клер. История и памет: някои отправни точки. – *С о ц и о л.* п р о б л., 1998, № 3, 7–15.
35. **Каранфилов**, Ефрем. Най-българското време. С., 1979, с. 111.
36. **Рикьор**, Пол. История и истина. С., 1993, с. 23.
37. **Кардин**, В. – В о п р. л и т е р а т у р и, 1963, № 9, с. 74.





С НОВА ВИЗИЯ СРЕД ПЕЧАТНИТЕ МЕДИИ У НАС

Стела Асенова

Според данни в Интернет в света се издават общо около 258 000 издания за конете и конният спорт. Те се срещат предимно на английски, френски, немски, испански и други езици и са популярни в страни като Великобритания, Франция, САЩ, държавите от Латинска Америка. Тяхните имена като английското списание „Коне и ездачи“ или „Младите жокеи“ са неограничен помощник за хората професионалисти. До този момент на българския пазар не се е появявало подобно издание. Само в отбрани броеве на ежедневните вестници са отразявани отделни статии и рубрики, които дават съвсем кратка информация за конете като спорт и хоби. Затова професионалистите и хората – любители на коне, се абонираат за чуждестранните издания, посветени на тези проблематики, но те струват скъпо. Например, за да се направи абонаментна заявка за списание „Професионални жокеи“, което се издава в Испания, то ще струва на клиента 158 лв. за годината или по 13 лв. за брой. Ето защо нуждата от подобно издание на българския пазар, което да дава необходимата информация, е ценна придобивка и то вече е често срещано и у нас.

Предварителното проучване на пазара и конкуренцията дават възможност на „Езда365“ да направи своята правилна маркетингова стратегия, да се насочи безпогрешно в стимулиране на продажбата и да намери правилните партньори в рекламния свят. Проучвайки книжния пазар, списанието прилага т.нар. *маркетинг-микс*.

Потребителите са най-важното звено при дистрибуцията на списанието, а това са хората, които се интересуват предимно от проблемите и темите, които предлага „Езда365“. Един от решаващите фактори е моментната среща с клиента, и всяко едно закъснение е пагубно за издателя, защото може да му донесе големи загуби и пропуснати ползи. За да стигне списанието до потребителите си, се използват редица канали в дистрибуцията. Стоката директно се доставя на клиента

с помощта на промоционални продажби, доставка от врата до врата, с абонамент по каталог, като доставката стига с помощта на пощата или чрез куриер. Друг основен канал е доставчикът, където водещата роля се поема предимно от търговците на едро и те на свои ред ги предлагат на търговците на дребно, които са предимно собственици на щандове, книжарници и павилиони във вътрешността на страната.

Важен фактор за дистрибуцията е комуникацията. Използват се съвременните технологии като телефон, интернет (списанието има свой интернет сайт), факс, куриерски служби, поща, сухопътен транспорт за страната и въздушен, ако изданието трябва да бъде представено на международния пазар.

Не трябва да се пропуска и другата съществена подробност при излизането на списанието. Така например ще се запомни представянето му пред обществеността на специална презентация в навечерието на Тодоровден през 2006 г. За целта са използвани платени реклами в различните медии, но най-вече с подготвянето на големи билбордове в областните градове. На събитието присъстват много отбрани гости, журналисти и приятели на новото издание, което се състояло в софийския клуб „XS“. Всички получават като подарък сигналния брой на списанието. Хората от екипа приемат много поздравления от председателя на Дружеството по конен спорт, главни редактори на издания, журналисти. По-късно се появяват отделни репортажи със снимки от мястото на събитието в бр. 1, 2006 г. Главният редактор на списание „Езда365“ Екатерина Дончева дава специално интервю за бъдещата работа на изданието. Веднъж попаднало под обектива на журналистическия интерес, списанието се сдобива с щедрия подарък на добрата реклама, което му носи финансов успех на книжния пазар.

Списание като „Езда365“ в днешните български комуникативни реалности на медиен и социален статут се явява като фокус на една от многото особености в об-



ществения живот. То търси своята индивидуалност, изразява се като универсален знак в медийния социокултурен свят. Успява винаги да намери подходящото слово, за да създаде необходимата визия на читателя върху себе си. То е в постоянно търсене на духовния генезис у човека, като му помага да намери своето призвание в професии, нетипични за България – жокеи, зооинженерство и сродни дейности, занимаващи се професионално с коневъдство. Така се доказва, че подобни направления се доближават до истинското изкуство и че не всеки човек може да има подобно призвание.

„Езда365“ е първото българско издание за коне, професионални жокеи, любители на конния спорт. Излиза 12 пъти в годината, под формата на месечник с каталожен № 1077, годишна цена 60,00 лв или 5,00 лв. за брой. Издава се на формат А4. Предлага тематични направления като развлечения и спорт, свободно време, домашни любимци. Изданието е изработено по всички изисквания на съвременния печат, носи необходимия ISSN, цена, номер на брой, печата се на пет печатни коли или около 80 страници обем на книжното тяло.

Според външния си графичен дизайн, списанието носи всички изисквания на оформителските концепции, което дава достатъчно риторично образно представяне, подреждане и стилизиране на информацията, за да привлече и ангажира вниманието на публиката си. Високото качество на хартията, снимките, гравюри, цветове с необходимите полутонове и прилагането на офсетовия печат се превръщат в силни елементи, които еволюират в графичния образ на списанието.

Подреждането на фотографиите и наличието на повече онагледен материал, тяхното качество дава една реална представа за поднесената информация, а фактите са документирани и символизирани. По този начин списанието получава по-голяма живост. Дизайнерската практика и тук прилага големите фотографии, които са без фон (познати в издателската практика като илюстрации тип *тифец*), като се има предвид да се акцентира на определени особености, да се засили интересът и привлече вниманието на читателите. Всичко се засилва от цветовата палитра при визуалното представяне на изданието, което предизвиква активност у аудиторията и улеснява визуалната комуникация. Подобни внушения за читателя откриваме, когато даденото събитие се поднесе със цветна снимка – портретна, репортажна, с подходящ фон или интериор.

Стратегията на оформяване не се изчерпва само с визуалните елементи, но и с професионалните и научни кръгове на текстовия дизайн, което несъмнено притежава изданието, превръщайки го в сърцевината на новата концепция и наред с приложените техники, цвят, графики, снимки придава спецификата на графичния дизайн на списанието. Важна особеност в „Езда365“ са видовете шрифтове, техните тарнитури, използваните шрифтовите семейства, кегелът на буквите. Не на последно място тук са прилага и *текстът под снимка*, с което се дават допълнителни пояснения, факти, имащи за цел да информират за обекти и придаваща на фотографията достойно място и оптическа значимост.

Главна роля заемат заглавията на определените статии и различните вътрешни заглавия на подтемите, които се разглеждат. Те завършват оформлението на текстовия дизайн, достига се до яснота, читаемост и привлекателност, допълвайки критериите, на които са подчинени дизайнерските решения. Срещат се „прозорци“ в текстовете. В списанието такива детайли са чести явления. Тематика е разнообразна по жанр, ракурс, справочни данни, но винаги е пряко свързана с основната статия. Така подредени, тези важни особености при разглеждането на графичния дизайн достигат до завършения

мозаечен характер на списанието, в което несъмнено стратегията „писане – редактиране – дизайн“ показва професионализма на екипа на списание „Езда365“

Още в самото начало авторите въвеждат читателите си с уводни думи за това с какво ще се запознаят в поредният брой, поднасят в *съдържанието* снимков материал в умален вид, като се акцентира на по-интересните рубрики.

Екипът на „Езда 365“ ни запознава не само с рубрики, а и с редица интересни статии и журналистически жанрове. Авторите винаги започват с рубрики „Корени“ или „История“ в които се правят ретроспективен преглед за развитието на човешкият род с помощта на конете през вековете – напр. „Българската конница“ Техни автори са изтъкнати учени и историци като проф. Божидар Димитров; към тях са прибавени копия на гравюри от средновековни документи. Една от постоянните и интересни рубрики в списанието е „порода на броя“, където можем да се запознаем с различните породи коне – Олденбург, Тракенер и др. За да бъде по-голям интересът, снимковият материал спада към т.нар. кадрирани фотографии, където се акцентира на външните белези на животните. Непосредствено след това се дава една интересна подтема, която в различните броеве е различно озаглавявана и обикновено се среща с имената „любопитно“ или „находка“. В тях може да се открие информация за известни спортни коне от световна величина или от родният конен спорт. Ако изданието е на път да излезе в навечерието на някой християнски празник, макар и рядко, се появяват рубриката „Вяра и традиции“, където тези две черти у българина са вървяли векове наред ръка за ръка. Авторите предсъздават традициите с помощта на специално подбран снимков материал и извадки от народни мъдрости.

За да бъде този приятел на човека здрав и жизнен, аудиторията се запознава с поредната полезна и постоянна рубрика „Страници на ветеринаря“. Тук всеки които отглежда или притежава такова красиво животно, може да намери подходящ, ценен и необходим съвет за това как да разпознава болестите, кога да се слагат ваксини и как да предпазваме конете.

Казват всички животни имат психология. Конете не са по-различни. Затова тук намираме рубриката „психология на коня“. В нея е засегната темата за сетивата на животното, с които се определя характера му.

Наред с това могат да се намерят практически и ценни съвети при отглеждането и закупуването на расови коне. Какви последици може да се стигне и как да се

справим при възникнал подобен проблем – темата се коментира в бр. 2, 2006 г.

Една от най-интересните рубрики си остава „На фокус“. Тя се среща в почти всички броеве на списанието. Екипът на „Езда365“ представя на своята аудитория известни личности от различни културни направления – певци, журналисти в кадър до четириногийт приятел на човека. Рубриката на няколко страници, тя представлява серия от невероятни фотографии, където героите в повечето случаи се явяват лица на броя.

Читателският поглед се привлича от страниците, където са представени 10 топ филма за последните 60 години, като на първо място си остава касовото филмово произведение „Черният красавец“, една творба, в която се възхищаваме на волята, верността и добротата на коня. По този начин авторите приканват читателите да не пропускат да изгледат анималистичните шедеври на световното кино.

Екипът на списанието запознава аудиторията си с Рашко Фратев, един от най-легендарните българи, занимавали се някога с конен спорт, където е застъпен художествено-публицистичният жанр „мемоар“. На него са посветена специални страници от списанието. Представените текстове доказват, че в България преди 50 години конният спорт е бил на едно първите места в света. В един от броевете на списанието самият Р. Фратев разказва своите спомени за участието си в Херуейд – Германия, на 13-то европейско първенство по всестранна езда.

Сред актуалните в списанието журналистически жанрове е и е *интервюто*. В контекста на този специфичен жанр се представят изтъкнати специалисти на коне като Светлозар Касчиев, от конезавода „Кабиюк“ край Шумен.

В броевете на списанието се прилага и друг жанр – *репортажът* от мястото на събитието. В бр. 2, 2006 г. например под заглавие „Тежковози мереха сили в Разлог“ авторът на редакционния репортаж с текст и снимков материал запознава читателите на списанието с високите качества на конете, използвани у нас в дърводобива и тяхните породи, които най-често се срещат като Норикей, Хефлингер и др.

Не бива да се подминава и *новината*. Тук се срещат заглавия като „Клонират първият състезателен кон“.

В списание „Езда365“ се среща и спортна журналистика. Тя показва интересните особености при конния спорт, като тук се дава информация за различните турнири, разделени по категории състезания и възраст при участниците.

Списание „Езда 365“ предлага на читателите си и впечатляващата рубрика „Обяви“ – там всеки може да се запознае с различните покупко-продажби на коне, аксесоари и фургони за коне. Интересна особеност при този род обяви е снимката на коня, като до нея се дава допълнително пояснение за породата, името на предлаганото животно, имената на неговите родители, възраст, височина, дисциплина, цена в евро и връзка със собственика.

В последните страници на списанието авторите предлагат и друг вид интересни статии, под различни заглавия в рубриците напр. „Синя кръв“, която припомня за едно друго хоби на аристокрацията – голфът и неговите особености при игра. Любителите на високите скорости могат да се запознаят с темите на „Конски сили“, „Луг свят“ и др, където главните герои са автомобилите последна мода.

Според своята форма на периодичност – месечник, формата и технологията на печата, както и за и читателите си списанието предлага различни *пресреклами*. Най-разпространени в случая са търговските обяви за различните специализирани магазини за коне, за развлечения. Те са предимно с изнесен правоъгълник, голям квадрат и нисък подлистник. Дават добра възможност за запомняне, без да пречат на графичното оформяване на страницата. Рекламният отдел на списанието спазва изискванията при предлагането на различните обяви:

- заглавие;
- подзаглавие;
- основен текст;
- легенди и коментари;
- рекламен лозунг (слоуган).

Заглавията на обявите в „Езда“ излъчват основния апел към клиента си. Съдържат една или две основни думи. Подзаглавието, което се явява мост между заглавието и основния текст, се дава като допълнително пояснение. Има за цел да привлече читателя към продукта, отразен в списанието, и може да представлява важен практически съвет. Основните текстове ни въвеждат към същността на предлаганото и изпъкват като аргумент. Легендите и коментарите са своеобразни заключения, които дава адресатът на рекламата. За да бъде приета напълно и до край, влиза в действие рекламният лозунг, които повлиява върху окончателното решение на клиента.

В изданието читателите се срещат с различен вид обяви, които предлагат интересни продукти и услуги, като се започне от тези за автомобили, моторни масла, продукти от хранителния и хотелиерския бизнес и се стигне до съществените, които да отговарят на съдър-

жанието на списанието. А именно – реклами на клубове за езда, предлащи многобройни развлечения и атракции, магазини, които са специализирани в търсенето на атрибути за езда и коне и се стигне до грижата за здравето на четириногите красавци, където се предлагат различни лекарствени медикаменти.

В заключение може да направим и няколко обобщаващи оценки за спецификата на изданието.

* Списание „Езда365“ се вписва като конкурентно издание на българския книжен пазар. В действителност това е едно от сериозните наши съвременни списания за хобито на съвременния българин, както и във връзка с един атрактивен, но малко познат у нас спорт – конната езда. Развъждането на коне е древна професия. Неслучайно авторите на „Езда365“ знаят на какво да акцентират, по какъв начин да привлекат вниманието на читателската аудитория. Наличието на добър графичен дизайн, богат фотографски материал, високото качество на текста, лаконичност и яснотата, с които той е поднесен, както и приносът на използваните допълнителни материали – цветове, качество на хартията и печата, достъпна цена на списанието, са несъмнено важните особености за едно такова издание. Това ме кара да мисля, че то още дълго време ще радва своите читатели и винаги в него те ще намират полезната и търсена информация от необятния свят на конете.

ЛИТЕРАТУРА

Вълканова. Веселина. Графичен дизайн. С., СВ. Климент Охридски, 2001, 13–69.

Доганов, Димитър и Ференц Палфи. Рекламата каквато е. С., Принцепс, 2000, 225–238 с.

Григоров. Илия и Ангелов. Сашо. Списанието в днешните български обществено-комуникативни реалности – медиен и социален статут. С., ЛИК, 2004. 80 с.

Георгиев, Лъчезар. Теория на книгоиздателския процес. Аспекти. Проблеми. Тенденции. Велико Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2001. 209–217 с.

Георгиев, Лъчезар. Управление и маркетинг на книгоиздателската дейност. Велико Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2004, 136–197с.

Георгиев, Лъчезар. Композиция на книгата. С., Star Way, 2007. 122 с.

Списание „Езда365“. С., 2006, бр. 1, 40–60 с.

Списание „Езда365“. С., 2006, бр. 2, 50–80 с. и следв.

Списание „Езда365“. С., 2007, бр. 14, 20–30 с.

Internet: www.preszona.com

www.reklama@ezda365.com





КНИЖАРЯТ ДИМИТЪР АНДРЕЕВ (ГАНДИ) – ДУХОВНИЯТ, ПРОСВЕТИТЕЛЯТ, МЪДРИЯТ

Станимашкият книжар първи в страната въвежда свободния достъп на читателите до книгата.
Съкровищницата на Ганди – принос в културната история на Асеновград

Емилия Димитрова-Колева

Познавах книжаря Димитър Андреев-Ганди като ежедневие. Усещането за него ми дава куража да се поклоня пред един светъл дух, пред един истински будител. Моята първа книжка с приказки на Братя Грим беше взета от него. От голямата книжарница в старата уникална сграда „с орела“ на площада в Асеновград. Спомням си, че се беше върнал от Родопите, където е носел книги за селските деца и хора, за да се разтвори за нас – местните посетители на книжарницата. Знаех, че е продавал книги по селата Хвойна, Борово, Лъки, Манастир, Нареченски бани... И в делник, и в празник. Ходил е с колелото си до селата Новаково и Садово. Сутрин, преди да пристигнат учениците, Ганди е бил вече с книгите на масата. По-късно разбрах, че той е вторият Матей Преображенски-Миткалото. Той – духовният, просветителят, мъдрият, сам си беше избрал тази съдба.

Роден е през 1912 г. в Асеновград в семейството на буден търговец – фурнаджия, който от 1923 г. имал собствена фурна „Пробуда“. В нея по-късно започнал да помага и самият Ганди. Заел се да изучава и есперанто, пишел и получавал писма от целия свят. Започнали да му изпращат списания и книги и той ги пласирал на есперантистите в Станимака. На 10 броя получавал по една безплатна. Междувременно започнал да продава вестниците „Международен език“, „Международен рибселкор“, „Вик“, „Академик“. Разнасял ги от човек на човек, от къща на къща, сред учениците, занаятчиите, дребните търговци. Така му хрумвало да

направи книжарничка. „В края на 1936 г. баща ми реши да ми помогне с 3000 лв, взех литература от издателство „Нов свят“ и „Българската книжнина“ и станах книжар. Най-напред бях кръстил книжарницата „Заменхоф“, но, когато взеха да гонят евреите, я промених на „Ганди“, пише в архивните материали на Димитър Андреев. Защо станимаклии са го нарекли Ганди? Ето какво разказвал за прозвището си някога той:

„Бях въздържател. Ходихме на екскурзия.

– Какво си взел за ядене? – питат ме приятелите.

Показвам им сирене, домати, хляб...

– Нямах ли салам?

– Нямам...

Ей, Ганди, Ганди!...

И така тръгна името.“

През 20-те и 30-те години на миналия век в Станимака (Асеновград) е имало голяма книжарска и книгопечатна конкуренция. На площада са били книжарниците на Мария Кишкилова (баба Кишкилка) – учителка и книгоиздателка, съвсем наблизо е била и печатницата ѝ. На централната улица се е намирала книжарницата на Георги Тонев. След нея на Примов, на Сарафов, после Априлов, Дърваров – мощен за времето си книжар и издател на вестник „Родопско ехо“. Книжарницата на Ганди се е намирала в края на ларгото. Тогава той е бил най-млад от всички книжари и е успял да привлече млада клиентела. През 30-те години на миналия век най-солидно е било издателство

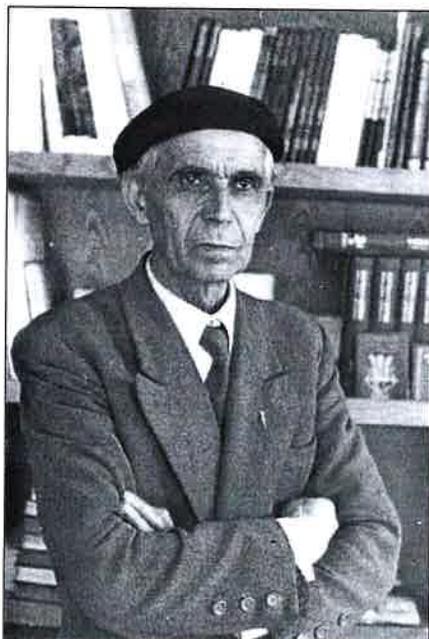
Книгитѣ на Българскиѣ писателѣ въ Красна и зарѣва полѣтърѣ аѣ доставѣ Книжарница „ГАНДИ“.

Сѣбрани съчинения на дарования поетѣ
ИВАНЪ ВАЗОВЪ
Поетъ Родолкаѣта
Проф. Михаилъ Арнаудовъ
22 годѣжнѣ тома, раздѣдени въ три редакии. Първата редака отъ 7 тома излязе отъ печатѣ. Издава Ханусъ. Съдени и заложени при книжарница „ГАНДИ“ Асеноградъ.

Не трябва да избирате книжарница „ГАНДИ“ и избрала вече за Васъ книгитѣ, които ще трябва да прочетете презъ годината.

Абонирайте се за библиотекитѣ:
1. Безмерни образи.
2. Илюзии.
3. Съвременни автори.
4. Златни зърна.
5. Вележнѣ личности.

Книжарница Димитровъ - Чистина



Димитър Андреев-Ганди



Външен изглед на книжарница „Ганди“



Витрина за земеделието



Витрина за писателя Г. Караславов



Витрина за 24-ти май

„Хемус“, от което Димитър Андреев-Ганди е получавал съчинения на български автори с наложен платеж. Работил е и с абонамент за многотомни издания. По-късно издателството му осигурява полица и той започнал да плаща книгите месечно. Някога витрините на Ганди са били привлекателни с интересната си подредба. Местен художник е правил надписите и таблата. Младият тогава книжар е издавал и календар с емблемата на книжарницата и го е подарявал на клиентите при покупката на книги. „Моята книжарница съществуваше до 1948 год. Тогава дойде представител на издателство „Народна просвета“ с идеята да открие в Асеновград фирмен магазин. Извикаха ме, поех работата. Бяхме срещу старите хали в града, после се преместихме на мястото на книжарницата на Примов. Основаха „Печатни произведения“. Като управител, първи в страната въведох свободния достъп на читателя до книгата. Когато книгата е в ръцете на човека, тя е в него. Увлякох се, книгата ми стана необходимост“, четем в спомените на Ганди.

В началото на 50-те години на миналия век Ганди продължил мисията на Миткалото да доставя книги на място. Два пъти седмично е носел книги на миньорите в Лъки. Мъкнел е по два чувала. Вземал е единия на гръб, занасял го до разклона, после се връщал за другия. С часове е чакал на Бачковския път, докато го качи някоя кола. Важното е книгата, като духовна същност, да попадне точно у човека, за когото е написана, защото всяка книга си има предназначение. Моя работа е да я дам на оня, който ще изпита от нея удовлетворение, така смяташе и така правеше Ганди.

През 80-те години на миналия век, когато и аз започнах работа в системата на книготърговията, удоволствието да бъда до него ми донесе истинска радост. Харесах неговата природна култура, непринудена етикеция, кавалерство, изискани обноски, съдържаност, уважение, неговия вътрешен нюх да предлага книгата. И какви ли не още добродетели притежаваше той. Как търсеше клиентите, как ги уважаваше. Имената на почитателите на поезията записваше в един тефтер. Това бяха учители, лекари, студенти, литератори, поети. После освен търсената стихосбирка, която непременно успяваше да намери, изпращаше и по една картичка на всеки. Той смяташе, че всеки занаят си има своя тънкоост, а всяка книга – своя клиент. Хората идваха при него или го срещаха на улицата и му казва-

ха: „Намери ми нещо от Николай Хайтов, намери ми от Емилиян Станев или намери ми последната стихосбирка на Ваня Петкова (лична негова приятелка, с която водеха редовна кореспонденция, и предпочитана негова поетеса)“. И той ходеше, търсеше, защото освен призвание и удоволствие да работи с книгата това беше и негово съдбовно дело. При всеки посетител в книжарницата той ставаше на крака. Старият човек ставаше прав и го правеше за всеки. Всъщност Ганди ставаше и се покланяше на мига, на радостта, че може да ти даде това, което търсиш. Ганди с тишината и някак си с невидимостта на делото си строеше ден след ден духовността у нас. И това всъщност беше мисията му – по най-деликатен начин да ни поднася мъдростта на вековете цели 67 години. Сега разбирам, че сам беше си избрал тази съдба – тихо, ненаатрапчиво, да поднася познанието и да изчезне. И така се отъждестви с книгите. Нелепа смърт прекърши живота му. На улицата, на пешеходната пътека. Смаза го кола преди десет години.

Книгоразпространител, продавач, книжар. Не, Ганди беше нещо друго. Той беше посредник, духовен мост, живата антена, живата история на книжарското дело в Асеновград. И всичко беше толкова топло и човешко.

Мислех си, че с Ганди свърши времето на една епоха на духовен обмен между хората. Но днес тя продължава във възрожденското училище „Св. Георги“. Тази година, по време на майските културни празници, там се откри просветна стая с дарението „Съкровищницата на Ганди“. Уредените витрини са с ценни екземпляри на стари книги, списания, вестници, учебни помагала – цветни моливи, пастели, мастило, мастилници, гуми, тетрадки за смятане и писане и още интересни артикули от старата книготърговия. Малко преди да си отиде от този свят, той направи това уникално дарение на градския исторически музей, остави и последните си припечелени пари и заръча да се употребят за духовни работи. Това е Ганди.

ЛИТЕРАТУРА

1. **И. Желязков.** Джобен иконостас. ИК „Екобелан“, 1995.
2. **Н. Тодоров, Н.** Реквием за Димитър Андреев-Ганди. – Вечерник, 1999.





„БЕРТЕЛСМАН“ – ЕДИН ОТ ЛИДЕРИТЕ НА СВЕТОВНОТО КНИГОИЗДАВАНЕ

доц. д-р Мария Гуленова

В навечерието на Франкфуртския панаир на книгата през 2007 г. френското списание „Ливр Ебдо“ („Livres Hebdo“) публикува своя рейтинг на най-големите издателски групи в света [1]. Първата десетка според списанието е представена на табл. 1.

Таблица 1

Място	Издателство	„Родителска“ корпорация	Страна	Оборот (USD)
1.	„Reed Elsevier“	„Reed Elsevier“	Великобритания– Нидерландия	7,60 млрд.
2.	„Pearson“	„Pearson plc“	Великобритания	7,30 млрд.
3.	„Thomson“	„Thomson Corp.“	Канада	6,00 млрд.
4.	„Bertelsmann“	„Bertelsmann AG“	Германия	5,90 млрд.
5.	„Wolters Kluwer“	„Wolters Kluwer“	Нидерландия	4,80 млрд.
6.	„Hachette Livre“	„Lagardère“	Франция	2,56 млрд.
7.	„McGraw-Hill Education“	„The McGraw-Hill Cos.“	САЩ	2,52 млрд.
8.	„Reader’s Digest“	„Reader’s Digest“	САЩ	2,30 млрд.
9.	„Scholastic Corp.“	„Scholastic“	САЩ	2,20 млрд.
10.	„De Agostini Editore“	„Gruppo de Agostini“	Италия	Няма данни

В данните за оборота на корпорациите „Ливр Ебдо“ е включил продажби не само на книги, но и на други информационни продукти. Затова някои книжни конгломерати заемат по-ниски места в сравнение с групите, в чийто оборот делът на некнижните стоки е относително голям. Например френската група „Ашет Ливр“ по продажби на книги заема II място в света, а в рейтинга се е оказала на шесто.

Основната част от списъка на най-големите издателства в света заемат европейските и северноамериканските корпорации. Едва във втората десетка се появяват компании от други региони на света (Япония). Като цяло според данните на списанието 45 водещи издателски групи в света имат общ оборот в размер на 73 млрд. дол., а първата петица – в размер на 32 млрд. дол.

На IV място в класацията е „Бертелсман“ („Bertelsmann AG“).

Кога възниква и как се развива през годините компанията, която още през 70-те г. на XX в. е причислена към групата „мощни концерни, които във формално отношение вече не могат да бъдат наречени чисто издателски, макар че предоставят по-голямата част от книжната продукция (в западната литература ги наричат „мултимедийни“, от думата „медия“ – средства за масова комуникация)“ [2, с. 556]?

За да се отговори на този въпрос, е необходимо да бъдат разгледани основните етапи в нейното развитие.

1835–1850 г.

Карл Бертелсман

На 1 юли 1835 г. печатарят Карл Бертелсман (Carl Bertelsmann) (1791–1850) основава издателство „К. Бертелсман“. То разполага със собствена печатница в Гютерслох (Gütersloh), Германия [3].

Първият бестселър на „К. Бертелсман“ е „Теомеле“ („Theomele“) – компилация на християнски песни и химни.

К. Бертелсман използва своята издателска програма, за да подкрепи религиозното Възродително движение на протестантските комуни в Минден-Равенсберг, и особено техния най-важен защитник Йохан Хайнрих Волкенинг (Johann Heinrich Volkening), с който той работи много тясно.

Но Бертелсман публикува също общообразователни книги и издава два вестника, единият от които, „Евангелишес Monatsblatt für Westfalen“ („Evangelisches Monatsblatt für Westfalen“) става най-важното периодично издание на движението в Минден-Равенсберг. То продължава да излиза от печат без прекъсване до 1929 г.

От самото начало на своята дейност К. Бертелсман е активно въвличен в обществена дейност: той е енорийски и градски съветник в Гютерслох, организира мероприятия за подобряване на условията на живота на бедните и прави дарение за основаването на „Евангелиш-Щифтишес Гимназиум“ („Evangelisch-Stiftisches Gymnasium“ – местното протестантско висше училище).

К. Бертелсман избира псалм 24 като максима за своята нова издателска компания: „Отворени широко, вие. Отворени, вие стари/вечни врати. Тогава Кралят на славата ще дойде“.

1850–1887 г.

Издателската къща при Хайнрих Бертелсман

Хайнрих Бертелсман (Heinrich Bertelsmann) (1827–1887) следва идеалите на своя баща както в предприемачески, така и в религиозен смисъл.

От 14 служители в средата на века броят им бързо нараства до 60.

Издателската програма устойчиво се разширява, като компанията изкупува други издатели и издателски сегменти: теологията е присъединена към художествената литература, философската и общообразователната наука.

Като един от основателите на консервативното периодично издание „Фолксблат фюр Минден-Равенсберг“ („Volksblatt für Minden-Ravensberg“) в 1859 г., преименувано в „Консервативер Фолксфройнд“ („Konservativer Volksfreund“) три години по-късно, в което той самият е представен с много материали и уводни статии, Х. Бертелсман оказва голямо политическо влияние в региона на Източна Вестфалия.

Разширяването на издателския бизнес скоро налага преместването в нови помещения. В 1868 г. компанията се сбогува с нейното първоначално седалище на „Кирхплатц“ („Kirchplatz“) и се премества на „Банхофщрасе“ („Bahnhofstrasse“, по-късно – „Айкхофщрасе“ („Eickhoffstraße“). Новата сграда е център на компанията чак до 1976 г.

Подобно на своя баща, Х. Бертелсман е включен в много градски църковни и социални организации. В своята компания той създава за пръв път корпоративен фонд за инвалиди и пенсионен фонд (1887 г.).

1887–1921 г.

Връщане към богословската тематика при Йоханес Мон

През 1881 г. Йоханес Мон (Johannes Mohn, 1856–1930) – син на свещеник от Ринеланд (Rhineland), се жени за единствената наследница на Х. Бертелсман – Фридерике Бертелсман (Friederike Bertelsmann, 1859–1946).

След обучение за книгоиздател във фирмата на К. Бертелсман Мон наследява издателския бизнес след смъртта на титуляра.

Под неговото ръководство практическата богословска литература отново става по-важна. Й. Мон е активен член на Протестантското мисионерско движение и чрез създаването на мисионерски списания и серии утвърждава издателството като водеща мисионерска издателска марка.

От средно по мащаби предприятие до този момент, компанията продължава да расте: през 1910 г. тя има 80 служители, и това е по времето, когато Гютерслох е с население към 18 000 души.

Подобно на своите предшественици Й. Мон активно се занимава с обществена дейност: той е градски съветник, член на управителния съвет на „Евангелиш-Цифтишес Гимназиум“, председател на разнообразни мисионерски асоциации, член на ръководството на Асоциацията на протестантските книготърговци и др.

Първата световна война му нанася голям удар: „Под тежестта на преживяванията – ще напише по-късно неговият син и приемник Хайнрих – неговата издръжливост го напусна.“ През 1921 г. Й. Мон се оттегля от издателския бизнес.

1921–1930 г.

Хайнрих Мон

и модернизацията на издателската компания

Хайнрих Мон (Heinrich Mohn) (1885–1955) представя четвъртото поколение в семейния бизнес.

Когато той го поема през 1921 г., издателят има 84 служители и годишен доход от 700 000 райхсмарки (Reichsmarks).

Х. Мон, който е офицер по време на Първата световна война, модернизира компанията, като поставя продажбите, счетоводството и производството върху нова основа и реорганизира издателската програма. Дистрибуционните дейности на компанията се основават на тясно сътрудничество с протестантските дружества и организации.

Въпреки високите загуби по време на инфлацията през 20-те години, Х. Мон укрепва все по-трудния богословски издателски бизнес в края на десетилетието. Високотиражните списания, създавани с участието на духовника Йоханес Цойлек (Johannes Zauleck), обезпечават оцеляването на издателя дори по време на световната депресия. Периодичните издания „Фюр унсере Киндер“ („Für unsere Kinder“), „Фюр алте Ойген“ („Für alte Augen“) и брошурата „Ахт Зайтен Фройде цу берайтен“ („Acht Seiten Freude zu bereiten“), замислени като практически произведения за нуждите на енорията, стигат до милионна аудитория.

Първи пробив в художествената литература

Богословската традиция на издателството формира основата за отдел за художествена литература.

Сп. „Дер Христлихер Ерцелер“ („Der Christlicher Erzähler“), публикувано за първи път през 1927 г., бележи навлизането на издателя в белетристиката. Неговата

целева група продължава да се фокусира върху произведения за нуждите на енорията/общината и религиозната литература.

През същата година Фритц Висксфорт (Fritz Wixforth), тясно свързан с Х. Мон в качеството му на директор по продажбите, предлага въвеждането на малък отдел за художествена литература.

Въпреки големия успех на „Дер Христлихер Ерцелер“ и няколко романа, ще бъдат необходими години, преди да се постигне пробив към широката читателска публика на фронта на художествената литература.

Нови продажбени стратегии

Фр. Висксфорт е привърженик на модерни методи за продажба и реклама. Той отделя по-голямо внимание на продажбите на художествената литература: въвежда големи, цветни плакати/обяви и витринни експозиции; по-късно добавя пакети с различни евтини стоки – „Ньойигкайтспакете“ („Neuigkeitspakete“), окомплектовани в кутии романи и материали за конкурси с награди, които да привлекат вниманието на клиентите.

От 1934 г. отделът за художествена литература е печеливш. Пътят към широката публика е открит.

1930–1940 г.

Приспособяване към Третия райх

За да удовлетвори интересите на широката читателска публика, издателят все повече разширява гамата на художествената литература, като наред с класическата и тривиалната започва да включва книги с националистично (völkisch) и дори антисемитско съдържание.

През 1934 г. започва много бърз комерсиален растеж с публикуването на книги, посветени на войната. Те предлагат автобиографични разкази на германски войници за фронта. „Изданията за въоръжените сили“ („The Armed Forces editions“) се оказват особено доходни за издателя. Те имат за цел да осигуряват войниците на фронта с литература, която ще ги отвлече от всекидневните ужаси на войната. Сценариите за „перфектен свят“ и класическата литература играят важна роля, както твърдят националистичните съобщения.

Малко преди започването на войната броят на служителите е 440.

Издателство „К. Бертелсман“ става най-големият доставчик на книги за Вермахта и отпечатва своите продукти в различни градове на Европа.

То свързва своята консервативна християнска традиция с идеологията на националсоциализма по от-

ношение на издателската програма и корпоративната култура.

Успехът на издателя в голяма степен се основава на неговото икономическо и идеологическо присъединяване към системата на националсоциализма.

Независима историческа комисия разследва историята на компанията през годините от 1921 до 1948/1949 г. и през 2002 г. представя изчерпателен доклад, озаглавен „Бертелсман в Третия райх“.

Теологията в Третия райх

Х. Мон е свързан с църквата „Бекененде Кирхе“ („Bekennende Kirche“) и продължава издаването на по-малко доходната богословска програма. Голямо значение имат и идеологическите връзки с националсоциализма, както и с автори като известния теолог Паул Алтхаус (Paul Althaus).

Чрез създаването през 1934 г. на сериите „Фолксмисионарише Хефте“ („Volksmisionarische Hefte“) Мон получава мощ, която е решаваща за формирането на имиджа на издателя през 30-те години.

През 1939 г. в съответствие с официалните разпоредби богословският клон на издателската къща се обособява като самостоятелна издателска марка – „Руфер“ („Rufer“), която запазва контактите си с Църквата. В отговор на мерките на цензурата и на проблемите с квотите за хартиените запаси, след 1941 г. публикуването на богословски заглавия е преустановено.

1940–1950 г.

Книги за въоръжените сили

По време на войната издателят увеличава броя на предлаганите книги в специалните „Издания за въоръжените сили“.

Техният изключително висок общ тираж от 19 млн. екземпляри донася високи печалби; от 1943 г. „К. Бертелсман“ е № 1.

Организационно тези резултати стават възможни преди всичко благодарение на ефективността на неговата собствена печатница и на аутсорсинга (наемането на подизпълнители) на поръчки за печатари в окупирана Холандия и в Източна Европа.

„Изданията за въоръжените сили“ обхващат целия съдържателен спектър на издателя, т.е. класици на немската литература, но и литература с националистична и дори антисемитска насоченост.

По същото време компанията влиза в конфликт с нацисткия Културен и Икономически офис, особено по отношение на богословската марка „Руфер“, която е закрыта през 1943 г.

Съдебен процес и закриване

В резултат на съдебно дело за незаконно набавяне на хартиени запаси и като част от мобилизацията на цялата икономика на Германия издателство „К. Бертелсман“ е закрыто през 1944 г.

Неправомерното използване от Вермахта на „чекове за хартия“, в което са въвлечени представители на повисоките мениджърски ешелони и берлинският спекулант на хартия Матиас Лакас (Matthias Lackas), води до завеждане на дело против компанията и в края на краищата – до обвинителен акт, който е анулиран след плащане на административна глоба малко преди края на войната.

Унищожаване и ново начало

През март 1945 г. голяма част от активите на издателя са унищожени по време на британското въздушно нападение над Гютерслох.

По време на преговорите и споразуменията през пролетта на 1947 г. Х. Мон се оттегля от ръководството на компанията.

Неговият син Райнхард Мон (Reinhard Mohn, роден 1921 г.), който е бил американски пленник и се е върнал от военен лагер предишната година, политически е реабилитиран и поема ръководството на издателската компания. Той е от петото поколение в семейния бизнес.

1950–1960 г.

„Лезеринг“

Въпреки че приемствеността в ръководството на компанията е гарантирана в лицето на Р. Мон, налице са сериозни икономически трудности, свързани с паричната реформа, които трябва да бъдат преодоляни.

Наскоро осъщественото въвеждане на „дойче марката“ с нейната реална пазарна стойност е последвано от нарасналото потребление на хранителни и други потребителски стоки, но културните стоки (сред които и книгите) остават на заден план.

За да запазят продажбите високи, директорът по продажбите Фр. Виксфорт и продавачът на книги по поръчка по пощата Йоханес Тордсен (Johannes Thordsen) разработват идеята за клуб на книгата. Концепцията включва доставяне на книги директно на клиента, без последният да посещава книжарница.

На 1.VI.1950 г. е основана „Бертелсман Лезеринг“ („Bertelsmann Lesering“). Нейните продажби директно на клиентите имат огромен успех: точно след 6 месеца „Лезеринг“ има 52 000, а след 12 месеца – 100 000 членове.

През 1954 г. „Лезеринг“ чества своя едномилionen член, а през 1960 г. наброява три милиона членове.

Днес значението на „Лезеринг“, познат просто като „Клуб Бертелсман“, за модерната медийна компания „Бертелсман“ се разкрива с израза „куршум на наеман убиец“ („silver bullet“).

Програмата се разширява

50-те години бележат появата на нова епоха за „Бертелсман“, в която доминират start-ups и експериментите – особено в специализираните издателски марки, ръководени от Рудолф Вендорф (Rudolf Wendorff).

През 1952 г. е създаден самостоятелен енциклопедичен екип; като първото справочно произведение, публикувано през 1953 г., е „Ich sag Dir alles“, а неговото реално енциклопедично творчество започва с „Лексикона на Бертелсман“ („Das Bertelsmann Lexikon“) в четири тома (1953–1955).

Днес „Бертелсман“ е синоним на енциклопедично ноу-хау; като справочните книги се продават директно на клиентите чрез „Гросе Бертелсман Лексикотек“ („Grosse Bertelsmann Lexikothek“), също така добре, както и в книжарниците „Висен Медиа Ферлаг“ („Wissen Media Verlag“). Квинтесенцията на тяхното съдържание е на разположение във водещия онлайн информационен портал на Германия – Wissen.de.

Навлизане в музикалния бизнес

През 1956 г. „Бертелсман“ започва да продава звукозаписна (recorded) музика чрез създаването на „Шалплатенринг“ („Schallplattenring“), а за да се издигне в йерархията на този пазар, основава фабричните марки „Ариола“ („Ariola“) и „Сонопрес“ („Sonopress“) през 1958 г. и със звезди като Далида Петер Александер, Роберт Столц, Удо Йоргенс и много други, които бързо генерират много добри приходи, ги утвърждава на пазара. „Ариола“ става една от най-успешните музикални фабрични марки на Германия през 60-те г. на XX в.

Технологичен прогрес

По същия начин в полиграфическия сектор, ръководен от Хърбърт Мултойпт (Herbert Multhaupt), компанията има възможност да привлече квалифициран, творчески персонал и успешно да внедри иновации в практиката.

„Бертелсман“ въвежда офсетовия печат още през 1956 г. – днес „Мон Медиа“ („Mohn Media“) е най-голямото офсетно полиграфическо предприятие в Европа.

През 1954 г. администрацията на „Лезеринг“ въвежда ранна EDP система, базирана върху перфокарти, известна като „Холерит Илектрик Табулейтинг Систем“ („Hollerith Electric Tabulating System“).

Поява на корпоративната култура

Благодарение на големия успех на пазара към края на 50-те години, „Бертелсман“ се превръща от средно предприятие в голяма корпорация.

Важен фактор в това развитие е подходът на Р. Мон към ръководството (leadership). Той предоставя голяма свобода на своите служители – тя трябва да ги насърчи за творчество и идентифициране с компанията. Това е съвсем актуално и през XXI век.

Заедно с тях през 1959 г. Р. Мох разработва нова, децентрализирана организационна структура, която намира израз в първата корпоративна конституция – известна като „Грундорднунг“ („Grundordnung“) или „Basic Order“. Тя е въведена през 1960 г.

1960–1970 г.

„Бертелсман“ чества 125-годишния си юбилей

Въвеждането на „Бертелсман Грундорднунг“ през 1960 г. утвърждава Р. Мон като пионер в сферата на корпоративната култура в Германия.

В годината на 125-ия юбилей на компанията „Грундорднунг“ има за цел да свърже традициите на издателя с неговите бъдещи амбиции. Ключовите елементи на „Грундорднунг“ продължават да са част от днешните „Съществени елементи на Бертелсман“ („Bertelsmann Essentials“):

- ♦ децентрализирана организация;
- ♦ делегиране на отговорност;
- ♦ лидерство в партньорството;
- ♦ задължения на компанията към обществото.

В речта си по случай юбилея Р. Мон коментира въвеждането на „Грундорднунг“ по следния начин: „Ние знаем, че само трудовият и социалният ред, които най-добре са описани като „икономическа демокрация в рамките на компанията“ може да отговорят на нараналите предизвикателства на бъдещето. Ние вярваме, че корпоративната конституция представя основата, върху която ние можем да изградим наистина функционираща общност“.

Той придава голяма важност на непрекъснатото добавяне на съвременни идеи, предложения и компоненти към корпоративната култура – когато през 1970 г. въвежда участие в печалбата за служители си, спечелва прякора „Червения Мон“ в медиите.

Стъпките в еволюцията на корпоративната конституция са следните:

- ♦ 1960 г. – въведена е „Бертелсман Грундорднунг“;

- ♦ 1967 г. – ревизирана е „Грундорднунг“;
- ♦ 1970 г. – въведено е участие в печалбата;
- ♦ 1973 г. – „Грундорднунг“ е преформулирана и преименувана в „корпоративна конституция“;
- ♦ 1977 г. – проведено е първото изследване на служителите – днес то се осъществява във всички подразделения на компанията;
- ♦ 1977 г. – основана е „Фондация Бертелсман“ („Bertelsmann Stiftung“);
- ♦ 1979/80 г. – осъществен е обширен преглед, включващ многобройни работни комисии на всички равнища и във всички подразделения;
- ♦ 1985 г. – започва интернационализацията и към бизнес целите на компанията е добавен аспект на „приемственост“;
- ♦ 1992 г. – усвоена е нова бизнес концепция;
- ♦ 1998 г. – въведени са „Съществени елементи“ („Essentials“), основаващи се на бизнес-концепцията;
- ♦ 2006 г. – ревизирани са „Съществените елементи“.

Първи стъпки зад граница

Новите организационни структури налагат „Бертелсман“ да поеме модерен експанзионистичен курс извън Германия.

През 1962 г. в Барселона е създаден „Сиркуло де лекторес“ („Circulo de Lectores“). Испанският клуб на книгата бързо печели голяма литературна репутация. Днес испанските граждани разглеждат „Сиркуло“, чиито почетни членове са крал Хуан Карлос и кралица София, като една от трите най-важни културни институции на каталонската столица – наред с операта и „Еф Ес Барселона“ („FC Barcelona“).

През 1966 г. Бертелсман купува дял от капитала в австрийския клуб на книгата „Донауланд“ („Donauland“) и през 1970 г. е създаден френският клуб – „Франс Лоазир“ („France Loisirs“).

Следват откривания на клубове на книгата в Португалия, Великобритания, Италия, САЩ и Нидерландия.

Диверсификация

Експанзията към други европейски страни е съпроводена от продуктова диверсификация – практика, развита от много германски компании по това време.

През 1964 г. изкупуването от „Дойче Банк“ на акции в „Уфа“ („Ufa“) бележи навлизането на „Бертелсман“ във филмовия и телевизионния сектор.

„Бе Еф Пе“ („Bertelsmann Fernsehproduktionsgesellschaft“ – „BFP“) е създаден през 1960 г. и сега е обединен с „Уфа-Фернsehпродукцион“ („Ufa-Fernsehproduktion“) в Берлин.

Най-необичайната бизнес „авантюра“ на „Бертелсман“ е от средата на 60-те години – това е индустриален селскостопански проект. Построена е птицеферма в Гимбжайм (Gimbsheim), южно от Вормс (Worms), която продължава да съществува като част от компанията до 1971/1972 г.

Разширяване на медийния бизнес

През 1969 г. компанията се включва в бизнеса със списания посредством 25 процентно участие в хамбургския издател „Грюнер + Яар“ („Grüner + Jahr“), тясно свързан с германската медийна история.

От 1973 г. в резултат на промени в дяловия капитал „Грюнер + Яар“ се превръща във важно корпоративно подразделение на „Бертелсман“.

1970–1980 г.

Създаване на „Бертелсман А Ге“

В 1971 г. Р. Мон завършва преобразуването/трансформирането на средния семеен бизнес в модерна, мениджмънт-led медийна корпорация чрез създаването на „Бертелсман АГ“. Нейният Изпълнителен съвет включва Р. Мон (председател), Х. Мулхтойпт (за технически/индустриални операции), Р. Вендорф (издаване) и Манфред Фишер (корпоративен, музика, филми и телевизия).

Верни на принципа за децентрализация, новосформираните корпоративни подразделения осъществяват бизнеса като самостоятелни единици. Постоянният растеж също оказва въздействие върху административните потребности на групата и през 1976 г. компанията се премества в новия Корпоративен център на „Карл-Бертелсман-Щрасе“ („Carl-Bertelsmann-Strasse“).

Интернационализация

В началото на 70-те години най-важните насоки на „Бертелсман“ са: книги, списания и музика.

Годините, които следват, са посветени на системна интернационализация на медийния бизнес извън Европа. От Испания клубовете се разпростират към Централна и Южна Америка, музикалният бизнес прави първи крачки на пазара в САЩ с покупката на фабричната марка „Ариста“ („Arista“); през 1977 г. „Бертелсман“ изкупува части от знаменитата издателска марка „Бантам“ („Bantam“).

Участие на служителите в печалбата

Верен на духа и същността на своята корпоративна култура, през 1970 г. Р. Мон включва служителите на „Бертелсман“ в разпределението на печалбата. „Само онези предприятия, чиито служители могат да се идентифицират с тяхната компания, ще са способни да

преодоляват предизвикателствата на бъдещето, и такъв начин на мислене изисква материална справедливост“ е неговият аргумент.

Отзвукът в пресата е огромен, особено когато се съобщава за пенсионен фонд за авторите с първоначален стартов капитал от 1,8 млн. DEM. Германският седмичен вестник „Ди Цайт“ („Die Zeit“) пише: „От моделите за участие на служителите в печалбата и създаването на активи, практикувани в настоящия момент в Германия, най-обещаващ да поощри съревнованието, е този на „Бертелсман“.“

По това време са разработени и нови инструменти за проверка на прозрачността и проверимостта на разходите на мениджмънта.

През 1977 г. е осъществено първото изследване на служителите; а в световен мащаб през 2002 г.; то се провежда регулярно и досега.

Основане на „Фондация Бертелсман“

През 1977 г. Р. Мон учредява некомерсиалната фондация „Фондация Бертелсман“, която днес владее повече от половината от капиталовите акции в „Бертелсман АГ“. Нейната дейност има за цел да реформира секторите: политика, държавна администрация, университети, здравеопазване и публични библиотеки.

Основната причина за създаването ѝ е разкрита в думите на Р. Мон: „Безпокойството, което всеки гражданин и демократ трябва да чувства, когато общество не е в задоволително състояние, увеличи желанието ми да помогна да се подобрят нещата. [...] Това доведе до основаването на „Фондация Бертелсман“.“

Създаването на новата фондация получава широк обществен отзвук. „Франкфуртер Алгемайне Цайтунг“ („Frankfurter Allgemeine Zeitung“) пише: „Сферата за дейност, която е избрана, не е лоша. „Фондация Бертелсман“ и нейният устав трябва непременно да послужат като модел за други компании.“

1980–1990 г.

Промени в Управителния съвет

През 1981 г., когато навършва 60 години, Р. Мон се оттегля от председателството на Управителния съвет и поема поста Председател на Надзорния Съвет. Негов приемник е М. Фишер (Manfred Fischer), а през 1983 г. той е заместен от Марк Вьоснер (Mark Wцsner).

Следва дълга фаза на разширяване за компанията, по време на която тя проявява особено голям интерес към международните медийни пазари.

Пробив на пазара в САЩ

Политиката на купуване на други компании, започнала в издателския бизнес през 70-те години, е насочена към европейските страни извън Германия и отвъд океана.

„Бертелсман“ купува испанската издателска марка „Плаза и Джанес“ („Plaza y Janes“), както и американските издателски компании „Бентам Букс“ („Bantam Books“) (1980 г.) и „Дабълдей“ („Doubleday“) (1986 г.) – двете са известни преди всичко като знаменити издатели на „пейпърбекс“ („paperbacks“ – книги с меки корици), като „Дабълдей“ включва също така два клуба на книгата – „Doubleday Book Club“ и „Literary Guild“.

Музикалната фабрична марка „Ар Си Ей“ („RCA“) също става част от компанията през 1986 г.

Тези големи покупки, за които се съобщава в рамките на един месец, завършват пробива на „Бертелсман“ на американския медийен пазар. Инвестициите са последвани от период на консолидиране. Американските издателски марки отсега нататък осъществяват бизнес като издателска група „Бентам Дабълдей Дел“ („Bantam Doubleday Dell“), а световният музикален бизнес е свързан с музикалната група „Би Ем Джи“ („Bertelsmann Music Group“ – „BMG“) с щаб-квартира в Ню Йорк, създадена през 1987 г.

Навлизане в комерсиалната телевизия

Когато през 1984 г. в Германия започва епохата на комерсиалната телевизия, „Бертелсман“ от самото ѝ начало е част от нея.

„Грюнер + Яар“ и „Бертелсман“ сливат техните електронни медийни дейности в „Ufa Film- und Fernseh-GmbH“, Хамбург.

„Уфа“ владее 40% дял в първия немскоговорящ частен телевизионен канал: „Ар Ти Ел плюс“ („RTL plus“).

„Ар Ти Ел“ бързо е разработен като най-успешен в Европа, финансиран от реклама (или „безплатен“) телевизионен канал и днес е един от най-важните стълбове на медийната група.

Еволюция на корпоративната култура

През 1985 г. „Бертелсман“ чества своя 150-и юбилей.

По време на нейната възходяща интернационализация компанията реализира важни елементи на корпоративната култура в своите подразделения извън Германия: Започвайки с Австрийския клуб на книгата „Донауланд“, изследванията на служителите постепенно са въведени за европейските клубни единици; сферата на действие на „Съществените елементи“ на „Бертелсман“ се разпростира в повече страни.

1990–2000 г.

След 1989 г. „Бертелсман“ инвестира в Източна Германия, Централна Европа и Азия.

След падането на Берлинската стена „Бертелсман“ се разширява към Източна Германия и Централна Европа със своите клубове и списания, а в бившата Източна Германия – с полиграфически операции.

Това означава също увеличена заангажираност във всекидневните вестници:

- ♦ 1991 г. „Бертелсман“ купува певечето дялове в „Дрезднер Друк-унд Ферлагхаус“ („Dresdner Druck- und Verlagshaus“) и „Sächsische Zeitung“;

- ♦ 1992 г. – от „Берлинер Ферлаг“ („Берлинер Цайтунг“, „Берлинер Куриер“) („Berliner Verlag“ – „Berliner Zeitung“, „Berliner Kurier“);

- ♦ през 2000 г. компанията присъединява английската „Пиърсън груп“ („Pearson Group“) за създаването на нов бизнес всекидневник – „Файненшъл Таймс Дойчланд“ („Financial Times Deutschland“).

Едновременно с това тя „отправя поглед“ към разрастващите се пазари в Азия: през 1997 г., след години на подготвителна работа, тя отваря първия клуб на книгата за Китай – най-гъстонаселената страна в света, в Шанхай.

„Бертелсман“ се развива онлайн

През 1995 г. „Бертелсман“ навлиза в епохата на мултимедиите: заедно с „Америка Онлайн“ („America Online“) създава онлайн услугата „Ей Оу Ел Европа“ („AOL Europe“); изкупува също „Пикселпарк“ („Pixelpark“) – изтъкната мултимедийна агенция в Германия по това време.

Мултимедийната офанзива завършва със заангажираност в сектора на интернет услугите: през 1996 г. „Бертелсман“ присъединява „Дебис“ („Debis“) във формирането на мрежовата компания „Медиауейс“ („Mediaways“), втория най-голям мрежов доставчик в Германия.

Телевизия и радио за Европа

През януари 1997 г. „Бертелсман“ слива „Уфа Филм-унд Фернсех-Ге еМ Бе Ха“ със „Си Ел Ти“ („Compagnie Luxembourgeoise de Télédiffusion“ – „CLT“), която е в частното радиопредаване от 1931 г.

Това води до появата на най-голямата телевизионна компания в Европа – „Си Ел Ти – Уфа“, която осъществява бизнес в радиото и телевизията в Германия, Франция, страните от Бенелюкс, Великобритания, Швеция и Гърция.

През 2000 г. се появява „Ар Ти Ел Груп“ – резултат от сливането на „Си Ел Ти-Уфа“ и Британската компания „Пиърсън ТВ“ („Pearson TV“).

Групата разполага с 22 телевизионни канала и 18 радиостанции в десет европейски страни. Тези компании произвеждат годишно 11 000 часа телевизионни и радиопрограми в 35 страни по света.

Брендове като „Бейуоч“ („Baywatch“) и „Гуд Таймс, Бед Таймс“ („Good Times, Bad Times“) издигат „Ар Ти Ел Груп“ до лидер на европейския пазар във финансираната от реклама („безплатната“) телевизия и в телевизионното производство.

Днес електронните предаватели на групата включват „М6“ във Франция и „Five“ във Великобритания, както и дял от капитала в руската компания „Ren-TV“.

През 2006 г. „Ар Ти Ел Груп“ има аудитория над 200 млн. телевизионни зрители дневно в 11 страни.

„Random House“:

САЩ става най-важният пазар за „Бертелсман“

През юли 1998 г. „Бертелсман“ поема знаменития американски издател „Рендъм Хаус“ („Random House“) с неговия списък от световноизвестни автори като Джон Ъпдайк, Тони Морисън, Джон Льо Каре и Майкъл Крайтън и го слива с „Бентам Дабълдей Дел“.

Новата издателска група – „Рендъм Хаус Ко.“ („Random House, Inc.“) – представлява най-голямата отделна инвестиция в историята на компанията и грандиозно обвързване с книгите в началото на информационната епоха.

„Бертелсман“ става най-големият търговски издател в англоговорящия свят.

Това променя и регионалната оценка: САЩ се превръща в най-важния пазар за компанията.

Е-търговия и научно издаване

Под ръководството на Томас Миделхоф (Thomas Middelhoff), който е назначен за председател на Съвета на директорите и на висшия изпълнителен орган през ноември 1998 г., „Бертелсман“ първоначално разширява своите интернет проекти.

Компанията започва през 1999 г. с „Би Оу Ел“ („Bertelsmann Online“ – „BOL“) международен медиен магазин за книги и музика. Тя купува също и един от най-големите авторитети в научното книгоиздаване в света: специализирания издател „Шпрингер“ („Springer“), чийто списък с автори съдържа не по-малко от 120 лауреати на Нобелова награда.

Компанията скоро осъзнава динамиката на новите медийни пазари и се оттегля от интернет достъпа, за да премести фокуса на своята стратегия върху медийното

съдържание, бизнеса с крайни клиенти и медийните услуги. При това много изгодно: така само от продажбата на акциите си в „Ей Оу Ел Европа“ („AOL Europe“) през 2000 г. тя получава повече от 6,75 млрд. долара.

През същата година „Бертелсман“ продава провайдъра на мрежови услуги „Мидиуейс“ на испанската компания „Телко“ („Telco“).

2000–2005 г.

Радио- и телевизионните предавания като средство за растеж: „Ер Ти Ел Груп“

Чрез две съдбоносни стъпки, предприети през 2001 г. и 2002 г., „Бертелсман“ укрепва своя обещаващ телевизионен бизнес:

- ♦ в „Ар Ти Ел Груп“ (като получава 90% от акциите); групата става най-голямото й корпоративно подразделение;

- ♦ в друга телевизионна и радиогрупа (с 22% от акциите) с участието на „Пиърсън“.

Концентриране върху най-важните бизнеси, откриване на корпоративна сграда в Берлин

През август 2002 г. Гюнтер Тилен (Gunter Thielen) е назначен за председател на Съвета на директорите и на висшия изпълнителен орган. Той засилва принципите на децентрализация и предприемачество в компанията – една от рецептите за успеха на „Бертелсман“.

Следвайки първоначална фаза на консолидиране, под неговото ръководство са осъществени няколко важни предприемачески стъпки:

- ♦ през май 2003 г. е продадена специализираната издателска група „Бертелсман Шпрингер“;

- ♦ „Рандом Хаус“ купува издателската марка „Хаине“ („Heine“), Мюнхен, с автори на бестселъри като Робърт Харис, Джон Гришам, Стивън Кинг и Николас Спаркс;

- ♦ в края на 2002 г. „Директ Груп“ се освобождава от чисто е-търговските си операции, за да се фокусира върху медийните клубове с техните повече от 30 млн. членове в 19 страни;

- ♦ през август 2004 г. „Директ Груп“ създава Клуба на книгата в Украйна.

Портфолиото на „Бертелсман АГ“ е стабилизирано и започва фаза на нов растеж с инициативата „Растеж и иновация“ („GAIN“).

През ноември 2003 г. се чества откриването на зданието „Бертелсман Унтер ден Линден 1“ („Bertelsmann Under den Linden 1“) в Берлин. То осигурява място за диалог за текущи мероприятия, бъдещи издания и перспективи в социалното и икономическото развитие на компанията.

Обвързване с музикалния бизнес

През 2002 г. „Бертелсман“ поема „Зомба“ („Zomba“) – най-голямата независима музикална компания в света, като по този начин осигурява силна глобална пазарна позиция на „Би Ем Джи“. Преместването добавя към портфолиото с артисти на компанията супер звезди като Джъстин Тимбърлейк и Бритни Спийрс.

„Би Ем Джи“ се придвижва до № 3 в световния музикално-издателски бизнес.

През юли 2004 г. антитръстови организации на Европейския съюз и САЩ изясняват сливането между звукозаписните музикални бизнеси на „Сони Мюзик“ и „Би Ем Джи“ в „Сони Би Ем Джи Мюзик Ентертейнмънт“ („Sony BMG Music Entertainment“) – джойнт венчърна структура с щаб-квартира в Ню Йорк. Създаването ѝ свидетелства за обвързването на „Бертелсман“ с музиката като най-важен бизнес.

2005 г.

През 2005 г. „Бертелсман“ укрепва най-важните сфери на бизнеса си чрез стратегически покупки:

- ♦ „Грюнер + Яар“ купува повечето акции на издателя на списания „Мотор Пресе Щутгарт“ („Motor Presse Stuttgart“), като по този начин разширява своето международно присъствие;

- ♦ „Полиграфическа и издателска компания „Ге + Йот“ („G + J“) също успешно стартира 16 нови списания през 2005 г.;

- ♦ „Ар Ти Ел Груп“ интензифицира международните си бизнес ангажименти, включително в Русия и Великобритания; разширява до 90,4% участието си във ВАЦ групата („WAZ“);

- ♦ „Френският клуб купува най-голямата независима книготърговска верига във Франция – „Privat“;

- ♦ „Директ Груп“ също купува „Колумбия Хаус“ („Columbia House“) – най-големия специализиран търговец на DVD на дребно в Северна Америка; само тази транзакция предоставя на групата 8 млн. нови клиенти;

- ♦ „Арвато“ и „Грюнер + Яар“ успешно стартират „Приновис“ („Prinovis“) – джойнт венчърна структура с „Аксел Шпрингер АГ“ („Axel Springer AG“);

- ♦ „Арвато“ формира „Арвато Инфоскор“ („Arvato Infoscore“) – джойнт венчърна структура, включваща „А Зет Директ“ („AZ Direct“), „Би Еф Ес Файнънс“ („BFS Finance“) и „Инфоскор груп“ („Infoscore Group“). В резултат на сливането възниква един от водещите европейски провайдъри на услуги, свързани с данни, информация и мениджмънт на сметки (receivables).

В средата на 2005 г. след изборите в Германия „Бертелсман“ стартира кампанията „Du bist Deutschland“ заедно с 24 други медийни компании. Целта е да се внуши ново усещане за оптимизъм за бъдещето. С бюджет от 32 млн. евро това е най-голямата социална маркетингова кампания в историята на страната. С нея са запознати 38 млн. души и фразата „Ду бист Дойчланд“ започва често да се употребява.

На 22 март 2006 г. „Бертелсман“ съобщава пред медиите резултатите от своята дейност през 2005 г. Според тях [4]:

- ♦ в сравнение с 2005 г. общият оборот на концерна се е увеличил с 5,1 % и е достигнал 17,9 млрд. евро;
 - ♦ брутният операционен доход (ЕБИТ – „Earnings Before Interests and Taxes“ – печалбата до плащането на данъци и проценти по кредитите) е нараснал с 12,7 % и е 1,61 млрд. евро;
 - ♦ чистият доход е 1,04 млрд. евро;
 - ♦ броят на служителите на компанията в цял свят се е увеличил – от 76 266 на 88 516 (това се дължи предимно на корпоративните покупки на „Бертелсман“);
 - ♦ само в Германия за една година концернът е създад над 1000 работни места;
 - ♦ основният принос в общия оборот е на подразделението „Ар Ти Ел Груп“; Неговият оборот е нараснал с 4,8 % и е достигнал 5,1 млрд. евро;
 - ♦ оборотът на „Грюнер + Яар“ е 2,6 млрд. евро, на музикалната група „Би Ем Джи“ – 2,1 млрд. евро, на комуникационното подразделение „Арвато“ – 4,4 млрд. евро, на „Директ груп“ – като обединение на клубове на книгата и служби за директни продажби – 2,4 млрд. евро;
 - ♦ продажбите на „Рендъм Хаус“ са се увеличили с 2,1 % и са достигнали 1,83 млрд. евро; операционната печалба е нараснала от 140 на 166 млн. евро; особено успешно е работило британското отделение на групата; отделението в Германия – „Ферлагсгрупе Рандом Хаус“ („Verlagsgruppe Random House“) „е купило няколко малки издателски марки – „Дойче Ферлагс-Анстат“ („Deutsche Verlags-Anstalt“), „Козел Ферлаг“ („Kosel Verlag“) и „Манесе“ („Manesse“); рентабилни са се оказали испанското и латиноамериканското отделение „Рандом Хаус Мондадори“, както и японското „Рандом Хаус Коданша“ и корейското „Рандом Хаус Хаус ЙонгАнг“; в 2005 г. е създадено отделение в Индия.
- През 2007 г. ръководството на „Бертелсман“ на пресконференция с медиите определя изминалата 2006 г. като „най-успешната за цялата история на дейност на концерна“:

♦ общият растеж на продажбите е със 7,9 % – от 17,9 до 19,3 млрд. евро, което представлява нов рекорд за компанията;

♦ брутният операционен доход е нараснал с 16 %, от 1,61 млрд. до 1,867 млрд. евро;

♦ в резултат показателят операционна рентабилност (отношението на брутният доход към оборота) също е достигнал нов рекорд – 9,7 %;

♦ чистият доход на концерна за една година се е удвоил – от 1,041 до 2,424 млрд. евро;

♦ броят на сътрудниците в края на годината е 97 132 души;

♦ всички подразделения са подобрили своите финансови показатели;

♦ „Рандом Хаус“ е показала растеж на продажбите с 6,5 % – до 1,9 млрд. евро; брутният операционен доход е нараснал с 9,6 % и е достигнал 182 млн. евро; успехът на издателските операции е осигурен за сметка на огромния брой бестселъри и няколко корпоративни покупки; сред бестселърите с особено значение е „киноизданието“ („movie tie-in“) на романа на Дан Браун „Шифърът на Леонардо да Винчи“; в Германия „Рандом Хаус“ за първи път е в тройката на водещите издатели на детска литература.

Според Председателя на съвета на директорите и на висшия изпълнителен орган на „Бертелсман“ Гюнтер Тилен достигнатите през 2006 г. резултати показват, че компанията „се движи в правилното направление“. Концернът планира, че и 2007 г. ще бъде период на високи темпове на растеж и по-нататъшна експанзия.

В заключение може да се каже, че основните етапи в развитието на „Бертелсман“ са свидетелство за успешно „пътуване“ през времето от 1835 г. до днес, за активно използване на книгата като навигационно средство в над 175-годишната корпоративна история на компанията.

ЛИТЕРАТУРА

1. www.livreshebdo.fr
2. **Книговедение.** Энциклопедический словарь. Москва, Сов. энциклопедия, 1982. 664 с.
3. www.bertelsmann.com
4. knigdelo.ru





ДИМИТЪР ТОНЕВ – ЖИВАТА ИСТОРИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ПОЛИГРАФИЯ

Димитър Стоев Тонев, или дядо Митко, както ние го наричаме, е роден на 1 ноември 1923 г. в с. Доганово, Софийска област. Животът му е изпъстрен с най-различни преживявания. Усетил е горчивия вкус на бедните години и войната, но също и сладостта на успехите и признанието. Той е живата история на българската полиграфия. Посветил е почти петдесет години на тази професия. Пътят му на полиграфист започва през далечната 1937 г., когато още ненавършил 14 години пристига в София и постъпва като чирак в печатница „Бембаса“, а година по-късно вече работи в печатница „Преса“. През 1944 г. взема участие във Втората световна война, а след това отново се връща към полиграфията, вече като словослагател на в. „Отечествен фронт“. От 1952 г. е във в. „Работническо дело“, а в продължение на тридесет години е негов главен метранпаж.



Какъв беше живота ти на село, преди да дойдеш в София?

Какво да ти разказвам – немотия. Баща ми Стойо беше строг, но много трудолюбив и добър човек, майка ми Стойка се грижеше за мен и брат ми с голяма любов

и всеотдайност, но бяха трудни и бедни години. Когато навърших десет години започнах да ходя през лятото при баба си Евда в съседното село Лесново, където пасях конете. Нивите ни не бяха много плодородни, храната не достигаше.

Разкажи за началото на професионалния си път?

След като завърших трети клас по старому, беднотията на село ме накара да отида в града, където започнах работа в печатница „Бембаса“. Още няхах 14 години. Там вършех предимно хамалска и домакинска работа. След няколко месеца се преместих в печатница „Преса“ на ул. „11 август“, която беше собственост на Данаил Крапчев. Там се печатеше неговият в. „Зора“, в. „Щурец“ на Райко Алексиев, в. „Труд“ и в. „Родина“.

Работил си с Данаил Крапчев, една от най-ярките личности в българската журналистика. Какви са впечатленията ти от него?

Аз бях обикновен чирак, почти дете и малко съм общувал с него. Това, което си спомням е, че се държеше добре с печатарите, стимулираше ги материално, важно беше за него работниците му да са добре обучени.



В какво се състоеше работата ти?

Работех в наборния цех. Започнах да изучавам касата, това е мястото, където стоят буквите. Постепенно се научих да ги набирам, вадех коректури и така стъпка по стъпка напредвах в занаята.

Участвал си във Втората световна война. Какво е усещането на фронта?

През 1943 г. постъпих в казармата, в 4-ти конен полк в Ямбол. 9-ти септември ме завари в с. Козарево, където бях войник. Две седмици по-късно тръгнахме за фронта. Участвах в боевете при Белолин, Куршумлийски бани, Остро Купле и Върбица. Условията бяха страшни, нямаше храна, конете ядяха корите на дърветата, спяхме в снега, но въпреки всичко стигнахме Косовска Митровица, каквато беше целта.

Как се оцелява в такава обстановка?

Ами как...младост-издръжливост, както са казали хората. Не съм изпитвал страх, и аз не знам как става,

но е така, влизаш в битката и не мислиш...На няколко места щях да стана жертва...Имал съм късмет, това е.

Как те посрещнаха от фронта?

Беше гордост да си фронтовак, всички се отнасяха с огромно уважение. Върнах се на работа в печатницата. Вече излизаха в „Отечествен фронт“ и в „Работническо дело“. Те се печатаха там до построяването на полиграфическия комбинат. Веднага след откриването му се преместих в него.

Разкажи малко повече за успехите в работата си?

В началото бях словослагател на в „Работническо дело“, после ме избраха за началник на бригадата, а по-късно – за главен метранпаж. Пенсионирах се през 1983 г., но работих до 1987-ма, при това все нощни смени. Получих орден „Г. Димитров“, бях удостоен и със званието „Заслужил полиграфист“.



С кои известни журналисти от редакцията на в. „Работническо дело“ си контактувал най-много?

Имената са много, ще изброя само някои: Коста Андреев и Диньо Кьосев, които бяха зам.-главни редактори; Ненчо Хранов, завеждащ външния отдел; Вълко Грозев, завеждащ отдел „Селскостопански“; Милан Ангелов, Владко Захариев, Марко Семов, Константин Буюкиев, Мишо Бенлиев, Кольо Колев, Радослав Радев, Тодор Тодорчев, Илия Славчев, Иван Донев и много други.

Като главен метранпаж си имал подчинени. Как се ръководи успешно един колектив?

Винаги съм защитавал интересите на работниците. Много се грижех за тях. Успях да се преборя за това печатарите, които работят нощем, да получат 7-ми разряд. Организирахме си тържества, на които присъстваше целият колектив. В. „Работническо дело“ имаше почивна база в Китен. Съдействах на всеки, който поиска да получи карта за почивка. Бях в добри отношения с всички, отнасях се добре с тях, а и те с мен.

Атмосферата беше приятелска, а това правеше екипа ни много сплотен.

Добрата дума железни врати отваря. Това е и житейската философия на дядо Митко. Такъв е той: винаги усмихнат и готов да разкаже поредната „лакардия“. И макар че е работил и е получил признанието за труда си в едно друго време, неговите постижения не бива да бъдат обезценени и отхвърлени. Защото любовта към професията, всеотдайността, с която ѝ се посвещава, обичта и приятелската подкрепа, с които подхожда към хората, всички тези качества са непреходни. Те са общочовешки и винаги необходими. Те осмислят съществуването ни!

МАРИАНА КОРЧАКОВА

ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий“,
Стопански факултет
Специалност

„Масови комуникации и журналистика“





ПРИНОСНИ ПРОУЧВАНИЯ ЗА ИСТОРИЯТА НА РУСЕ

Иво Братанов

В началото на април 2007 г. излезе от печат книгата „Какво не знаем за миналото на Русе. Личности и събития“ от Галина Джурова. Този сборник статии представява несъмнен интерес за читателя, интересуващ се от миналото, затова заслужава специално представяне.

Галина Джурова е родена в Русе през 1953 г. Завършила е Математическата гимназия „Баба Тонка“ в града и Държавния библиотекарски институт в София (сега Специализирано висше училище по библиотекознание и информационни технологии). От есента на 1978 г. досега работи в Регионалната библиотека „Любен Каравелов“ в Русе. Член е на Съюза на учените в България – клон Русе.

Заниманията на авторката с краезнание са от 1980 г. и продължават повече от 25 години – те не са само професия, а творческо призвание. Това личи от постоянството, с което тя изследва миналото на родния си град – над 150 краеведски изследвания в областта на историята и литературознанието, свързани с личности и събития, публикувани в местния и централния периодичен печат, както и в научни издания и сборници. Участвала е с краеведски доклади в три научни конференции. Задълбочени са и професионалните заниманията на Галина Джурова в областта на библиографията – съставител е на издадени библиографски справочници за лица и събития в обем над 1500 с. Последното библиографско издание е от януари 2007 г. – „Елиас Канети. Нобелистът от Русчук“ в обем 142 с.

Галина Джурова е автор и на стихосбирката „Заради утрото“, излязла през 1999 г.

Представяният сборник е своеобразно обобщение на плодотворните занимания на дългогодишния краевед. Заглавието „Какво не знаем за миналото на Русе. Лич-

ности и събития“ ориентира читателя за съдържанието на книгата. Тя включва 26 избрани статии за личности и събития от българската и световна история и литература, свързани с Русе. Статиите са разпределени в три раздела: „История, политика“ (с. 10–38), „Литература, театър“ (с. 40–90) и „Наука, периодичен печат, библиотека“ (с. 92–128). Така книгата представя всички важни аспекти от политическия, научния и културния живот на града почти за столетие.

Статиите от първия раздел са посветени на българи и чужденци, чийто живот е свързан с град Русе през втората половина на 20. век (Екатерина Каравелова, Любен Каравелов, Иван Вазов, Захари Стоянов, баронеса Юлия Вревская, Александър Александрович Пушкин и

Галина Джурова

КАКВО НЕ ЗНАЕМ за миналото на Русе

Личности и събития

Павел Кузминский). Тук е намерила място и статия, посветена на участието на Пети Дунавски пехотен полк в Сръбско-българската война.

Текстовете от втория раздел представят живота и делото на дейци на културата, свързани по един или друг повод с град Русе (Христаки Драганович, Тодор хаджи Станчев, Стоян Михайловски, Константин Мутафов, Змей Горянин, Божан Ангелов и Иван Грозев).

Третият раздел съдържа изследвания, посветени на учени, журналисти и библиотекари, свързани с град Русе (Иван Шишманов, Константин Малков, Димитър Добрев и Никола Даков).

Темите за изследване са много добре подбрани. Галина Джурова се насочва към проучване на важни събития и представя дейността на бележити личности от нашето минало, акцентирайки на русенските им периоди. Голямото предимство на книгата е, че тя поднася факти, едни от които са малко известни, а други – отдалвна забравени. Почти всички статии в сборника имат приносен характер.

Положително впечатление прави и прибавянето на библиография към повечето от статиите. Те са написани въз основа на обилен изворов материал, съвместно проучен от авторката. Затова и направените изводи са солидно обосновани.

Друго предимство на книгата е, че стилът е научен, но заедно с това е четивен и достъпен за обикновения читател, който иска да обогати знанията си както за Русе, така и за бележитите българи, свързали етапи от своя живот и творчество с крайдунавския град.

Едно от безспорните достойнства на книгата е, че тя поднася на читателя и личности не от първа величина, но без които картината на българския политически, културен и литературен живот няма да е цялостна.

Сборникът „Какво не знаем за миналото на Русе. Личности и събития“ беше положително оценен от вещата критика. Доц. д-р Любомир Златев, историк, преподавател в Русенския университет „Ангел Кънчев“, обосновано посочи, че той е „още един съществен принос в творческия летопис на нашия град“. (Златев, Любомир. Съществен принос за летописа на Русе. // Светлоструй, № 4, 24 май 2007, с. VI, лит. прил. на в. Бряг (Русе), № 119, 24 май 2007.)

Заради своите несъмнени достойнства и любопитни факти за миналото, без които знанията ни щяха да бъдат значително по-бедни, сборникът бе положително посрещнат и оценен и от любознателния читател. Само за два месеца тиражът на книгата бе изчерпан в Русе и бе направена допечатка, за която пожелаваме на авторката да намери своите читатели и в други градове.



Русе — Градската Градина и Театра
Russechuk — Le jardin public et le théâtre

Handwritten text in Cyrillic script, likely a note or signature, partially overlapping the caption.



III СТУДЕНТСКА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ И ИЗЛОЖБА на Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии

Надя Владимирова

На 18 май 2007 г. в Специализираното висше училище по библиотекознание и информационни технологии (СВУБИТ) се осъществи грандиозно по своя характер и замисъл събитие, което затвърди вече съществуваща в училището традиция. На този ден за трети пореден път се състоя ежегодният научен форум на Студентското научно общество на СВУБИТ под наслова „От информация към знание“ („From information to knowledge“).

Форумът премина под девиза на страните и общностите в съвременния многообразен свят – „E pluribus unum“ – „От многото единото“.

Сред поканените на форума негови почетните гости бяха Апостолическият нунций в България Негово Пре-възходителство и високопреосвещенство архиепископ Джузепе Леанца, Ректорът на Софийската Духовна семинария „Св. Иван Рилски“ Негово Високо Преосвещенство Епископ Сионий, Апостолическият екзарх Негово високопреосвещенство Епископ Христо Прошков, зам.-министър-председателят, министърът на образованието и науката доц. д-р Даниел Вълчев, зам.-министърът на образованието и науката г-жа Ваня Добрева, министърът на културата проф. Стефан Данаилов, зам.-министърът на културата г-жа Надежда Захаријева.

В качеството на експерти на форума бяха поканени: проф. Иван Попов, проф. Христо Мермерски, проф. Желязко Стоянов (Софийски университет „Св. Климент Охридски“), проф. Николай Цв. Кочев (Институт по балканистика при БАН) и др.

И почетните гости, и експертите бяха удостоени със специални грамоти, поднесени лично от Ректора на СВУБИТ проф. Стоян Денчев.

Началото на конференцията бе дадено чрез Символно въстъпление – Академично свето представление „В начало беше Словото“, което бе подготвено от самите студенти-делегати и протече в духа на съвременните интертекстуални четения. В същността на неговия замисъл бе пресъздаването на историческите сцени от Кирило-Методиевото дело – св. св. Кирил и Методий – папа Адриан II (сцена I); св. св. Кирил и Методий – Учениците – св. Климент, св. Наум, св. Сава, св. Горазд, св. Ангеларий, представяни от иконописната традиция като св. Седмочисленици (сцена II); Кирило-Методиевите ученици – княз Борис I (сцена III).

Отделните диалози-сцени бяха естествено обозначени с обобщения на Говорещия хор на учениците-библиотекари, който допринесе за вълнуващата атмосфера в залата.

В представлението вместо богослужбни книги бяха представени: паметна книга – дар от Студентското научно общество на училището на неговия ректор, съдържаща копия от 52 публикации в специализирания научен печат – дело на студентите за периода след предходната – миналогодишната – студентска научна конференция; образци от подготвените нови изследвания на студентите, както и библиографски указател във вид на свитък, отразяващ публикуваните изследвания.

Достоен финал на композицията беше специално подготовеният за нея аранжимент на цигулка за солово

изпълнение на цигуларката Мария-Румяна Лиркова, в чиято интерпретация прозвуча знаменитото произведение на В. А. Моцарт „Ave verum corpus Dei“ – знак за безсмъртния смисъл на индивидуалното усилие да съграждаш.

Особено впечатляващо бе решението – приелият в Академичното представление образа на св. Константин-Кирил Философ – студентът Иво Георгиев – да бъде водещ на конференцията.

В знак на почит към мисията на Апостола на Българската свобода – Васил Левски, прекрачил прага от история към безсмъртие в панагюрска носия на 19 февруари 1873 г., студенти, облечени в специално подбрани български национални носии, символно обозначиха България и нейния народ.

На 9 екрана се представяха презентации, създадени от студентките Надя Владимирова и Мелания Йосифова, които мултимедийно допълваха представлението.

Сценографията и изработките за нея от ковано желязо – за самото Академично представление и за лавровото дърво на Студентското научно общество, поставено пред трибуната на конференцията, бяха дело на студента Иван Петров.

Съвпадането на деня на конференцията с Деня на музеите бе в синхрон с експозиционното решение в Залата да намерят място дванадесет платна на художника Евгени Велев, който беше сред поканените.

След представянето на вълнуващото Академично представление започна същинската работа на форума, който протече в две основни пленарни заседания. Откриването на първото стана с приветствието на Ректора на СВУБИТ проф. д.ик.н. Стоян Денчев. Това слово подчерта връзката между минало, настояще и бъдеще в сферата на информационните комуникации, акцентирайки върху славянската култура и наука.

Последва представяне на докладите и изложбата – експозиция от оригиналите на научните изследвания на участниците на форума и публикациите им в специализирания научен печат, поднесено от студентката Антоанета Градева. Бяха представени 126 доклада, подготвени под ръководството на 40 висококвалифицирани педагози на СВУБИТ. Силно впечатление направи разработените от студентите изследвания върху:

– знаменитата „Кирило-Методиевска енциклопедия“ (от редакторите на която – проф. Светлина Николова и ст. науч. сътр. II ст. дфн Лиляна Грашева е поискано специалното им одобрение за подемането от студентите на фреймово информационно моделиране на текстовете от това уникално образцово издание);

– нямащият аналог в България универсален ретроспективен библиографски пътеводител от втора степен по информационната среда на планетата „Пътя към книгите“ на видния български мислител, литературен и културен деец, библиограф-енциклопедист проф. Тодор Боров (на текста бяха направени и фреймови, и системно-структурни картини);

– обобщаващото издание „България – Фирмена енциклопедия = Кой какъв е в българския бизнес“ (София, 2006), на базата на което бе предприето широкомащабно определяне на инфраструктурата на фирмите у нас в областта на информатизацията – с цел достигане на компактно знание за тях и за статуса на обществото като цяло.

Инициативният комитет на конференцията обобщи състоянието на научното творчество на Студентското научно общество в СВУБИТ, с ярко и изчерпателно експозе, представено от студентката Елена Минева. В центъра на вниманието бе поставен стремежът да бъдат отличени различните продукти на културно-ценностното съзнание от т.нар. масови такива. Подчертано бе, че значителна част от изследователските търсения са обърнати към жанра на научно-критическата рецензия. В основата на представените анализи бяха справочно-енциклопедични, вторичнодокументални, историко-културни – традиционни и електронни – и обобщаващи монографични трудове, което е продиктувано от недостатъчното присъствие на рецензията като степен на библиографска характеристика в специализирания отраслов академичен печат.

Бяха засегнати и възникнатите в наши дни нови и малко познати форми на електронизацията на информационното пространство.

Студентката Поля Йотова оповести общата планировка, която предвиждаше работата на на секциите след Първото пленарно заседание:

I секция: *Библиотекознание, библиография, книгознание;*

II секция: *Информационни технологии;*

III секция: *Културно-историческо наследство.*

Водещи в трите работни секции, както следва, съответно бяха студентите: Антоанета Градева, Борис Борисов, Ива Корчева. Работата бе наблюдавана от

преподавателите и гостите-експерти съответно: за I секция: ст.н.с. д-р Никола Казански; за II секция: проф. Димитър Христозов; за III секция: проф. Желязко Стоянов.

След приключването на работата по секции и проведената кратка кафе-пауза започна Второто пленарно заседание, имащо за цел да разгледа обобщаващите доклади на студентите-председатели на секции, както и да оповести резултатите от протичащите два конкурса по време на конференцията:

– за оценяване на научното творчество на студентите по секции в категориите:

- „европейско и световно културно пространство“;
- „футуристичен заряд“;
- „обществена значимост“;
- за дефинирането на понятието „информация“.

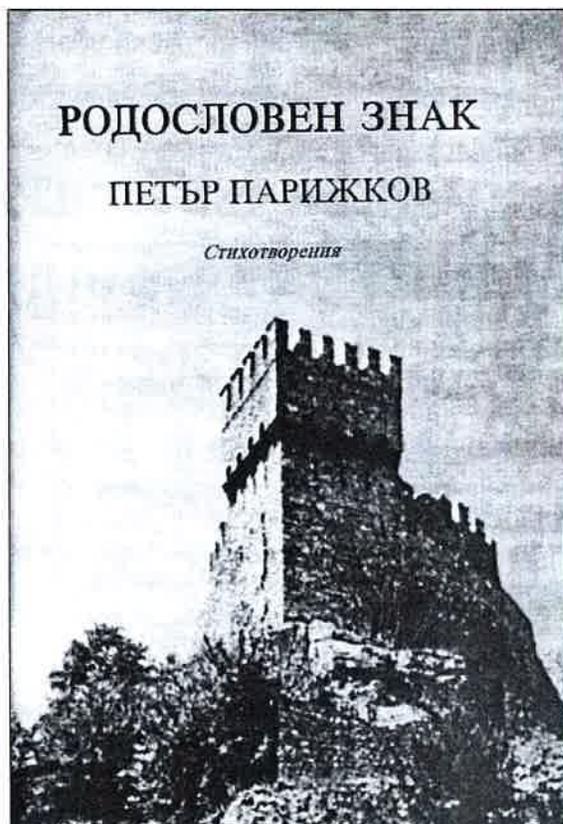
Обобщаващо слово произнесе проф. Иван Попов, който поздрави начинаещите изследователи и съотнесе обществената им позиция на граждани с тази на Аристотел, Г. В. Ф. Хегел, Ж.-П. Сартр, А. Айнщайн...

Ректорът на СВУБИТ проф. Стоян Денчев направи заключително обобщаващо слово, в което подчерта приемствеността в знанието като явление на научна школа в културата и информацията.

И по време на форума, и след него се наблюдаваше изключителен интерес както към индивидуалните представяния на експозетата на студентите, така и към изложбата от публикации на делегатите и техните ръкописи, а също – и от рецензираните от тях печатни произведения.

В Музея на съвременната българска духовност в СВУБИТ остава ценна информация във вид на визуализация корпус на конференцията, както и експонати от Академичното представление, които ще съхранят паметта за това единствено по рода си събитие и ще завещаят солидна основа за бъдещи разработки в очерталата се насока.

Няма съмнение, че протеклата на 18 май в залите на СВУБИТ III студентска научна конференция и изложба ще остави ярки и незабравими следи не само заради революционния си замисъл с поставянето на уникалното академично представление, но и с целенасочените и задълбочени изследвания, водени от идеята, че форумът е посветен на Деня на славянската писменост и култура и на присъединяването на България към Европейския съюз.



Наскоро излезе стихосбирката „Родословен знак“ на Петър ПАРИЖКОВ. Стиховете са подготвени за издаване още преди смъртта на поета, но както и самият Матей Шопкин казва в предговора на книгата „не е оценен самобитния талант на един достоен българин, на един истински родолюбец“.

След смъртта на Петър Парижков семейството му допълва подготвената стихосбирка с още десет стихотворения, писани през годините. Редактор на стиховете е Любомира Парижкова.

На 13 март 2008 г. се навършва една година от смъртта на доц. д-р Петър Парижков – творец, учен и поет, уважаван преподавател в СВУБИТ и към катедра Библиотекознание и масови комуникации, Стопански факултет на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, зам.-главен редактор на сп. „Издател“. Поклон пред паметта и таланта му!

Очаквайте в следващия брой подробна рецензия за стихосбирката.





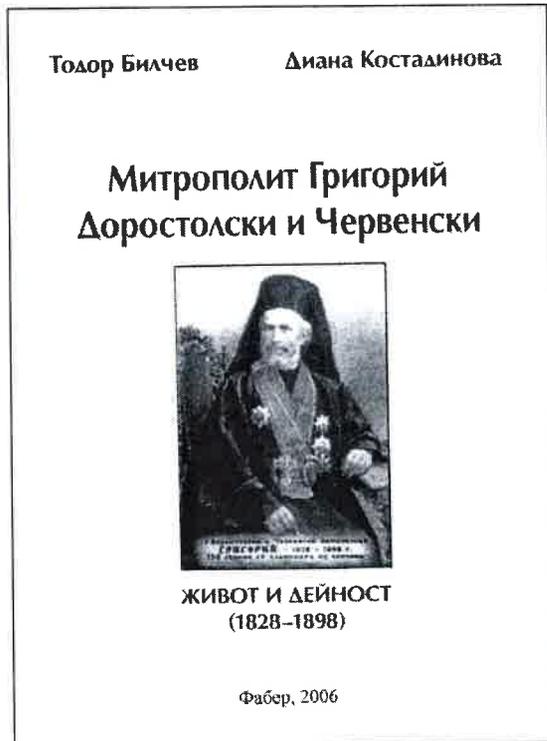
ЦЯЛОСТЕН БИОГРАФИЧЕН ПОРТРЕТ НА ВЛАДИКАТА ГРИГОРИЙ ДОРОСТОЛСКИ И ЧЕРВЕНСКИ, СЪТВОРЕН ОТ ДВАМА АВТОРИ

Митрополит Григорий Доростолски и Червенски – една от най-противоречивите личности на поробена и освободена България – сигурно най-сетне е намерил покоя на непримиримата си душа, гарантиран от рамките на житийната му биография. Дълги години (от 1990 г. до днес) този покой неуморно търсеше и старши експертът от Държавен архив – Русе, Тодор Билчев. Венец на неговите усилия беше излезлият през 1998 г. документален сборник „Митрополит Григорий Доростолски и Червенски. 1872–1898 г.“, представящ монографично и документално живота на владиката върху цели 315 печатни страници. Ала нуждата от едно задълбочено обширно изследване живота на този бележит наш йерарх доведе и до рядко срещаното се днес необичайно, но достопохвално явление в книжовния ни живот – обединяването на двама автори за осъществяването на благородната идея по написване цялостен труд за митрополит Григорий. Това стана благодарение усилията на посочения вече г-н Т. Билчев и младата, но задълбочена Григориева изследователка и негова почитателка Диана Костадинова.

Тук ще представим представим излязлата наскоро книга на русенците Т. Билчев и Д. Костадинова „Митрополит Григорий Доростолски и Червенски – живот и дейност. 1828–1898.“ Като четиво от биографичен характер, тя безспорно очертава живота на бележития йерарх, следваща нюансите на неговия развой. Но характерното е не търсенето или бягството от хронологичния подход, без който, безспорно, не би могла да се напише никоя биография, а неговото умело вплитане в реалната житийна реализация на описваната личност. Този желан и получен ефект авторите постигат по удивително обикновен начин, изследвайки конкретните житейски прояви на митрополит Григорий Доростолски и Червенски в шест отделни глави, представящи ни него-

вите цялостни изяви като йерарх, просветител, еволюционист, политик, общественик и човек. Разчупвайки така детайлно личността на бележития архиерей на толкова дребни, но значителни страни от неговата житейска същност, авторите се опитват и успяват да ни представят един цялостно завършен реалистичен портрет на митрополита такъв, какъвто те са го видели, без да спестяват нито лошите, нито добрите негови превъплъщения.

Както добре е известно, личността на митрополит Григорий Доростолски и Червенски е тясно свързана с дейността и развитието на учредената през февруари 1871 г. Доростолска и Червенска епархия, което резонно води до грешното заключение, че става дума за регионално, а не национално явление, съвсем закономерно неприето от авторите. Базирайки се на множеството исторически изследвания за този Григориев период, те категорично изключват такива погрешни предчувствия и търсят причините за това в различни посоки. На първо място излиза тезата, че Доростолската и Червенска епархия със седалището си в главния вилаетски град е заемала централно място както в Мидхатпашовия Дунавски вилает, така и в целокупната следосвобожденска България, което закономерно натоварва с по-специфични задължения и отговорности, извън регионалния статус, и нейния архиерей, който през периода 1872–1898 г. ще носи името Григорий. Освен с важното ключово значение от национален мащаб на Доростолската и Червенска епархия, а оттам и на нейния архиерей, името на митрополит Григорий Доростолски и Червенски остава в историята и с това на нейния пръв водач и организатор, деец на всебългарското томление за независима българска църква, стожер, радетел и пазител на българското културно и просветно въздигане. Сам високо ерудирани, обществено ориентирани и носещи безценното качество да умее с успех да влияе върху намеренията и



Билчев, Т., Д. Костадинова. Митрополит Григорий Доростолски и Червенски – живот и дейност. 1828–1898. В. Търново, Фабер, 2006. 115 с., мека подв.

решенията на силните на деня, Григорий сполучливо се налага като фактор в обществено-политическия развой на възрожденското общество като цяло, а оттам и в новосъздаващата се българска национална политика в частност. Въпреки това, по различни причини, значението на митрополит Григорий Доростолски и Червенски за развитието на Доростолската и Червенска епархия и историята на Възраждането и съвременна България не е достатъчно добре оценено. Той безспорно е един от най-любопитните и оспорвани български йерарси, поради което едно обстойно негово изследване би трябвало да изисква съответната сериозна обосновка и прецизност в оценките, което задълбочено и аргументирано правят и авторите на тази стойностна книга. Чрез тях Тодор Билчев и Диана Костадинова дават своята преоценка на неocenените ни духовни водачи, а великотърновското издателство „Фабер“, за кой ли път, реализира чрез издаването на тази библиографска вече рядкост апогея на издателския си либерализъм, духовен аристократизъм и патриотизъм.

Доц. д-р Лъчезар Георгиев



Нови книги на автори от категра „Библиотекознание и масови комуникации“ при ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“



Книгата съдържа документални очерци и статии по въпроси на книгоиздателската дейност у нас и в чужбина. Написана на един добър и четивен научно-публицистичен стил, „Книгоиздатели, литературен живот, творчество“ с богатата си фактология, оценка на писатели и издатели ще бъде полезна за всеки, който се интересува от родния книгоиздателски процес, но и от литературните прояви у нас през ХХ век. Вещ познавач на българската литература, доц. д-р Стефан Коларов търси духовните измерения и приносите на такива автори като Боян Пенев, Емилиян Станев, Йордан Радичков, Антон Дончев, Генчо Стоев и още много творци, даващи облика на националния ни литературен живот и творческите процеси, свързани с българската книга. Авторът се опира на редица публикации в литературната ни периодика, но изгражда и свои тези, дава компетентни оценки и анализира емблематични произведения с една впечатляваща ерудиция.





УНИКАЛНО ИЗДАНИЕ НА МЕЖДУНАРОДНАТА РЕТРОСПЕКТИВНА БИБЛИОГРАФИЯ

Илияна Найенова

Annual bibliography of the history of the printed book and libraries : АВНВ / Ed. by H. D. L. Vervliet, under the auspices of the Com. on rare and precious books and documents of the Intern. fed. of libr. assoc. – Vol. 1 (1970). – The Hague, 1973– .

Съвременните тенденции в информационния свят на глобализация, интердисциплинарност и универсализация правят изключително ценни знанията за международните канали на вторичнодокументалното информационно моделиране – библиографските указатели с международно значение.

Международният библиографски указател по история на печатната книга и библиотеките е известен в целия свят с абривиатурата си – (Annual bibliography of the history of printed book and libraries). По същество този библиографски указател е **ретроспективен вторичнодокументален свод**, който в **текущ – с едногодишна периодичност – режим** отразява обхващаната от него проблематика – библиографската информация по история на печатната книга и библиотеките.

На 35-та сесия на Международната федерация на библиотечните асоциации ИФЛА (IFLA – International Federation of library association and institutions), състояла се в Копенхаген, на заседание на Комисията по редки издания и документи се стига до решението – да се създаде специална библиографска форма, която да подпомага развитието на библиотеките и да се занимава с въпросите, свързани с редките и ценни издания по света.

Избраната мисия е отредена именно на разглежданото тук библиографско издание АВНВ.

Дейността по подготовката на този библиографски указател започва през 1969 г. чрез координиране на отделните страни-участнички в проекта, но самото

издание се появява на бял свят едва през 1973 г. За неговото широкомащабно и ефективно функциониране са създадени национални комитети, които ежегодно подготвят систематизираното на информацията за публикувани материали с научна стойност в съответните региони на света.

Работата по библиографското отразяване на историята на печатната книга и библиотеките в България се поема и поддържа от Народна библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ (НБКМ).

НБКМ своевременно подава информация в изданието АВНВ от 1973 г. до днес.

В Увода към разглежданото издание (АВНВ) са очертани темата, структурата, подхода, технологията при подбора на документите, класификацията им; изтъкнати са държавите – участнички в кумулирането на изданието.

Целта на указателя е да се достигне обезпечаването на максимално пълна текуща библиографска информация за появилите се издания по история на печатната книга и библиотеките.

Предметът на АВНВ включва всички материали, които са свързани с историята на печатната книга, историята на технологията, печатната техника и оборудването, художественото оформление, както и свързаното с икономическия, социалния и културния контекст на печатното производство, и историята на библиотеките и библиотечното дело в съответната страна.

Организацията на очертаната тук вторичнодокументална дейност е насочена към изпълнение на целта

на АВНВ – прецизност и максимална пълнота на предлаганата библиографска информация.

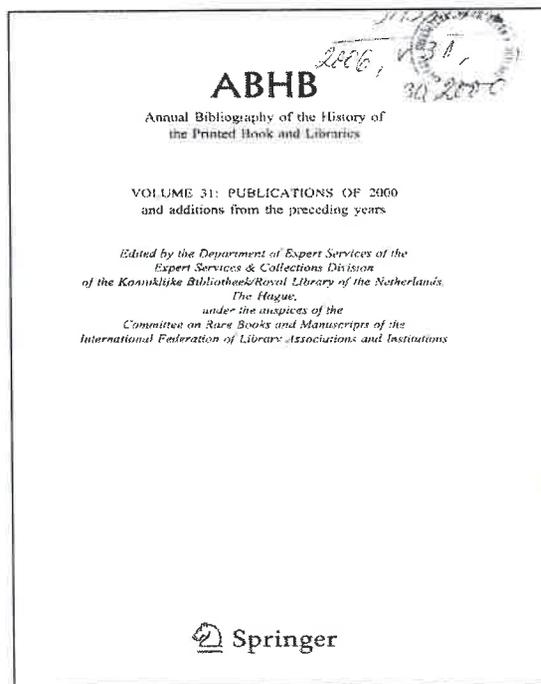
Стремежът към пълнота в отразяване на библиографирания материал е в основата на същинската работата по история на печатната книга и библиотеките е основният критерий на предприетото информационно моделиране чрез указателя. Във тази връзка издирването, оценката, подборът, класирането и описанието на публикуваните документи се осъществява от самите национални комитети – специални групи библиографи, представители на съответните държави – участнички, обезпечавачи изданието.

Редакцията и структурирането на ежегодника, съставянето на неговия справочен апарат са на особено голяма научно-практическа информационна висота.

В първият том на АВНВ, публикуван през 1973 г., са включени книги, части от книги, студии, статии и рецензии, публикувани през 1970 г. на територията на 16 държави. Постепенно към описаните граници се присъединяват и други 19 страни. Общо тези страни днес са 35 (по азбучен ред на представяне това са: Арабските страни (изгъкнати като група обобщено, и вътрешно представени обособено), Австралия, Австрия, Беларус, Белгия, България, Великобритания, Естония, Исландия, Ирландия, Испания, Италия, Канада, Латинска Америка, Латвия, Литва, Люксембург, Мексико, Нидерландия, Норвегия, Полша, Португалия, Румъния, Русия, САЩ, Северна Африка, Словакия, Турция, Украйна, Унгария, Финландия, Франция, Хърватия, Швеция и Швейцария). Чрез националните комитети на посочените страни се осъществява редакцията на АВНВ.

Общо до днес от АВНВ са издадени 31 печатни тома, включващи материали за периода 1970–2000 г. Само при подготовката на последния – 31 том – съставителите са прегледали и описали повече от 2100 периодични издания.

Основният аспект при отразяването на литературата по темата на АВНВ е историческият. Материали за съвременната технология на полиграфското производство, подвързията, организацията на книжната търговия, издателското и библиотечното дело, а също и творчеството на съвременните илюстратори на печатни произведения са втората голяма група публикации, отразявани библиографски чрез АВНВ. Библиографски указатели, каталози от изложби и други вторично-документални в основата си публикации са също сред осветяваните в изданието, които го превръщат в специализирана библиографска база данни от различни степени.



Библиографските описания в АВНВ се предоставят на оригиналния език на съответната публикация. Изключение правят описанията на източните езици, които се транслитерират по правилата на латиница.

За справочно-информационни цели в изданието специално са включени рецензии и кратки анотации на английски език. Използва се специална за АВНВ класификация. В основната си част тя е заимствана от „Британската библиография“ (Bibliography in Britain, Oxford, 1962).

Структурата на всеки том на АВНВ се състои от 12 раздела, съответстващи на букви от латинската азбука (А – М). (Буквата I не се включва като индикация на раздел.)

Всеки раздел започва с материали от общ характер, след което са тези, които се отнасят към определена страна. Материалите се групират по хронология на отразените исторически събития, персоналии, географски наименования на обекти, и вътрешно – в пределите на последните деления – хронологично-азбучно. В подразделите на основното деление описанията се разполагат по азбучен ред.

В изданието широко се наблюдава ориентация към многоаспектното отразяване на документите с оглед информационните потребности на ползвателите да бъдат засичани по най-различни начини. Именно описа-

ното позволява по-задълбочено и изчерпателно да се представи тематиката на указателя.

В разделите на АВНВ броят на поместените материали по страни не е еднакъв. При задълбочен анализ може да се установи съвременното състояние на книгознанието като наука както в отделните страни, така и в света като цяло.

Преобладават описанията на включените публикации, посветени на историята на печатната книга и книгоиздаването, библиотеките и библиотечното дело, история на периодичния печат, книжната търговия и издателското дело. Много по-малко е застъпена информацията относно историята на подвързията, хартията и шрифтовете.

Всеки том на АВНВ завършва със справочен апарат – показалци на авторите и споменаваните в описа-

нията лични имена, за които е писано, показалец на географските наименования и названията на издателства и печатниците. Изданието включва и списък на прегледаните периодични издания от всички страни – участнички в проекта.

Пред нас е един уникален международен библиографски справочник, който дава възможност да се проследи динамиката на отделните въпроси на история на печатната книга и библиотеките и запознава специалистите с работата на техните колеги от други страни.

За България е висока честта да участва на висота в създаването на АВНВ чрез професионалния си принос компетентно и своевременно подаване на съответната библиографска информация. На сътрудниците на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ е отредена важната библиографска мисия.



Корица на брой 1
на сп. „Издател“, излязъл
през октомври 1994 г.
Основател
Лъчезар Г. Георгиев

Стопански факултет
Катедра „Библиотекознание и масови комуникации“

Университетско издателство
„Св. св. Кирил и Методий“ – В. Търново
(предпечат и печат)

Редактор на броя
доц. д-р Лъчезар Георгиев

Формат 60x84/8 Печатни коли 8,5

ISSN 1310 – 4624

Годишен абонамент или заявка за сп. „Издател“ може да направите на адреса на редакцията:

5000 Велико Търново, ул. „Теодосий Търновски“ № 2,
Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“
тел.: 062/ 618 295; 63 11 76; E-mail malina_pd@abv.bg

DEAR READER,

You can subscribe to the „Publisher“ magazine for the year 2008 by sending the subscription fee by mail-order to the following address:

**5000 Veliko Turnovo, 2 Theodosi Turnovsky Str.
„St. Cyril and St. Methodius“ University of Veliko Turnovo
Prof. Dr. Luchezar Georgiev Georgiev**

Please, write „Subscription fee for the „Publisher“ magazine“ on the mail-order as well as your address and Telephone number for delivery and contact. Tel. 062/618 295 или 63 11 76 (Veliko Turnovo University Press) Thank!

На корицата: Поглед към Специализирано висше училище по библиотекознание и информационни технологии – София



Университетско издателство
"Св. св. Кирил и Методий"
Велико Търново, 2007

ISSN 1310-4624

